

Akuttsaker i barnevernet

En kvalitativ studie av barneverntjenestens
praksis i akutte tvangssaker

av

Arve Lerum

Avhandling for graden
PHILOSOPHIAE DOCTOR

Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Institutt for sosialfag
2021

Universitetet i Stavanger
NO-4036 Stavanger
NORWAY

www.uis.no

©Arve Lerum

ISBN:978-82-8439-060-4

ISSN:1890-1387

Doktorgradsavhandling nr. 628

Forord

Jeg vil begynne med å takke førsteamanuensis Svein Erik Tuastad ved Universitetet i Stavanger og førsteamanuensis Vibeke Samsonsen ved Høgskolen på Vestlandet både for god veiledning og motstand i prosessen med avhandlingen. En stor takk også til Einar Engebretsen ved Institutt for Sosialfag for at han ryddet plass til meg på Instituttet høsten 2014.

Jeg er svært takknemlig for den imøtekommende holdningen ansatte ved barneverntjenester i Norge og Jugendamt i Tyskland utviste da jeg tok kontakt for intervju. Uten deres imøtekommenhet hadde det ikke vært mulig for meg å skrive avhandlingen.

Jeg vil også takke Günter, Miriam, Carolin, Kirsten og de andre ved Institut für Sozial- und Organisationspädagogik ved Stiftung Universität Hildesheim i Tyskland for å ha inkludert meg under et tre måneder langt studieoppholdet våren 2017. En stor takk også til Klaus Bange som åpnet veien til intervjuer med ansatte i Jugendamt. Jeg vil også takke Timo Ackermann ved Alice Salomon Hochschule i Berlin for faglige drøftinger og innføring i tysk akuttpraksis.

Jeg er også svært takknemlig for oppmuntring og faglig støtte fra skiftende kontornaboer i høyden på Kjell Arholms hus. En spesiell takk også til Sverre og Stein Erik som tok seg bryet med å lese mine uferdige tekster. En takk også til Hå kommune som gjorde det mulig for meg å begynne stipendiatløpet. Takk også til Einar Krogstie som formaterte teksten slik at den fikk plass mellom to permer.

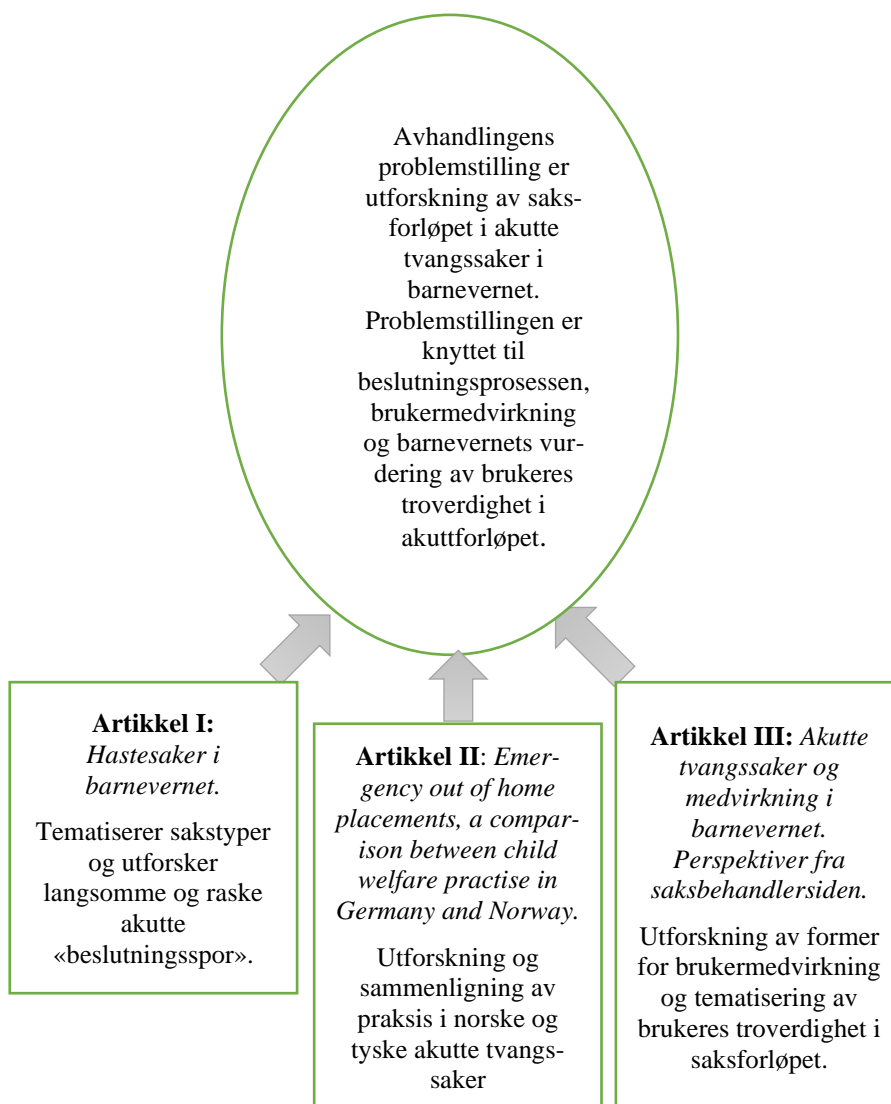
Uansett, den største takken går til familien, særlig Kirsti, for utholdenhet, oppmuntring og støtte.

Fossmoen/Stavanger i november 2021

Arve Lerum

Sammendrag

Figuren gir en forenklet framstilling av avhandlingens problemstilling samt tema for de tre delstudiene – artiklene – avhandlingen består av.

Figur 1 – Oversikt over innholdet i avhandlingen

Hensikt og problemstilling: Akutt tvangsvedtak med hjemmel i § 4–6, annet ledd i lov om barneverntjenester er et av de mest inngripende tiltak barneverntjenesten kan benytte. Vedtaket medfører at barnet umiddelbart flytter ut av hjemmet mot foreldrenes vilje. Utforskning av saksforløpet i slike saker har vært avhandlingens overordnede problemstilling som jeg belyser gjennom to deltema:

- Hvordan arbeider barneverntjenesten seg fram mot beslutningen i akutte tvangssaker?
- Hvordan arter den eventuelle medvirkningen seg for barn og foreldre i det akutte saksforløpet?

Avhandlingens problemstilling er altså knyttet opp mot utforskning av barneverntjenestens vurdering av barnets omsorgssituasjon når den treffer akuttvedtaket og oppfølging av barn og foreldre videre i saksforløpet.

Metode: Datagrunnlaget er transkriberte tekster fra semistrukturerte intervjuer med ansatte i 16 kommunale barneverntjenester i Norge og fire tilsvarende tjenester (Jugendamt) i Tyskland. I de norske sakene er i tillegg anonymiserte dokumenter fra fylkesnemnda og tingretten representert. 29 akuttsaker, 22 norske og sju tyske, inngår i datagrunnlaget. Tekstene er analysert med tre ulike kvalitative analysemetoder: Systematic text condensation (STC), thematic analysis (TA) og constructivist Grounded Theory.

Resultater: Et hovedfunn er at barneverntjenesten, fra den får melding om bekymring og til den treffer akuttvedtaket, arbeider seg fram langs to beslutningsspor: Det raske og det langsomme hastespor. Sporene indikerer også at det er ulike terskler for barneverntjenestenes bruk av akuttvedtak. Begge hastespor består av akuttsaker som lar seg gruppere i saks typer. I det raske sporet er de som saken direkte gjelder ukjente for barneverntjenesten. I det langsomme kjenner ofte barneverntjenesten barnet og familien fra tidligere, men har ikke kommet i posisjon til å iverksette

tiltak. Et trekk ved sakene, uavhengig av hvilket spor de følger, er at beslutningen om akuttvedtak og plasseringen av barnet skjer svært raskt og som regel uten at familien er forberedt eller underrettet i forkant. Sammenligningen av tysk og norsk akuttpraksis viser at det er kontraster på følgende områder: brukermedvirkning og innflytelse, akutt-plasseringens lengde og familiens posisjon. Når det gjelder brukermedvirkning, indikerer datagrunnlaget at tyske barn og foreldre har et tydelig og gjennomgående eierforhold til sin egen akuttsak. En konsekvens er at barn og ungdom i de tyske sakene er tilbøyelige til å ha en mindre omstendelig vei om de ønsker å avslutte akuttplasseringen. Det er også et trekk ved de tyske akuttplasseringene i datagrunnlaget at de kan ha et kortere forløp sammenlignet med de norske.

Når det gjelder barn og særlig ungdoms medvirkning i akuttforløpet, er et hovedfunn at barn og ungdom både medvirker og har medinnflytelse på beslutningen om å treffe akuttvedtaket. Barnet skaper troverdighet i akuttforløpet ved verbal kommunikasjon og ulike kroppslige formidlingsformer. For foreldre er situasjonen nærmest omvendt. Sammenlignet med barnet legger barneverntjenesten gjennomgående mindre vekt på foreldrenes synspunkter.

Konklusjon: Både barneverntjenesten og Jugendamt legger vekt på barnets medvirkning og innflytelse når akuttvedtaket treffes. Selv om det norske barnet seinere bringer inn nyanser eller nye momenter, preger i stor grad det barnet formidlet i det første møtet med barneverntjenesten akuttforløpet. Jugendamt gir barnet tydeligere medinnflytelse også etter at akuttvedtaket er truffet. I tillegg indikerer datagrunnlaget at Jugendamt, i større grad enn barneverntjenesten, benytter akuttvedtaket til å initiere hjelpetiltak i familien.

Studien peker på at den norske barneverntjenesten, ved i større grad å ta hensyn til både barnets og foreldrenes rettigheter, kan utvikle en mer balansert akuttpraksis.

Innholdsfortegnelse

Forord	iii
Sammendrag	iv
1 Introduksjon	1
1.1 Avhandlingens hensikt og problemstilling	2
1.1.1 Det norske barnevernets samfunnsoppdrag og avhandlingens problemstilling avgrenset mot andre barnevernstiltak	4
1.2 Tysk komparativ komponent	6
1.2.1 Nærmere om grunnlaget for sammenligningen	6
1.3 Omfang av akutte tvangsvedtak	8
1.3.1 Plassering av barn utenfor hjemmet i europeisk og nordisk sammenheng	10
1.4 Avhandlingen og annen forskning	11
1.4.1 Avhandlingens forskningsprofil relatert til annen empirisk barnevernsforskning	11
1.4.2 Avhandlingens bidrag for å tette forskningsgapet	13
1.5 Beslektede forskningstema	14
1.5.1 Beslutninger og beslutningsgrunnlaget	14
1.5.2 Konsekvenser for de saken direkte gjelder	15
1.6 Diskurser i barnevernet	16
1.7 Videre disponering av avhandlingen.....	18
2 Akuttsaker i barnevernet: Karakteristika, kontekst og kritikk	20
2.1 Hjemler for akutte tvangsvedtak	20
2.1.1 Norsk akutthjemmel	21
2.1.2 Tysk akutthjemmel.....	22
2.2 Saksforløpet i akuttsaker	22
2.3 Kort sammenligning av tysk og norsk organisering av barneverntjenester	23
2.4 Rettssikkerhet i en norsk kontekst.....	25
2.4.1 Barnets rettssikkerhet, medvirkning og rett til å si sin mening	26
2.4.2 Foreldres rettssikkerhet i en norsk kontekst	27
2.4.3 Barnets beste og akuttplassering	28
2.4.4 Barnets perspektiv i akuttførløpet.....	29
2.5 Kritikk av norsk barnevernspraksis.....	31

2.5.1	Helsetilsynets og Riksrevisjonens gransking av barnevernet	32
2.5.2	Kritisk forskningsblikk på barneverntjenestens praksis	33
2.6	Barnevernssaker og EMD i Strasbourg	34
2.6.1	Trekk ved dommene i EMD	35
2.6.2	Barnevernssaker i høyesterett	36
2.7	Ny barnevernslov	37
3	Metode	40
3.1.1	Ontologiske og epistemologiske betraktninger	40
3.2	Datagrunnlaget	41
3.2.1	Norske informanter og akuttsaker	43
3.2.2	Tyske informanter og akuttsaker	45
3.3	Valg av analysemetoder	47
3.3.1	Artikkel 1 og 2, bruk av STC og Tematisk innholdsanalyse	48
3.3.2	Artikkel 3 og konstruktivistisk Grounded Theory	48
3.3.3	Betraktninger om konsekvenser av valg av analysemetoder	50
3.4	Nærmere om analyse	51
3.4.1	Troverdighet	51
3.4.2	Det raske og det langsomme hastesporet	52
3.5	Metodologiske refleksjoner	53
3.5.1	Fokusgruppeintervju?	53
3.5.2	Studieopphold i Tyskland	54
3.5.3	Det tyske datamaterialet	55
3.5.4	Refleksivitet og min erfaring som barnevernsarbeider	56
3.6	Er studiens resultater overførbare?	58
3.7	Forskningsetiske betraktninger	59
4	Teoretisk perspektiv	61
4.1.1	Praktisk eksempel	62
4.2	Om sosialt arbeid i et historisk og konstruktivistisk perspektiv	63
4.3	Interaksjonisme og «negotiated order»	67
4.4	Makt og akutte tvangsvedtak	71
4.4.1	Makt i et diskursperspektiv	72
4.5	Oppsummering	74
5	Resultater	77
5.1	Artikkel 1: Hastevedtak i barnevernet	78

5.2	Artikkel 2: Emergency out-of-home placements, a comparison between child welfare practice in Germany and Norway.....	79
5.3	Artikkel 3: Akutte tvangssaker og medvirkning i barnevernet. Perspektiver fra saksbehandlersiden.	80
5.4	Sammenstilling av resultater.....	80
6	Drøfting.....	83
6.1	Terskel for akuttvedtak	84
6.1.1	Terskel og geografi.....	84
6.1.2	Bruk av akuttvedtak og erfaring med akuttarbeid.....	86
6.1.3	Beskyttelse av barnet.....	88
6.2	Medvirkning fra barn og foreldre.....	88
6.2.1	Tillit og troverdighet	89
6.3	Oppfølging av akuttvedtak	90
6.3.1	Oppfølgingen i saksforløpet	91
6.4	Familie, makt, og barnesentrisme	92
6.5	Tema for ny forskning og forslag til mulige endringer i norsk barnevernpraksis	94
6.5.1	Konsekvenser av akuttvedtaket?	94
6.5.2	Foreldres medvirkning	95
6.5.3	Akutt plasseringens lengde og barnevernets praksis	96
6.6	Avsluttende og oppsummerende refleksjoner	96
7	Referanser	98
8	Avhandlingens artikler	114
	Artikkel I.....	116
	Artikkel II	146
	Vedlegg.....	162
	Vedlegg 1 – Informert samtykke.....	163
	Vedlegg 2 – Intervjuguide, norsk	165
	Vedlegg 3 – Intervjuguide, tysk	167
	Vedlegg 4 – Godkjenning fra NSD	169

Figurliste

Figur 1 – Oversikt over innholdet i avhandlingen	iv
Figur 2 – Illustrasjon av samspillet (negotiated order) relatert til akutte tvangssaker.....	69

Tabelloversikt

Tabell 1 – Antall barn med akutt tvangsvedtak fordelt på hjemler i barnevernloven, 2017–2020.....	9
Tabell 2 – Oversikt over barn plassert utenfor hjemmet ved slutten av året i utvalgte europeiske land	10
Tabell 3 – Oversikt over avhandlingens totale datagrunnlag.....	431
Tabell 4 – Fordelingen av norske saker i datagrunnlaget	43
Tabell 5 – Oversikt over de tyske sakene i datagrunnlaget.....	46
Tabell 6 – Artikkeloversikt.....	77

Vedlegg

Vedlegg 1 – Informert samtykke	163
Vedlegg 2 – Intervjuguide, norsk	165
Vedlegg 3 – Intervjuguide, tysk.....	167
Vedlegg 4 – Godkjenning fra NSD.....	169

1 Introduksjon

Etter at jeg ble utdannet sosionom i 1981, har jeg vært ansatt i flere barneverntjenester. Direkte og indirekte har jeg vært ansvarlig for akutte tvangssaker både etter barnevernsloven fra 1953 og etter någjeldende lov om barneverntjenester fra 1992 som jeg heretter kaller barnevernloven (barnevernloven, 1992). Akuttsakene har vært forskjellige både når det gjelder alvorlighet og kompleksitet. Noen av sakene har vært «enkle» ved at livssituasjonen for barnet da akuttvedtaket ble truffet, har vært klart uholdbar. Vurderingen har vært at slik som dette kan ikke et barn ha det. Andre saker har vært komplekse og vanskeligere å vurdere. Imidlertid har mange saker etterlatt et inntrykk av usikkerhet om hvorvidt akutt tvangsvedtak var det riktige tiltaket. Etter hvert har jeg gjort meg flere refleksjoner: En knytter seg til hvorvidt barneverntjenesten kunne gjort mer for å forebygge. Altså i større grad vurdert alternativer til akuttvedtaket. Andre refleksjoner gjelder at akuttvedtaket og barnets adskillelse fra hjemmet og foreldrene ofte skapte nye problemer.

Disse erfaringene var inngangen til det avhandlingen kom til å handle om – utforskning av barneverntjenestens praksis i akutte tvangssaker. Jeg oppdaget at tematikken i mindre grad var empirisk undersøkt i faglitteraturen. Samtidig falt temaet sammen med sentrale faglige juridiske og politiske diskurser i barnevernet. Disse omhandler blant annet retten til familieliv kontra statens inngripen i familiesfæren, og beskyttelse av barnets rett til å vokse opp i eller ha kontakt med egen familie. Dommer Norge har fått mot seg i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) særlig etter 2017, aktualiserer også disse problemstillingene.

Formålet med studien er å kaste lys over særlig norsk barneverns akuttpraksis, og hvordan barnevernet oppfatter at barn og foreldres medvirkning kommer til uttrykk i akuttforløpet. Studien inneholder også en sammenligning av norsk og tysk (Jugendamt) barnevernspraksis. Formålet med sammenligningen er todelt. Det ene gjelder i hvilken grad et

annet lands praksis, i dette tilfellet tysk, kan bidra til å belyse deler av norsk akuttpraksis. Det andre knytter seg til at sammenligning av praksiser også kan belyse alternative måter å organisere og å utføre deler av det norske barnevernets akuttpraksis på.

I introduksjonen presenterer jeg først avhandlingens problemstilling og hva som skiller akutte tvangsvedtak fra vedtak i andre tvangssaker i barnevernet. Videre kommer presentasjon av lovhjemler, den tyske komparative komponenten og akutte tvangssakers forskningskontekst. Avslutningsvis presenterer jeg diskurser relatert til barnevern.

1.1 Avhandlingens hensikt og problemstilling

I avhandlingen utforsker jeg praksis i barnevernssaker som er akutte, men ikke frivillige. Akutt tvangsplassering av et barn utenfor hjemmet er et av de mest inngripende tiltak barneverntjenesten kan benytte (Falch-Eriksen & Skivenes, 2019; Storhaug et al. 2019). I løpet av kort tid har barneverntjenesten møtt barnet, hatt samtaler med foreldre og truffet et midlertidig inngripende vedtak mot foreldrenes vilje. Det akutte tvangsvedtaket erstattes enten av andre barnevernstiltak eller ved at saken henlegges og barnet flytter tilbake til hjemmet.

Avhandlingens hovedproblemstilling og forskningsspørsmål handler om å utforske barneverntjenestens praksis og saksforløpet, altså hendelsesforløpet, i akutte tvangssaker. Hensikten springer ut av erfaringene jeg refererte til i det innledende avsnittet og et ønske om å bidra med kunnskap om barnevernets praksis i akutte tvangssaker. Som jeg kommer inn på i avsnitt 1.5, er empirisk forskning knyttet til praksis og saksforløp i akuttsaker noe begrenset. Her nevner jeg kort at Elisabeth Backe-Hansen (2019) i sin gjennomgang av barnevernets hasteplasseringer (akutt-plasseringer) i en norsk kontekst for perioden 1984 til 2018, nevner seks empiriske studier. Storhaug et al., (2020) gir imidlertid i rapporten «Akutt – for hvem? Akuttarbeid i kommunalt barnevern» et omfattende bidrag som belyser akuttproblematikken. Utover dette er det sparsomt

med empirisk forskning direkte knyttet til akutte tvangsvedtak i en norsk kontekst.

Med denne bakgrunnen har hensikten vært å gi et bidrag til empirisk kunnskap om tvangssaker, med vekt på norsk barnevernpraksis. For å kunne oppfylle hensikten har vurderingen vært at problemstillingen bør være prinsipielt åpen og induktiv (Charmaz, 2014; Westin, 1994). Den overordnede problemstillingen i avhandlingen er:

Hvordan arter praksis seg i barnevernets akutte tvangssaker?

Denne åpne og induktive problemstillingen er i avhandlingen undersøkt ved å følge barnevernsarbeideres betraktninger om praksis i akuttforløpet. Dette er en viktig innskrenking, og jeg kommenterer dette nærmere i avsnittene 3.5 og 3.6. Selv om utforskningen til en viss grad foregår på ganske upløyd empirisk mark, eksisterer det flere tematiske områder som tidligere forskning har avdekket som interessante, og som denne avhandlingen naturlig har kunnet bygget videre på. Den åpne utforskningen problemstillingen uttrykker, finner dermed ikke sted i et forskningsmessig kontekstløst rom. Som jeg kommer tilbake til, har tidligere forskning vist hvordan barneverntjenesten håndterer krevende situasjoner og treffer beslutninger i situasjoner med usikkert kunnskapsgrunnlag under stort tidspress. Dessuten er rettsikkerhetstema og spørsmål om medvirkning sentrale tema i barnevernforskning og disse tematiske områdene har det vært naturlig å følge opp når akuttforløpet har blitt utforsket.

Den åpne hovedproblemstillingen har vært ledet mot utforskning av to bestemte forskningstema, med tilhørende tematiserte delområder:

1. Hvordan arbeider barneverntjenesten seg fram mot beslutningen i akutte tvangssaker?
 - Beskrivelse av langsomme og raske akutte «beslutningsspor» (tematisert i artikkel 1).
 - Identifisering av ulike sakstyper i akuttforløpet (tematisert i artikkel 1).

- Utforskning og sammenligning av praksis i norske og tyske akutte tvangssaker (tematisert i artikkel 2).
- 2. Hvordan arter den eventuelle medvirkningen seg for barn og foreldre i det akutte saksforløpet?
 - Utforskning av ulike former for brukermedvirkning i akuttforløpet (tematisert i artikkel 3).
 - Har brukere innflytelse på akuttforløpet? (tematisert i artiklene 2 og 3).

Utforskningen av barneverntjenestens praksis i akuttforløpet er basert på åpne semistrukturerte kvalitative intervjuer med barnevernsarbeidere (Kvale & Brinkmann, 2015) og analyse av dokumenter fra fylkesnemnda og tingretten.

1.1.1 Det norske barnevernets samfunnsoppdrag og avhandlingens problemstilling avgrenset mot andre barnevernstiltak

Barnevernets samfunnsoppdrag går fram av formålsparagrafen, § 1, i barnevernloven. Det heter der: «Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid.».

Avhandlingens problemstilling er knyttet til «akuttparagrafen», § 4–6, annet ledd i barnevernloven, og er avgrenset mot to andre sakstyper der barnet med tvang flytter ut av hjemmet. Den første er saker etter «ungdomsparagrafen» eller «adferdsparagrafen», § 4–25 i barnevernloven. Vedtak i slike saker er rettet mot barn og ungdom med utagerende adferd, altså forhold knyttet til barnet eller ungdommen selv. Det kan gjelde barn og ungdom som har utvist vedvarende misbruk av rusmidler, ikke har fast bosted eller som gjentatte ganger har begått alvorlig kriminalitet. Treffer fylkesnemnda eller leder av barneverntjenesten vedtak hjemlet i § 4–25, flytter barnet eller ungdommen i første omgang ufrivillig inn på en barnevernsinstitusjon.

Den andre sakstypen er saker med hjemmel i § 4–12 i barnevernloven. Slike saker skiller seg fra akutte tvangssaker ved at omsorgssituasjonen for barnet i utgangspunktet ikke er akutt. Fra saken blir kjent har barneverntjenesten inntil tre eller i særskilte tilfeller inntil seks måneder på seg til å undersøke saken nærmere. Undersøkelsen kan konkludere med at det er aktuelt for barneverntjenesten å fremme sak til fylkesnemnda om omsorgsovertakelse. Det er ulike bestemmelser i barnevernlovens § 4–12 som da kan komme til anvendelse. Den som kanskje ligger nærmest opp til vurderingstemaet i akutte tvangssaker, er bestemmelsen i bokstav c. Det framgår der at «fylkesnemnda kan treffe vedtak om å overta omsorgen for barnet «dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet (...)». Treffer fylkesnemnda vedtak om overtagelse av omsorgen, flytter barnet ut av hjemmet mot foreldrenes vilje.

Det kan være overlapp mellom saker der barneverntjenesten vurderer å fremme sak om omsorgsovertakelse og akutte tvangssaker. I undersøkelsesperioden kan barneverntjenesten avdekke at barnets situasjon er så alvorlig at akutt tvangsvedtak er nødvendig.

Utforskning av barneverntjenestens praksis i akutte tvangssaker står også i kontrast til akuttsaker der foreldre samtykker til at barnet flytter ut av hjemmet. En slik frivillig plassering kan være akutt «fordi foreldrene er syke eller barnet er uten omsorg av andre grunner», jfr. § 4–6, første ledd i barnevernloven. Frivillig plassering av barnet utenfor hjemmet, kan også være planlagt og hjemlet i barnevernlovens § 4–4, sjette ledd: «når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det». Frivillige tiltak der barnet flytter ut av hjemmet er inngripende for barn og foreldre. Tiltaket kan likevel være i tråd med barnevernets minst inngripende prinsipp: Barneverntjenesten skal vurdere bruk av frivillige tiltak før tvangstiltak benyttes.

1.2 Tysk komparativ komponent

Trekk ved både barneverntjenestens og det tyske barnevernets (Jugendamt) praksis indikerer at begge tjenester oppfatter akuttsaker som krevende. Begge tjenester har opplevd at akuttsaken ikke alltid har en opplagt løsning (Rittel & Webber, 1973). Saker i begge land har fått tragiske utfall. Sammenligning av barneverntjenester som har likhetstrekk, men også forskjeller, kan inspirere til videre utvikling av praksis. Barneverntjenesten og Jugendamts praksis i akuttsaker er begge gjenstand for offentlig debatt.

I avsnittet nedenfor gjør jeg nærmere rede for forutsetninger for sammenligningen. Jeg kommer også inn på dette i metodekapittelet.

1.2.1 Nærmere om grunnlaget for sammenligningen

Burns et al. (2017) beskriver barneverntjenestene i Norge og Tyskland som familieorienterte tjenester. Begge tilbyr hjelpetiltak i familien. Noen ganger som alternativ til å flytte barnet ut av hjemmet. Det familieorienterte barnevernet står i kontrast til det engelske og amerikanske barnevernet som i større grad vektlegger tiltak for risikoutsatte barn (Hestbæk et al. 2020). Barneverntjenesten i Norge har likehetstrekk med den tyske, men skiller seg ved at den har større grad av barnesentrisme, altså vektlegging av barnets egne rettigheter (Haug & Höynck, 2017).

Det framgår av den tyske grunnlovens § 6 (GG – Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) at ekteskap og familie har et særskilt vern: «Ehe und Familie stehen unter dem besonderen Schutze der statlichen Ordnung» (Ekteskap og familie er under særskilt beskyttelse av bestemmelsene i loven). Den norske grunnloven har ikke en direkte sammenlignbar bestemmelse, men det går fram av § 102 at «enhver har rett til respekt for sitt privatliv, sitt hjem og sin kommunikasjon [...]». Denne bestemmelsen har også gjenklang i § 8 i Den europeiske menneskerettskonvensjonen om retten til familieliv.

Sammenligning av norsk akuttpraksis med tysk er ikke uproblematisk (se også Picot (2015) for sammenligning av norsk og fransk barnevern). Forskjeller i lovgivning og organisering av tjenester gjør det vanskelig å sammenligne de to lands akuttpraksis på et likeverdig grunnlag. Jeg har derfor valgt å sammenligne og å utforske det praksisnære, som blant annet inkluderer hvordan barnevernsarbeiderne møter barn og foreldre i akutsituasjonen og oppfølgingen i etterkant. Sammenligningen kan gi et bidrag til å finne fram til styrker og svakheter ved norsk akuttpraksis som det primære studieobjektet. Likhet og forskjeller i de to lands akuttpraksis gjør også at det kan ligge til rette for kunnskapsoverføring praksisene imellom. I en norsk kontekst er Slettebø (2018, s 6) inne på noe av det samme når han peker på at ansatte i barneverntjenester fra forskjellige kommuner «kan komme sammen for samtaler og refleksjon, samt drøfting og kopling av teori og å praksis, [...] for utvikling av ny innsikt og kunnskap». På en lignende måte som norske barnevernsarbeidere kan reflektere over egen praksis sammen med kolleger fra andre barneverntjenester, kan den komparative komponenten være et bidrag til særlig å kaste lys over norsk praksis i akuttsaker. Slik sammenlignede utforskning åpner også for muligheten til å stille nye og kreative spørsmål til egen praksis. Den andre artikkelen (Lerum, 2018) som inngår i avhandlingen er en idiografisk sammenligning (Winther-Jensen, 2004) av norsk og tysk akuttpraksis. At sammenligningen er idiografisk vil si at den handler om å finne fram til likheter og forskjeller, mer enn normativt å identifisere den ene tilnærmingen som bedre enn den andre.

Den empirisk baserte sammenligningen av akuttpraksis avhandlingen baserer seg på, er også forskjellig fra deler av annen internasjonal barnevernsforskning. Slik forskning har ofte et overordnet utgangspunkt og belyser og sammenligner hvordan velferdssystemer og lover i ulike land påvirker barneverntjenestens beslutninger og omfang av plassering av barn utenfor hjemmet (Burns et al, 2017; Pösö et al., 2018). Barnets formelle rettigheter i møte med barnevernet er også tema i flere studier på overordnet nivå (Burns et al., 2017; Gallagher et al., 2012; Skivenes & Strandbu, 2006; Skivenes & Sørdsdal, 2018; Slettebø, 2013).

I avhandlingen er hensikten med sammenligningen særlig å belyse barneverntjenestenes inngang til akuttsaken og oppfølgingen i etterkant. Det er ved å belyse kontraster i de to lands praksis i det nære møtet mellom barnet, familien og barneverntjenesten, sammenligningen kan gi impulser til videre utvikling av praksis og forskningsspørsmål.

1.3 Omfang av akutte tvangsvedtak

I perioden 1994 til 2004 var det en dobling av antall norske akuttvedtak med hjemmel i § 4-6, annet ledd i barnevernloven fra cirka 500 til 1000 pr år (Oppedal, 2008). I 2004 oversteg tallet på akutt plasseringer antallet planlagte omsorgsovertakelser med påfølgende plassering utenfor hjemmet. Slik har også situasjonen vært i etterfølgende år. I perioden 2007–2014 økte det samlede antallet akuttsaker fra 1393 i 2007 til 1897 i 2013. Etter 2017 har antallet vært fallende.

Introduksjon

Tabell 1 – Antall barn med akutt tvangsvedtak fordelt på hjemler i barnevernloven, 2017–2020

	2017	2018	2019	2020
Plassering pga. forhold i hjemmet, § 4-6, annet ledd	1342	1136	981	775
Plassering pga. barnets adferd, § 4-25	300	273	282	249
Flytteforbud, § 4-9	46	69	60	49
Fødestua, § 4-9	48	30	33	19
Menneskehandel, §4-29, fjerde ledd	5	8	2	0
I alt	1741	1516	1358	1092

Tabell 1 viser antall barn fordelt på akutthjemler i barnevernloven for perioden 2017 til 2020. Den første raden viser antall barn plassert etter § 4–6, annet ledd og at slike plasseringer utgjør de langt fleste. Antallet har særlig vært synkende de to siste åra, og i 2020 var antallet 775. Den nederste raden viser totalt antall tvangsvedtak (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, (Bufdir, 2021))

Det går fram av rapporten Akuttarbeid i kommunalt barnevern fra 2014, at det var betydelig geografisk variasjon i bruk av akuttvedtak etter § 4-6, annet ledd (Bufdir, 2014, s. 29). Den geografiske variasjonen har fortsatt. Eksempelvis ble det i Nordlandfylke i 2019 truffet 1,8 akutte tvangsvedtak pr 1000 barn. For Vest-Agder fylke var det tilsvarende tallet 0,2. Antall akuttvedtak i fylker som Troms, Buskerud, Hedmark og Telemark er mer like ved at det ble truffet omkring ett akutt tvangsvedtak pr 1000 barn i 2019 (Bufdir, 2021). Den fylkesvise variasjonen i bruken av akuttvedtak kan indikere at barneverntjenestene har ulik terskel for bruk av akuttvedtak. I drøftingen kommer jeg tilbake til dette.

Forenklet kan man si at barneverntjenestene i Norge akutt plasserer omtrent to barn utenfor hjemmet ukentlig året igjennom. De siste årene er noe over halvparten av akuttvedtakene påklaget. Fylkesnemndene ga

i 2020 barneverntjenesten medhold i 83% av klagene (Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, 2021, s. 48). I medholdsprosenten er inkludert andre akuttsaker enn saker etter §4–6, annet ledd i barnevernloven. Saker etter § 4–6, annet ledd utgjør likevel de fleste.

1.3.1 Plassering av barn utenfor hjemmet i europeisk og nordisk sammenheng

Burns et al. (2017) har sammenlignet omfanget av barnevernets plasseringer av barn utenfor hjemmet i utvalgte vest-europeiske land. Tabellen 2 nedenfor viser omfanget av plasseringer av barn utenfor hjemmet utført av barnevernet i de respektive land. Burns et al. (2017, s. 227) peker på at sammenligning av verdiene i tabell 2 må gjøres med forsiktighet. Det kan være ulike måter å betegne og å registrere tiltak på, som gjør sammenligning land imellom vanskelig. Antall plasseringer av barn i det enkelte land kan være påvirket av forskjeller i organisering av barneverntjenesten, ulik tilgang på akutt-tiltak og tjenestens faglige tilnærming. Slike forskjeller kan påvirke omfanget av akuttvedtak å gjøre sammenligning land imellom upresis.

Tabell 2 – Oversikt over barn plassert utenfor hjemmet ved slutten av året i utvalgte europeiske land, utdrag fra Burns et al. 2017, kap. 10

	År	Barn plassert utenfor hjemmet per 1000 barn	Antall barn per 1000 barn og andelen av barn som er tvangsplassert av alle barn plassert utenfor hjemmet (%)
Sveits	2012	10,4	2,5 (36%)
Norge	2013	10,1	7,2 (71%)
Finland	2012	9,6	1,8 (19%)
Tyskland	2012	9	1 (10%)
Sverige	2012	8,2	2,36 (26%)
England	2013	6	4,25 (71%)
Irland	2012	5,5	3,2 (58%)

Den tredje kolonnen fra venstre i tabellen viser antall barn som er plassert utenfor hjemmet, frivillig eller med tvang pr tusen barn. I Norge er det eksempelvis plassert utenfor hjemmet 10,1 barn pr tusen barn i alderen 0 til 18 år. Det tilsvarende antallet for Tyskland er 9 barn. Kolonnen helt til høyre i tabell 2 viser hvor mange av barna som er plassert utenfor hjemmet uten samtykke fra foreldre. Av kolonnen går det også fram at andelen norske barn som er tvangsplassert utenfor hjemmet er 71%, mens den tilsvarende andelen tyske barn er 10%. Altså en betydelig forskjell.

I en nordisk kontekst har Hestbæk et al. (2020) sammenlignet omfanget av barnevernets plassering av sårbare barn i alderen 0 – 11 måneder. Studien omhandler både frivillige plasseringer og tvangsplasseringer av små barn utenfor hjemmet. Hestbæk et al. (2020) konkluderer med at det norske barnevernet, sammenlignet med andre nordiske land, i større grad er tilbøyelig til å benytte tvang ved plassering av barnet utenfor hjemmet.

Konklusjoner i studiene til Burns et al. (2017) og Hestbæk et al. (2020) trekker i retning av at barnevernet i Norge i større grad er tilbøyelig til å benytte tvang ved plassering av barn utenfor hjemmet enn flere andre sammenlignbare land.

1.4 Avhandlingen og annen forskning

I de to avsnittene som følger setter jeg først avhandlingens utforskning av barneverntjenestens praksis i sammenheng med annen praksisnær barnevernsforskning. Jeg belyser videre hvordan avhandlingen bidrar til å tette forskningsgapet når det gjelder akutte tvangssaker.

1.4.1 Avhandlingens forskningsprofil relatert til annen empirisk barnevernsforskning

Utforskning av barneverntjenestens praksis i akuttsaker skiller avhandlingens tema fra deler av annen empirisk barnevernsforskning. Et aspekt

som skiller er at avhandlingen bygger på barnevernsarbeideres formidling av erfaringer fra akutte tvangssaker de faktisk har behandlet. Dette står i kontrast til vignettstudier som kan relateres til samme tema. Flere vignettstudier, der grupper av barnevernsarbeidere skal vurdere den samme barnevernssaken (vignetten), viser at barnevernsarbeidere gjør ulike vurderinger og konkluderer ulikt når det gjelder iverksetting av tiltak (se for eksempel Glad 2006; Grinde et al., 2004; Woodman et al. 2018). Forskjellen mellom vignettbaserte studier og problemstillingen i avhandlingen er også at man i vignettstudier ikke kan søke kompletterende informasjon om saksforløpet. Avhandlingens utforskning kan derfor gi mer nyansert kunnskap om barneverntjenestens akuttpraksis enn det vignettstudier vanligvis gjør.

Avhandlingen utforsker barneverntjenestens praksis i saker der barnet allerede er plassert utenfor hjemmet med tvang. Dette står i kontrast til studier som omhandler barn som barneverntjenesten både frivillig og med tvang har plassert utenfor hjemmet (se Christiansen & Anderssen, 2011; Storhaug et al., 2019).

Avhandlingens utforskning av akuttsaker kan likevel være i tråd med studier som tematiserer bestemte deler av barneverntjenestens praksis. Eksempler kan være brukermedvirkning Korpinen & Pösö (2020); Kosher & Ben-Arieh (2020); Vis et al. (2012); Vis & Thomas (2009) og om beslutningsprosessen og foreldres argumentasjon i tvangssaker anket inn for tingretten Juhasz (2018).

Den forskningsbaserte rapporten Akutt – for hvem? Akuttarbeid i kommunalt barnevern, utarbeidet av Storhaug, et al. (2020) på oppdrag fra Bufdir, kan leses som en kritisk og empirisk basert gjennomgang av norsk akuttpraksis. Sammenholdt med avhandlingens problemstilling, har rapporten breiere tilnærming og omhandler blant annet også rutiner for akuttarbeid, barnevernets akuttberedskap og samvær mellom barn og foreldre mens barnet er akutt plassert. Rapporten munner ut i flere anbefalinger for praksis. Eksempler kan være at barneverntjenesten må være tett på barn og foreldre over tid for å forebygge akutt plassering og tett

oppfølging av barn og foreldre etter at barnet har flyttet tilbake til hjemmet. Videre peker rapporten på at barn som er akutt plassert «må få hjelp til å forstå det som har skjedd og skal skje videre, slik at de får en opplevelse av sammenheng og mening» (Storhaug et al. 2020, s. 177).

1.4.2 Avhandlingens bidrag for å tette forskningsgapet

For perioden 1984 til 2018 har Elisabeth Backe-Hansen (2019) kartlagt norske empiriske studier om akutt plasseringer. Hun viser til Burns et al. (2017, s. 47) og påpeker også at det er gjennomført lite norsk forskning om akutt plasseringer. Backe-Hansen trekker fram følgende studier: Backe-Hansen, (1995); Christiansen & Havnen, (2003); Fjeld, (1984); Lerum, (2017); Pedersen, (2016); Storhaug et al., (2019). Fjelds studie gjelder akutt plasseringer hjemlet i barnevernsloven fra 1953 og munnet ut i rapport i det daværende sosialdepartementets utredningsserie (se Oppedal 2008, s. 38 for detaljer). Pedersens studie er en masteroppgave. Backe-Hansen oppsummerer gjennomgangen med at barnevernet bør videreutvikle en praksis som «skiller bedre mellom situasjoner som faktisk er akutte og de sakene som beskriver et mer langvarig saks-kompleks».

Flere forskere for eksempel Lundström & Sallnäs, (2019); Burns et al., (2017), nevner at forskningsinteressen når det gjelder akuttsaker er sparsom. Foreløpig er sannsynligvis rapporten Akutt - for hvem? (Storhaug et al., 2020), nevnt foran det mest omfattende forskningsbaserte bidraget om praksis i akuttsaker i en norsk kontekst.

Jeg kommer nærmere tilbake til avhandlings forskningsbidrag i resultatkapitlet. Her nevner jeg at avhandlingens bidrag kan knyttes til faser og trekk ved akuttforløpet. Et eksempel er barnevernsarbeideres beskrivelse av hvordan medvirkning fra brukere utfolder seg i saksforløpet. Her står funn i avhandlingen i kontrast til funn i annen forskning. I fasen etter at akuttvedtaket er truffet, belyser avhandlingen ulike sider ved barneverntjenestens praksis i oppfølgingen av barn og foreldre. Også her er det kontraster mellom funn i avhandlingen og resultater fra annen forskning.

Ellers gir avhandlingen et bidrag når det gjelder barneverntjenestens praksis i akuttforløpet, og bruken av akutt tvangsvedtak som tiltak i barnevernet.

1.5 Beslektede forskningstema

I det følgende presenterer jeg to forskningstema som er nærstående til hovedtemaet i avhandlingen. Det første er beslutningen og beslutningsgrunnlaget i akuttsaker. Det andre gjelder hvilke konsekvenser akuttvedtaket får for de som saken direkte gjelder. Det er sammenhenger mellom områdene. Til sammen utfyller studiene deler av saksforløpet i inngrepene barnevernstiltak som avhandlingen utforsker.

1.5.1 Beslutninger og beslutningsgrunnlaget

I den innledende fasen av akuttsaken, altså før barneverntjenesten treffer akuttvedtaket, må den vurdere om det er nødvendig å flytte barnet, eller om det kan ligge til rette for å iverksette hjelpetiltak i hjemmet. Studier som belyser og problematiserer deler av akuttforløpet, kan utfylle avhandlingens utforskning som altså gjelder saker der akutt tvangsvedtak allerede er truffet.

I en vignettbasert studie har Mosteiro et al (2018) i en spansk kontekst undersøkt forholdet mellom å iverksette familiebaserte hjelpetiltak for å beskytte barnet eller beskyttelse av barnet ved å flytte det ut av hjemmet. Undersøkelsen (N=181) til Mosteiro et al. konkluderer med at 63% av barnevernsarbeiderne ville valgt hjelpetiltak i familien, mens 43% av dem ville flyttet barnet ut fra familien. Studien er egnet til å illustrere at akutte tvangssaker i mange tilfeller ikke har en klar og opplagt løsning.

I en studie som sammenligner beslutninger i finsk og irsk kontekst viser Lamponen et al. (2019) at det er variasjon i framgangsmåte og utøvelse av myndighet barneverntjenestene imellom. På den ene siden har en enkelt finsk barnevernsarbeider kompetanse både til å vurdere barnets situasjon og å treffe beslutningen om plassering utenfor hjemmet. Som

kontrast ligger det irske barnevernet nærmere både det norske og tyske, ved at det er flere barnevernsarbeidere sammen som gjør vurderingen og beslutningen som også er underlagt legalitetskontroll i etterkant. Lauritzen et al. (2018) peker på noe av det samme etter å ha gjennomgått 220 internasjonale vitenskapelige artikler om hva som ligger til grunn for beslutninger i barnevernet. De konkluderer med at forhold knyttet til barnevernets organisering i større grad legger premisser for beslutningene enn den enkelte barnevernsarbeider.

Kirkman & Melrose (2014) har i en engelsk kontekst gjennomgått studier som har beslutninger i barnevernet som tema. Studien er inspirert av den økologiske beslutningsmodellen til Baumann et al. (2013) og konkluderer med fire faktorer som kan påvirke og redusere beslutningskvaliteten: Den første faktoren er tidspress og antall saker barneverntjenesten og den enkelte saksbehandler har ansvar for. Den andre knytter seg til at barnevernsarbeiderne kan treffe feil beslutning fordi vurderingene som ligger til grunn er influert av erfaringer som ikke er relevante for den aktuelle saken. Den tredje faktoren knytter seg til at det i lengden er krevende for barnevernsarbeidere å treffe beslutninger i saker som får store konsekvenser for de saken gjelder. Kvaliteten på informasjonen og faktagrunnlaget beslutningen bygger på er det siste Kirkman & Melrose (2014) nevner. I akutte tvangssaker er alle faktorene tilstede, særlig idet barneverntjenesten bestemmer seg og treffer akuttvedtaket.

1.5.2 Konsekvenser for de saken direkte gjelder

Storhaug et al. (2019) har i en intervjubasert studie konkludert med at barnevernsarbeiderne for seint i akuttprosessen snakker med barnet. I studien, som gjelder langvarig plasserte barn utenfor hjemmet, peker de også på at barnevernsarbeiderne i for stor grad anlegger foreldres perspektiv. Barnet lever derfor for lenge i en vanskelig livssituasjon.

Storhaug & Kojan (2017) har undersøkt norske foreldres erfaringer med saksforløpet ved akutt plasseringer. Studien omfatter både frivillige

plasseringer og tvangsplasseringer. Konklusjonen er at barneverntjenesten bør vurdere barnets og familiens situasjonen grundig i forkant av plasseringen av barnet. Videre pekes det på at barneverntjenesten må intensivere oppfølging av foreldre i etterkant av plasseringen. Dette er på linje også med andre studier for eksempel rapporten: Akutt for hvem? (Storhaug et al., 2020). Sankaran et al. (2019) har i en amerikansk kontekst hatt en utforskende tilnærming til akuttsaker som kan sammenlignes med problemstillingen for denne avhandlingen. Sankaran et al. er kritiske til bruk av inngripende tiltak. De peker både på at risikoen ved å plassere barn utenfor hjemmet ofte ikke er godt nok utredet og at tiltak som er ment å være beskyttende for barn, likevel kan vise seg å være skadelige.

1.6 Diskurser i barnevernet

Som Reiner Keller (2011a, s. 9) peker på, kan diskurs være et begrep med mange betydninger. Forenklet uttrykt bruker jeg her diskursbegrepet for å belyse hvilke kunnskapssyn som informerer barnevernets praksis.

Barnevernets praksis kan inneholde til dels sammenfallende, men også kontrastfylte trekk fra ulike diskurser. I denne sammenheng vil jeg peke på tre: Det første er den sosialkonstruktivistiske diskursen. Denne måten å forstå kunnskap på åpner for stor grad av involvering og samspill mellom bruker og barnevernsarbeider. Dette gjelder både i vurderingen av hva som er problematisk og ved iverksetting av tiltak. Sally Holland (2011, s. 3) sier det slik: “[Den sosialkonstruktivistiske diskursen] liberates practitioners from the view that they must discover the «truth» during an assessment and come to *the* correct solution”. Praksis bygget på konstruktivistisk kunnskapssyn ligger nært opp til innretningen av tradisjonell praksis i barnevernet, slik jeg bruker det i denne avhandlingen.

Den andre diskursen, som i noen grad står i kontrast til den første, er en diskurs som bygger på psykologisk orientert forskning. Både i vurderingen av barnets og familiens situasjon og ved iverksetting av

tiltak benytter barneverntjenesten standardiserte framgangsmåter der måling eller score på ulike parametere danner grunnlaget (se også Kvello, 2015). Barneverntjenestens bruk av manual- og evidensbaserte tiltak som Multisystemisk terapi (MST, Henggeler, 1999 og Parent Management Training Oregon, PMTO, Forgatch & DeGamo, 2011) kan være eksempler. Dette er en måte å la kunnskap innvirke på praksis, som er nyere i barnevernsfeltet.

Den tredje diskursen er knyttet til juridiske forhold. Dommer som Norge har fått mot seg i EMD har gitt denne diskursen økt aktualitet. Dommene er blant annet kritiske til hvordan barnevernet avveier barn og foreldres interesser mot hverandre når det er aktuelt å iverksette tvangstiltak. Videre har dommene i større grad bragt inn «midlertidighet» som en omstendighet barnevernet må ta hensyn til når barn med tvang plasseres utenfor hjemmet. Den juridisk orienterte diskursen gir føringer for barneverntjenestens praksis uavhengig om den er knyttet til en sosial-konstruktivistisk eller en psykologisk orientert diskurs. Sannsynligvis kan den juridiske orienterte diskursen også gi styrket støtte til opprettholdelse av familiemessige bånd, i barnevernssammenheng omtalt som det biologiske prinsipp.

Nicole Hennem (2017) peker på at norsk barnevernpraksis er sentrert rundt de to førstnevnte delvis motstridende kunnskapssynene. Hun peker videre på at Norge er et barnesentrert samfunn og opptattheten av barnets stilling kan skygge for andre problembringende strukturer. Dette kan medføre en ensidig vektlegging av psykologiske aspekter, standardisering av omsorg og fravær av hensyntagning til strukturelle forhold som for eksempel at familien har svak økonomi og dårlige boforhold. Hun peker også på at det barnevernet kan oppfatte som avvikende og dysfunksjonelt, kan være oppdragelsesstiler som står i kontrast til de norske og det norske synet på barn som subjekt og aktør i eget liv (Hennem, 2017, s. 327). Hennem (2016) argumenterer for at det er en form for middelklassetenkning som preger barnevernets vurderinger, nærmest

slik at mødre (som det som oftest er) ikke når opp til det borgerlige oppdragelesidealet. Hun peker videre på at et slikt perspektiv både kan gi et snevert blikk og inkludere et språk som passer best inn i en psykologisk forståelsesramme. På den måten kan foreldre ha små forutsetninger for å forstå hva barnevernet er ute etter og blir ikke møtt av barnevernet «der de er» slik et sosialkonstruktivistisk kunnskapssyn i større grad kan legge opp til.

De tre diskursene er også eksempler på at det kan være «konkurrans» om hegemoni når det kommer til hvilket kunnskapssyn barnevernets praksis bygger på. Videre kan diskursbegrepet bidra til å identifisere hvordan praksis i barnevernet har ulike, ofte kontrastfylte, vitenskapsteoretiske perspektiver som utgangspunkt. Hvilken diskurs som får hegemoni er også påvirket av strukturelle forhold som ikke er knyttet til den indre kjernen i barnevernets praksis. I avsnitt 4.4 kommer jeg tilbake til dette.

1.7 Videre disponering av avhandlingen

Foruten denne introduksjonen består avhandlingens kappe av ytterligere sju kapitler. Først kommer et kapittel der jeg går nærmere inn på kontekstuelle forhold som lovhjemler, den tyske komparative komponenten og kritikk av det norske barnevernet. Kort omtale av den nye barnevernsloven avslutter kapittelet. I det tredje kapittelet beskriver jeg det metodiske opplegget, utvelgelse av informanter, analysemetoder og forskningsetiske prinsipper. Det fjerde kapittelet er viet teoretiske perspektiver. Det konstruktivistiske utgjør en sentral del. I det femte kapittelet redegjør jeg for studiens resultater som jeg drøfter i det sjette. Referanser og avhandlingens tre artikler danner avslutningen av kappen.

Introduksjon

2 Akuttsaker i barnevernet: Karakteristika, kontekst og kritikk

Hensikten med avhandlingen og forskningsspørsmålene, er å utforske saksforløpet i barnevernets akutte tvangssaker, slik jeg beskrev i det foregående kapittelet. Særlig er utforskningen knyttet til beslutningsprosessen og brukermedvirkning. I tillegg reises det en rettsikkerhetstematikk som henger sammen med særtrekkene ved akutte tvangssaker. Artiklene i avhandlingen belyser ulike sider av det overordnede temaet. I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for kontekst som er felles for de ulike artiklene. Det gjelder karakteristika ved akuttsakene, politiske og juridiske rammer og dessuten kritikk rettet mot denne delen av barnevernets virksomhet.

I det følgende presenterer jeg først norsk og tysk hjemmel for akuttvedtak samt barneverntjenestens organisering av hjelpetiltak. Jeg går så inn på saksforløpet og presenterer aspekter som rettssikkerhet og medvirkning fra brukere. Mot slutten går jeg inn på kritikk av norsk barnevernspraksis og dommer det norske barnevernet har fått mot seg i EMD i Strasbourg. Kort omtale av akuttparagrafen i den nye barnevernsloven Stortinget vedtok i juni 2021 avslutter kapittelet.

2.1 Hjemler for akutte tvangsvedtak

Den norske barnevernloven er en særlov for barneverntjenester som inkluderer hjemler for akutte tvangsvedtak. Tidligere lover som lov om Behandling af forsømte Børn af 6. juni 1896 (vergerådsloven), de castbergske barnelover fra 1915 og barnevernsloven fra 1953, hadde alle bestemmelser om det offentliges anledning til å plassere barn utenfor hjemmet (Andersland, 2011).

Endringer i føringer for akuttpraksis og terskelen for inngrep fra den første loven, til den andre og til barnevernloven som gjelder nå, kan i en

norsk kontekst også knyttes opp mot endrede samfunnsforhold og barnets stilling som eget rettssubjekt.

Tyske akuttvedtak er hjemlet i § 42 i Sozialgesetzbuch, Aches Buch Kinder- und Jugendhilfe (SGB VIII), Inobhutname von Kindern und Jugendlichen) (akutt plassering av barn og ungdom utenfor hjemmet). Sammenlignet med den norske barnevernloven har den tyske, SGBVIII, et bredere virkeområde. SGBVIII inneholder bestemmelser om ulike tjenester og rettigheter for barn, unge, foreldre og familier. Et eksempel kan være barnefordeling når foreldre flytter fra hverandre.

2.1.1 Norsk akutthjemmel

Barneverntjenesten kan treffe akutt tvangsvedtak som gjelder barn eller ungdom under 18 år. Det er verken i någjeldende barnevernlov eller i den forrige barnevernsloven fra 1953, klare kriterier for barneverntjenestens bruk av akutte tvangsvedtak. Når barneverntjenesten treffer slikt vedtak, er beslutningen hovedsakelig basert på et profesjonelt skjønn (Oppedal, 2008) og hjemlet i § 4–6, annet ledd (akuttparagrafen) i barnevernloven. Akuttparagrafen har følgende ordlyd:

«Er det fare for at et barn blir vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet, kan barneverntjenestens leder [...] uten samtykke fra foreldrene umiddelbart treffe midlertidig vedtak om å plassere barnet utenfor hjemmet.»

I en akuttsituasjon må barneverntjenesten vurdere barnets behov for beskyttelse og faren for at barnet blir vesentlig skadelidende dersom det ikke flyttes. Uttrykket vesentlig skadelidende er ikke nærmere definert i barnevernloven. Oppedal (2008, s 135) nevner at vesentlig skadelidende «særlig sikter mot skader og påkjenninger som virker uheldig på barnets helse og utvikling». Intensjonen med akuttvedtaket er altså å gi barnet umiddelbar beskyttelse fra en omsorgssituasjon som er skadelig. Barneverntjenesten kan også vurdere barnets situasjon slik at en akuttsituasjon

kan oppstå, altså at det kan oppstå fare for at barnet blir vesentlig skadelidende om det ikke flyttes (Slettebø, 2018, s. 12).

Når akuttvedtaket er truffet, må barneverntjenesten ganske umiddelbart flytte barnet ut av hjemmet før fylkesnemnda har undergitt akuttvedtaket legalitetskontroll. Dersom fylkesnemnda gir akuttvedtaket godkjenning, kan foreldre påklage avgjørelsen til ny behandling i fylkesnemnda. Tar fylkesnemnda klagen til følge, må barneverntjenesten tilbakeføre barnet til hjemmet.

2.1.2 Tysk akutthjemmel

Av den tyske akuttparagrafen (§ 42 i SGB VIII) går det fram at Jugendamt er *berechtigt und verpflichtet* (berettiget og forpliktet) til å akutt-plassere et barn eller en ungdom som selv ber om det utenfor hjemmet (um Obhut bittet) (Braches-Chyrek, et al., 2014, s. 434). Til sammenligning har den norske barnevernloven i § 1–5 en generell rettighetsbestemmelse som altså ikke gjelder akuttsaker spesielt. § 42 i SGB VIII har videre en bestemmelse om at den tyske barneverntjenesten er forpliktet til å akuttplassere et barn eller en ungdom når det foreligger «dringende Gefahr für das Wohl des Kindes oder des Jugendlichen» (akutt (helse) fare for barnet eller den unge). Bestemmelsen svarer langt på vei til kriteriene fare og vesentlig skadelidende i akuttparagrafen i den norske barnevernloven.

I teksten videre gjelder betegnelsene akuttvedtak eller akutte tvangsvedtak beslutninger den norske barneverntjenesten treffer med hjemmel i § 4–6, annet ledd i barnevernloven. Den samme betegnelsen gjelder også for vedtak Jugendamt treffer om akutt plassering av barn utenfor hjemmet (Inobhutnahme) hjemlet i § 42 i SGB VIII.

2.2 Saksforløpet i akuttsaker

Forenklet framstilt begynner akuttforløpet med at den norske eller tyske barneverntjenesten mottar en melding om bekymring for et barn. Begge

tjenester vurderer nærmere hva bekymringen dreier seg om og møter barnet. Saksforløpet fortsetter med interne drøftinger, beslutningen om å treffe akuttvedtak og samtale med foreldre. Når så barneverntjenesten treffer akuttvedtaket, gir det umiddelbare konsekvenser for barnet og foreldrene. Barnet skilles fra foreldrene og flyttes ut av hjemmet.

Akuttvedtaket oversendes fylkesnemnda eller den tyske familieretten for behandling. Videre i saksforløpet følger oppfølging av barn og foreldre og organisering av samvær mellom barnet og biologiske foreldre. I de inntil seks ukene akuttvedtaket i en norsk kontekst er gyldig, må barneverntjenesten også løpende vurdere hvorvidt forutsetningen for akuttvedtaket er oppfylt.

Den forenkla framstillingen av akuttforløpet nevnt foran, kan gi inntrykk av at beslutningsprosessen og saksforløpet er lineært. Storhaug et al. (2020, s. 90) peker i rapporten *Akutt for hvem? Akuttarbeid i kommunalt barnevern* på:

«avklaringsarbeidet [i akuttsaker] bar preg av sirkulære prosesser. Barneverntjenesten vurderte og revurderte hvorvidt situasjonen for barnet var akutt i en «dynamisk prosess» etter hvert som ny informasjon framkom i saken».

Sirkulære prosesser indikerer også at barnets vanskelige omsorgssituasjon ikke alltid kan løses på en bestemt måte, for eksempel med et akuttvedtak. Akuttsituasjonen kan derfor ha karakter av å være det Rittel & Webber (1973) kaller «wicked problem». Jeg kommer tilbake til dette i drøftingen i avsnittet 6.3.

2.3 Kort sammenligning av tysk og norsk organisering av barneverntjenester

Jugendamt betjener et geografisk område (Landkreis) som typisk består av flere kommuner. Organiseringen kan minne om norske kommunale barneverntjenester som har gått sammen i et interkommunalt barneverns-samarbeid. Gjennomgående betjener et enkelt Jugendamt både et større

geografisk område og flere innbyggere enn en tilsvarende norsk barneverntjeneste eller interkommunalt barnevernssamarbeid. Dette reflekterer også at Tyskland har et betydelig høyere innbyggertall enn Norge. Det bor omtrent 83 millioner i Tyskland og vel 5 millioner i Norge.

Barneverntjenesten og Jugendamt, som begge er 1. linjetjenester, har ansvar for å ta imot bekymringsmelding om et barns omsorgssituasjon, undersøke nærmere og å treffe vedtak om hjelpetiltak eller akuttvedtak når det er aktuelt. Tysk barnevern er også, som det norske, orientert mot familien og tilbyr et bredt spekter av tiltak. Jugendamts akuttpraksis kan, sammenlignet med barneverntjenestens, tydeligere indikere at akutt-plassering er siste utvei når det kommer til tiltak (Haug & Höynck, 2017, s. 89, 91).

Jugendamt og barneverntjenesten skiller seg fra hverandre når det gjelder organisering og utføring av hjelpetiltak. Jugendamt driver i liten grad tiltak selv, men forhandler fram og inngår avtaler med private tilbydere (freie Träger der Kinder und Jugendhilfe) om alle typer tiltak, inkludert drift av institusjoner (Witte et al., 2019). Det er vanlig at et enkelt Jugendamt kan ha avtale med et titalls private tjenestetilbydere. Jugendamt tar stilling til hvilket tiltak og hvilke tilbydere som er aktuelle i den enkelte sak i et «trepartssamarbeid». Den ene parten er barnet, foreldrene og familien, den andre er den som utfører tjenesten (freie Träger), (Witte et al., 2019, avsnitt 6.4.1.). Den tredje parten er Jugendamt. Jugendamt velger innenfor en økonomisk ramme den tjenesteyteren som har best kompetanse og kapasitet til å utføre tiltaket. I prinsippet bør det være et likeverdig forhold i forhandlingene om hvilket tiltak familien skal motta. Ackermann (2017, s. 64) peker på at maktforholdet vanligvis ikke er helt i balanse. Foreldre stiller svakere enn de to andre.

I akuttsaker er Jugendamts hovedansvar å utvikle mål for tiltaket, evaluere underveis og sjekke ut om målene er eller kan bli nådd. Jugendamt gjør dette i samarbeid med foreldre, barnet og den som utfører tjenesten.

Kort kan man si at Jugendamts hovedoppgave er å identifisere problematikken, beskytte barnet, iverksette tiltak, utforme mål, og sørge for løpende evaluering og sluttevaluering (Bode & Turba, 2014). Når tiltaket er i gang, er det hyppig kontakt mellom foreldre, barnet og den private tjenesteyteren. Til sammenligning utfører norske barneverntjenester i større grad tiltak selv og har ofte ansvar både for utforming, gjennomføring og evaluering. Avhandlingens utforskende problemstilling retter seg først og fremst mot den praktiske og faglige gjennomføring av akuttforløpet som begge barneverntjenester har ansvar for.

2.4 Rettssikkerhet i en norsk kontekst

Rettssikkerhet er et begrep det kan være vanskelig å avgrense. I akuttaker handler rettssikkerhet om at avgjørelsen skal være mest mulig forutsigbar, riktig og i overensstemmelse med loven (Molven, 2012). En betydelig prinsipiell styrkning av rettssikkerhet for barn og foreldre i barnevernssaker, var opprettelsen av fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker (Andersland, 2011; Viblemo et al., 2015). Fylkesnemndene ble operative samtidig som nåværende barnevernlov trådte i kraft i 1993, og er et uavhengig forvaltningsorgan som også tilfredsstillter kravene til å være domstol. Avgjørelser i barnevernssaker som inkluderer tvang, blir enten stadfestet eller truffet i fylkesnemnda.

I akuttaker har tre parter rettslig interesse: Barnet, foreldrene og barneverntjenesten. Sammenlignet med brukermedvirkning, som er et gjennomgående trekk i akuttforløpet, utspiller rettssikkerhet seg mer «punktvis». For foreldre første gang formeldt når fylkesnemnda behandler eventuell klage over akuttvedtaket og ved seinere rettslige behandlinger.

2.4.1 Barnets rettssikkerhet, medvirkning og rett til å si sin mening

Norske barn som er fylt 15 år og forstår hva saken gjelder, har partsrettigheter i akuttsaker. I partsrettighetene ligger at barnet får oppnevnt advokat, mulighet til å opplyse saken og til kontradiksjon under fylkesnemndas behandling av en eventuell klage. Barn med partsrettigheter har også selvstendig klagemulighet på vedtak fattet i fylkesnemnda. Barn yngre enn 15 år er normalt uten partsevne. De har ikke mulighet til å påklage det akutte tvangsvedtaket om barnet for eksempel angrer på å ha gitt tilslutning til beslutningen. I slike saker er barnet avhengig av barneverntjenestens eller foreldrenes vurdering og tilslutning. I særskilte tilfeller kan fylkesnemnda innvilge partsrettigheter til barn yngre enn 15 år.

Av artikkel 12 i barnekonvensjonen går det fram at barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til fritt å gi uttrykk for disse. Barnets synspunkter skal vektlegges i samsvar med dets alder og modenhet. I proposisjonen Endringer i barnevernloven (Prop. 106 L, (2012–2013)) benyttet Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet begrepet medvirkning som samlebegrep for både deltakelse, innflytelse og medbestemmelse i barnevernssaker. Av proposisjonen nevnt foran (s. 132) går det fram at medvirkning er et overordnet begrep og «det mest dekkende når det gjelder å få frem viktigheten av at barnet skal ha reel innflytelse i alle de prosesser som barnet deltar i under sin kontakt med barnevernet.»

Verken § 1–6 i barnevernloven eller artikkel 12 i barnekonvensjonen angir en nedre aldersgrense for medvirkning. Begrensingen for medvirkning er begge steder «barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter».

FNs barnekonvensjon er også eksempel på en ide som er unnfanget utenfor barneverntjenestens praksis, men som likevel gir føringer når det gjelder medvirkning og medinnflytelse fra brukere i egen sak. Dommene

Norge har fått mot seg i EMD i 2017 og seinere, er også eksempler på forhold utenfor praksis som kan påvirke barneverntjenestens praksis og kommende avgjørelser i norske rettsinstanser. Tilsvarende vil barnevernssaker hvor Norge får medhold, altså ikke bli dømt i EMD, kunne bekrefte norsk barnevernspraksis.

Innføring av § 1–6 i barnevernloven i 2018 styrket barnet som eget rettssubjekt og eierskapet til egen sak. Dette er i tråd med artikkel 12 om medvirkning i FNs barnekonvensjon og innføring av § 104 i den norske Grunnloven i 2014. Bestemmelsen i § 1–6 gir barnet ubetinget rett til å medvirke i egen sak ved at alle «barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter denne loven».

Artikkel 12 i barnekonvensjonen har også inspirert § 6–3 i barnevernloven som omhandler barnets rettigheter under saksbehandlingen:

barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i en sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

§ 6–3 i barnevernloven sikrer at barnet skal høres før barneverntjenesten eller fylkesnemnda treffer avgjørelser.

2.4.2 Foreldres rettssikkerhet i en norsk kontekst

For foreldre vil rettssikkerhet i akutt saker blant annet si forutsigbarhet i saksforløpet, anledning til å la seg bistå av advokat, mulighet for å opplyse saken ved å framføre bevis, kontradiksjon av barneverntjenestens argumenter og rett til å påklage akuttvedtaket. Bufdir (2014, s. 14) peker i rapporten Akuttarbeid i kommunalt barnevern på at rettssikkerheten i akuttarbeidet er «utfordret». Utfordringen er knyttet både til tidsaspektet i akutt saker og at det er mindre rom for barneverntjenesten til å overveie alternativer og finne optimale løsninger. Et kritisk punkt i akuttforløpet

er barneverntjenestens mulighet til å treffe akuttvedtak uten å på forhånd ha møtt eller snakket med foreldrene. Det er tenkelig at det i noen akutt saker er umulig for barneverntjenesten å møte foreldre i forkant av vedtaket, men det kan også være et spørsmål om hvilken praksis barneverntjenesten velger å benytte.

Når barneverntjenesten møter barnet og treffer akuttvedtaket, har foreldrene ennå ikke fått oppnevnt advokat for å kunne ivareta sine interesser. Foreldres rettslige stilling forut for og under legalitetsbehandlingen og før eventuell klagebehandling av akuttvedtaket i fylkesnemnda, er karakterisert ved at de i mindre grad har fått anledning til kontradiksjon. Når foreldrene påklager akuttvedtaket, oppnevner fylkesnemnda advokat for foreldrene. Det følger av § 7–23 i barnevernloven at foreldrene under klagebehandlingen har mulighet for kontradiksjon før fylkesnemnda stadfester eller underkjenner akuttvedtaket.

2.4.3 Barnets beste og akutt plassering

Artikkel 3 om barnets beste i FNs barnekonvensjon, gir ikke retningslinjer verken for hvordan den skal forsås eller benyttes i akutt saker. Hvordan forskjellige instanser vektlegger og vurderer hva som er til det beste for barnet, varierer (Sørensen et al., 2019). Kapittel 4 i barnevernloven omhandler «særlige tiltak» altså hjelpetiltak barneverntjenesten kan iverksette. I § 4–1 i loven kommer «barnets beste» til uttrykk ved at barnevernet skal «skal legge[s] avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet». Dette gjelder også ved akutt plasseringer. Hva som er til barnets beste er altså en vurdering barneverntjenesten må gjøre når den skal ta stilling til bruk av akuttvedtak. Barneverntjenestens oppgave i akutt saker vurdert opp mot artikkel 3 i FNs barnekonvensjon, kan ytterligere knyttes til to andre forhold: Det ene er å gjøre en vurdering av hvilket tiltak, eventuelt hvorvidt det skal treffes akuttvedtak eller ikke, opp mot det som er antatt både å være forsvarlig og å være til det beste for barnet (Slettebø, 2018). Det andre gjelder begrunnelsen for valget

barneverntjenesten gjør når den konkluderer med at plassering i et bestemt beredskapshjem, er til barnets beste.

Barneverntjenesten kan ha funnet fram til et bestemt beredskapshjem som er best egnet til å ivareta barnets behov. Av forskjellige grunner kan det vise seg at dette bestemte beredskapshjemmet ikke kan benyttes. Det kan oppstå en situasjon der et beredskapshjem som ikke er vurdert til å være det beste, ikke står i motsetning til hva som er forsvarlig og til det beste for barnet (Kane, 2018). Barneverntjenesten må da vurdere om det er mulig å plassere barnet i dette beredskapshjemmet. Videre må barneverntjenesten vurdere om plassering i dette hjemmet er forsvarlig og om det er til det beste for barnet. I vurderingen må barneverntjenesten også, avhengig av hvordan konsekvensene av plassering i det nye hjemmet blir vurdert, ta stilling til om akutt plasseringen skal gjennomføres eller ikke. En nøyere vurdering av muligheten for å iverksette andre tiltak enn akutt plassering, kan altså bli aktuelt. Barneverntjenesten må også gjøre rede for hvordan den har gått fram, vurderingene og valget av tiltak den til slutt gjør.

For barneverntjenesten kan det være utfordrende å dokumentere beslutningsprosessen skriftlig. Hensynet til raskt å få plassert barnet er påtrengende. Det byråkratiske dokumentasjonsarbeidet får ofte prioritet etter gjennomføringen av akutt plasseringen (Slettebø, 2018, s. 44). Uansett, barneverntjenesten må gjøre framgangsmåten og begrunnelsen skriftlig for sin egen del, for barnet og familien og med tanke på kommende tilsyn fra offentlig tilsynsmyndighet. I ettertid skal det være mulig for tilsynsmyndigheten og andre med partsinteresser å få tilgang til barneverntjenestens vurderinger.

2.4.4 Barnets perspektiv i akuttforløpet

Landsforeningen for barnevernsbarn (LFB) og Forandringsfabrikken er to norske organisasjoner for barnevernsbarn. LFB er en medlemsstyrt demokratisk organisasjon der barn og unge som har eller har hatt barne-

vernstiltak og voksne som har hatt barnevernstiltak kan være medlemmer. Forandringsfabrikken er organisert som en ideell stiftelse med en ansatt leder (fabrikksjef). Barnevernsbarn som knyttes til Forandringsfabrikken kalles «proffer». Begge organisasjonene har utviklet erfaringsbaserte råd til barneverntjenestens praksis og er høringsinstanser for offentlige utredninger.

Når det gjelder barneverntjenestens utøvelse av praksis generelt og akutte tvangssaker spesielt, som BarnevernsProffene kaller hastevedtak, er begge organisasjoner opptatt av barnets medvirkning og innflytelse. De peker også på at akuttvedtak kan være nødvendige og at noen ganger iverksettes akuttvedtaket for tidlig, andre ganger for seint. Begge organisasjoner nevner skånsomhet, særlig ved iverksetting av tiltaket, som sentralt.

BarnevernsProffene har utarbeidet «MITT LIV barnevern - Anbefalinger til god praksis» (Forandringsfabrikken, 2016) der de bygger sine råd til barnevernet på barnets rettigheter i barnevernloven og artikkel 12 i barnekonvensjonen. Proffene gir detaljerte råd til barneverntjenesten for utøvelse av praksis i hele hasteforløpet. Det går blant annet fram at «Barnevernet snakker med barnet alene, eller sammen med en trygghetsperson dersom barnet ønsker det» og at barnet skal uttale seg til barneverntjenesten før beslutningen om hastevedtak treffes og at barnets uttalelser, «så langt det er mulig, [får] avgjørende betydning. Barnets mening om hvorvidt det haster må veie tyngst».

LFB gir i dokumentet Våre meninger, (LFB, 2021) råd til barneverntjenesten. Når det gjelder akutt plasseringer, peker LFB på at: «Det skal alltid fokuseres på medvirkning, også under et akuttvedtak» og «Barn som akutt plasseres skal tilbys hjelp til håndtering av det som har skjedd [...]».

Til grunn for de råd og synspunkter BarnevernsProffene og LFB har utarbeidet, ligger at akutt tvangsvedtak med påfølgende utflytting fra hjemmet er stressende og en påkjenning for barnet. Rådene kan oppfattes

som et bidrag for å minske påkjenningen. Rådene kan også settes i sammenheng med det prinsipielle i Aron Antonovskys (Anton-ovsky, 2000, s. 12) teori om Sense of Coherence (SOC) og som på norsk kan oversettes til Opplevelse av sammenheng (OAS). Antonovsky (2000 s. 33) knytter begripelighet, håndterbarhet og mening til OAS-begrepet.

De råd BarnevernsProffene og LFB har utarbeidet kan oppfattes som organisasjonenes bidrag til å gjøre barneverntjenesten i stand til å sette akutte tvangsvedtak inn i en sammenheng som gir mening for barnet. Poenget er at ved å la barnet medvirke, ligger det til rette for at det forstår (begriper) hensikten med akuttvedtaket og for sin del blir i stand til å håndtere situasjon på en måte som gir mening. Videre er det av betydning at barneverntjenesten ved å legge vekt på forholdene nevnt foran, setter barnet i en posisjon der det kan oppleve mestring. Som både LFB og BarnevernsProffene vektlegger, er tett oppfølging i hele akuttforløpet sentralt og kan være en forutsetning for at akutt plasseringen blir vellykket. Storhaug et al. (2020, s. 175) peker på noe av det samme og nevner: «Når ungdommene ikke får vite hva som skjer under plasseringer og videre, bidrar dette til at livet oppleves som uforutsigbart, og det er nærliggende å tenke seg at de opplever å ha lite kontroll over sitt eget liv [...]»

En tolkning av de råd de to brukerorganisasjonene har formulert kan være at det fra deres ståsted er disse premissene som skal bære akuttforløpet.

2.5 Kritikk av norsk barnevernspraksis

De siste ti årene har nasjonal og internasjonal kritikk av norsk barnevernspraksis vært økende (Bragdø-Ellenes & Torjesen, 2020). Det er i feltet mellom barnevernets bruk av tvang, barnets rettigheter og behov for beskyttelse og foreldres rettigheter kritikken er framført. I 2015 sendte nærmere 150 fagpersoner det de kalte en kritisk bekymringsmelding til Barne - og familieministeren (Vindegg & Stang, 2016). Kritikken rettet

seg særlig mot barneverntjenestens utøvelse av myndighet (Falch-Eriksen & Skivenes, 2019) og mot barnevernstjenestens bruk av inngripende tiltak, inkludert akutt plasseringer utenfor hjemmet. Kritikken har ofte tatt utgangspunkt i enkeltsaker som for eksempel Glassjenta i Stavanger Aftenblad (Ergo & Vandvik, 2016) og Historien om Stina (Fylkesmannen i Agder, 2018) og vært rettet mot barneverntjenestens utøvelse av myndighet og oppfølgingen i etterkant. Den faglige og forskningsbaserte kritikken har til dels vært rettet mot det samme, men har i tillegg tydeligere kritisert barnevernet for manglende balansering av det biologiske prinsipp på den ene siden opp mot og retten til familieleiv på den andre.

I neste avsnitt går jeg nærmere inn på Helsetilsynet og Riksrevisjonens kritiske granskning av barnevernet samt forskningsbasert kritikk av barneverntjenestens praksis.

2.5.1 Helsetilsynets og Riksrevisjonens granskning av barnevernet

To statlige organer, Helsetilsynet (2019) og Riksrevisjonen (2018) har kritisk gransket barnevernets praksis, samarbeid med andre tjenester og utøvelse av myndighet. Helsetilsynet (2019) løfter i rapporten «**Det å reise vasker øynene**» fram at barneverntjenesten ikke i tilstrekkelig grad drøfter alternativer til akutt plassering samt hva som er barnets beste i akuttsituasjonen. Helsetilsynet etterlyser videre barnevernets vurderinger av samarbeid med barn og foreldre for å vurdere muligheten for å iverksette mindre inngripende tiltak. Måten selve flyttingen av barnet ut av hjemmet foregår på, er også Helsetilsynet kritisk til. Dette er også i tråd med Redd Barnas rapport Skånsom henting (Bjune, 2017). Redd Barna er kritiske til bruk av uniformert politi og at barneverntjenesten sikrer seg barnet ved å hente det i barnehage eller skole uten at verken barnet, foreldre eller søsken er forberedt.

Riksrevisjonen (2018) har undersøkt hvordan den kommunale barneverntjenesten og det statlige barnevernet (Bufetat) samarbeider om akutt-plassering av barn. I slike saker bistår Bufetat barneverntjenesten. Riksrevisjonen fant at barneverntjenesten og Bufetat kan ha forskjellig oppfatning både av hvordan Bufetat skal bistå i akuttforløpet og hvor barnet skal plasseres. Dette har ført til at barneverntjenesten har akuttplassert barn i botiltak som ikke er i samsvar med behovet. Riksrevisjonen, som også Helsetilsynet, peker på at det mangler vurderinger av hvorvidt barneverntjenesten kunne iverksatt mindre inngripende tiltak. Dette aktualiserer barn og foreldres rett til familieliv som også er et tema i dommene i barnevernssaker Norge har fått mot seg i EMD.

Ett trekk både ved Helsetilsynets rapport og rapporten fra Riksrevisjonen, er at de begge påpeker at det er nødvendig at barneverntjenesten i større grad involverer brukere i vurderinger og beslutninger. Kritikken omhandlet også foreldres svake rettslige stilling, særlig i begynnelsen av akuttforløpet.

2.5.2 Kritisk forskningsblikk på barneverntjenestens praksis

I en norsk kontekst har ulike forskere, Bragdø-Ellenes & Torjesen (2020); Hennem (2017); Skivenes & Tefre (2020), vært kritiske til praksis i det norske barnevernet. Kritikken er mangslungen og omhandler både brukeres rettigheter og barnevernets utøvelse av makt og myndighet. Hennem (2017) legger vekt på at barnevernet er for monoton i sin praksis ved å forsøke å innlemme barn og familier i en bestemt form for oppdragelse ved bruk av evidensbaserte tiltak som for eksempel multisystemisk terapi (MST, (Henggeler, 1999)). Hun er videre kritisk til barnevernets behov for å plassere oppdragelsen av barn inn i et spesielt mønster. I en sammenligning av fransk og norsk barnevern er Picot (2015) inne på noe av det samme. Hun finner at den franske barneverntjenesten ved implementering av hjelpetiltak er opptatt av konteksten og å støtte foreldrene, mens den norske barneverntjenesten

i større grad vil endre foreldrenes oppdragsstil. Picot er videre kritisk til vektleggingen av den psykologiske dimensjonen i utredninger og ved implementering av barnevernstiltak. Hun peker på at dette fører til en objektivisering av barn og «krav». Hennum (2017) peker videre på at barnevernet ved å «presse» barn og familier inn i bestemte tiltak unnlater å bringe inn i vurderingen strukturelle trekk som kan påvirke familier som sliter. Eksempler på strukturelle trekk kan være svak økonomi, trangboddhet og mangel på lønnet arbeid. Hennum peker også på at iverksetting av standardiserte evidensbaserte tiltak derfor kan skygge for familiens kontekst og det familien «egentlig» har behov for.

I en kritisk case-basert studie fra en australsk kontekst peker Bennett et al. (2020) på fattigdom som et strukturelt problem i barnevernssaker. Ved at barnevernet ikke legger nok vekt på eller ikke ser fattigdomsproblematikken i familien, kan familiens økonomiske situasjon både forverres og forlenges ved at barnevernet intervensjoner ved for eksempel å flytte barn ut. En konklusjon i studien (s. 213) er at barnevernet ved: “Becoming poverty aware and facilitating more open shared dialogue with parents on the realities of poverty impacting their lives could provide workers and families with pathways to change”.

2.6 Barnevernssaker og EMD i Strasbourg

En rettskraftig dom i en barnevernssak kan ankes inn for EMD i Strasbourg. I 2016 hadde EMD besluttet å ta opp til behandling, det som i juridisk terminologi blir kalt kommunisert, fem barnevernssaker mot Norge. Advokat Marius Emberland, ansatt hos Regjeringsadvokaten, pekte da på at: «[EMD] har besluttet å sette det norske barnevernet under lupen – og det i et omfang og på en måte som bør påkalle oppmerksomhet» (Emberland, 2016, s. 329). Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) nevner at i desember 2020 var antallet saker som EMD har kommunisert mot Norge økt til 39 (NIM, 2020, se også familie og kulturkomiteens Innst. 625 L (2020–2021) til Stortinget). NIM betegner økningen i norske barnevernssaker som «oppsiktsvekkende» (NIM, 2020,

s. 1). Siden 2017 og fram til utgangen av 2020 er Norge dømt i ni barnevernssaker i EMD, se også Søvig (2020).

Videre i denne kapitteldelen ser jeg først nærmere på trekk ved barnevernssakene hvor Norge er dømt og deretter på hvordan Høyesterett har vurdert norsk barnevernspraksis.

2.6.1 Trekk ved dommene i EMD

Det er barnevernssaker som inneholder tvang som ankes inn for EMD. Flere av sakene har startet som en akutt tvangssak, blitt videreført med barnevernets overtakelse av omsorgen for barnet og tvangsadopsjon.

Når Norge blir dømt i EMD, knytter det seg til to aspekter: Det ene er sakens materielle forhold, altså det konkrete beslutningsgrunnlaget. Det andre gjelder prosessuelle forhold blant annet hvordan saken er forberedt, fremmet og behandlet i besluttede organer.

Når det gjelder det materielle, har EMD pekt på at norsk barnevern ikke alltid i tilstrekkelig grad avveier barnets og foreldrerettigheter mot hverandre. Det er retten til privatliv og familieliv, artikkel 8 i Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), som da er vurderingstema. EMD kaller det krenkelse av den private partens rettigheter til familieliv når Norge blir dømt og privat part vinner saken. I en av de mest kjente sakene, Strand Lobben mot Norge i 2019, går følgende fram av det nest siste avsnittet i det norskoversatte domssammendraget:

Domstolen [EMD] kom til at [de norske] myndighetene ikke hadde foretatt en balansering av barnets interesser på den ene siden og den biologiske familiens interesser på den andre. Ifølge Domstolen [EMD] hadde myndighetene i for stor grad fokusert på barnets interesser (Lovdata, 2019, s.2).

Et annet materielt forhold som EMD har påpekt, er knyttet til det «midlertidige». Barnevernets overtakelse av omsorgen for et barn er i prinsippet ment å være midlertidig. I dette ligger at barneverntjenesten, særlig i begynnelsen av plasseringsforløpet, må undersøke muligheten

for å tilbakeføre fosterbarnet til biologiske foreldre. Samvær mellom fosterbarn og biologiske foreldre må i utgangspunktet bygge opp under muligheten for gjenforening av barn og biologiske foreldre. I dommene Norge har fått mot seg har EMD påpekt at samvær mellom barnet og biologiske foreldre ikke alltid har slikt siktemål.

Når det gjelder det prosessuelle, har EMD i flere saker pekt på at sakene ikke har vært godt nok opplyst da de ble behandlet i Norge. Også her kan Strand-Lobbensaken fra 2019, som gjaldt tvangsadopsjon av en gutt født i 2008, være et eksempel. Flertallet av dommerne i EMDs Storkammer la vekt på at norske myndigheters saksforberedelse ikke i tilstrekkelig grad hadde fått med seg de seinere endringer i biologisk mors liv. Hun hadde blant annet giftet seg og fått et nytt barn som barneverntjenesten ikke ønsket å overta omsorgen for. Ved behandling av saken var ikke biologisk mors nye livssituasjon i tilstrekkelig grad hverken ajourført eller vektlagt.

Ellers fikk (Trude) Stand-Lobbensaken mye oppmerksomhet i norske media med avisoverskrifter som «Trude knuste Norge i Strasbourg» (Hansen, 2019a) og «Norge sitter igjen med svarteper» (Hansen, 2019b).

2.6.2 Barnevernssaker i Høyesterett

På bakgrunn av det økende antall domfellelser i EMD, behandlet Storkammeret i norsk Høyesterett våren 2020 på nytt fire barnevernssaker (Sandberg, 2020). Når det gjelder det opprinnelige beslutningsgrunnlaget i sakene, går det av kjennelsen i Høyesterett, sak HR-2020-661-S fram:

Selv om vurderingsnormen – slik den er kommet til uttrykk i Høyesteretts praksis – kan fastholdes, er det likevel behov for justeringer i norsk barnevernpraksis. Noen av EMDs dommer [mot Norge] har vist at beslutningsgrunnlag, avveining eller begrunnelse ikke alltid har vært tilstrekkelig.

Høyesterett har i sin gjennomgang kommet til at norsk barnevernlovgiving er i tråd med internasjonale konvensjoner, men at praksis trenger justering. Høyesterett kom til at både materielle og prosessuelle forhold ved de fire barnevernssakene ikke var godt nok ivaretatt i besluttede organer.

Dommene Norge har fått mot seg i EMD og kjennelsen i Høyesterett kan gi barneverntjenesten føringer for å vurdere alternativer til akuttvedtak, uten at det bør gå på bekostning av barnets behov for beskyttelse.

2.7 Ny barnevernslov

Barne,- og familiedepartementets proposisjon «Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven» (Prop. 133 L, (2020-2021)) og Innst. 625 L, (2020–2021) fra Stortingets Familie og kulturkomite ligger til grunn for Stortingets vedtak 11.06.2021 om endringer i nåværende lov om barneverntjenester og vedtak til ny barnevernslov. De fleste vedtatte endringene trer i kraft i 2022. Endringene i någjeldende lov gjelder blant annet innføring av barnevernsreformen hvor det er lagt opp til å overføre oppgaver og ansvar fra det statlige barnevernet til det kommunale nivået. Den nye loven (barnevernsloven) trer i sin helhet i kraft i 2023. Hensikten er å styrke kommunenes forebyggende arbeid og tidlige innsats i hele oppvekstsektoren.

I den nye barnevernsloven har akuttparagrafen, §4–2, som er sammenlignbar med §4–6, annet ledd i någjeldende lov, fått betegnelsen «akuttvedtak ved omsorgsovertakelse». Ved å bringe inn «omsorgsovertakelse» kan det, sammenlignet med någjeldende akuttparagraf, gi barneverntjenesten et tydeligere oppfølgingsansvar for barn og foreldre i akuttforløpet. Når det gjelder utforming av §4–2 i den nye loven, er det bærende inngrepskriteriet «vesentlig skadelidende» videreført, altså at barnet blir vesentlig skadelidende om ikke barneverntjenesten treffer akuttvedtak og flytter det. Det påfølgende någjeldende tillegget, «ved å forbli i hjemmet» er ikke videreført. Det er barnets omsorgssituasjon som

er avgjørende, uavhengig hvor det befinner seg. Ved å ta ut «ved å forbli i hjemmet» er akuttparagrafen i den nye loven mer i tråd med innarbeidet praksis.

Blank side

3 Metode

Jeg har benyttet en kvalitativ metode for å utforske trekk ved akutte tvangssaker i barnevernet. Barnevernets praksis i slike saker er et relativt lite utforsket og forskningsbelagt område. Kvalitative metoder er naturlige å bruke når forskningsinteressen er knyttet til «*hvordan* noget gøres, siges, fremtræder, utvikles eller oppleves» (Brinkmann & Tanggaard, 2010, s 17). Som Malterud (2002, s. 2472) peker på, har kvalitative tilnærminger fortrinn i forskningsprosjekter i utforskingen av relativt ubeskrevne fenomen innenfor komplekse omgivelser:

Kvalitative metoder kan åpne for forskning på felter der kunnskapsgrunnlaget i utgangspunktet er tynt, der problemstillingen som skal utforskes er sammensatt og kompleks, og der vi stiller oss åpne for et mangfold av mulige svar.

Studiens karakter, som utforsker et relativt lite kjent område forskningsmessig, har tilsagt den kvalitative tilnærmingen. I kapittelet gjør jeg først rede for vitenskapsteoretiske perspektiver som ligger til grunn for innhenting av data og formidling av kunnskap. Jeg går så nærmere inn på studiens datagrunnlag og rekruttering av informanter. Videre reflekterer jeg over de tre analysemetodene jeg har benyttet i delstudiene samt hvordan jeg har identifisert tema. Refleksjoner over overførbarheten av studiens resultater og forskningsetiske betraktninger utgjør siste del.

3.1.1 *Ontologiske og epistemologiske betraktninger*

Ofte skiller man vitenskapsteoretisk mellom det ontologiske, det som er, og det epistemologiske perspektivet, hva man kan vite om det som er. Avhandlingen er inspirert av Berger og Luckmanns (1966) sosialkonstruktivistiske forståelse av samfunnet både som en objektiv realitet og en subjektiv menneskeskapt realitet og hvordan denne gjensidigheten kan analyseres, se også Keller (2011b). I et sosialkonstruktivistisk perspektiv kan akutte tvangssaker rammes inn og forstås på ulike måter.

Hvordan man oppfatter og forstår slike saker, kan knyttes til ulike kontekster og vil variere avhengig av om man er ansatt i barnevernet, er foreldre eller for eksempel en ungdom som er direkte involvert i en akutt-sak. Det konstruktivistiske ligger i at hver akuttsak har greiner til ulike kontekster, der oppfatningen av hva som er problematikken i den enkelte akutte tvangssak sjelden er omforent. Berger & Luckmann (1966, s. 28) er inne på noe av det samme når de peker på Pascals utsagn om at «det som er sannhet på den ene siden av Pyreneene er det motsatte på den andre siden». Motstridene og kontrastfylte «sannheter» er tilstede i akutte tvangssaker. Kort kan man si at foreldre representerer og er knyttet til en kontekst, barnevernsarbeidere en annen og for eksempel fylkesnemnda en tredje. Når barnevernet beslutter i en akuttsak, bringes kontekster sammen og utgjør saksgrunnlaget som også inngår i datagrunnlaget for denne avhandlingen. En sosialkonstruktivistisk analyseinngang egner seg til å få fram hvordan de som er involvert i akuttsaken bringer med seg sin kontekst og oppfatning inn i saksforløpet. Det konstruktivistiske perspektivet får fram hvilken betydning og kontraster det er imellom kontekster.

Kunnskapen, datagrunnlaget, jeg har innhentet og formidler i avhandlingen er knyttet til den delen av barnevernets arbeidsområde som akutte tvangssaker omfatter. Barnevernsarbeideres bidrag med tillegg av vedtak fra fylkesnemnda og dommer i tingretten belyser kontekster som inngår i beslutningsgrunnlaget i akutte tvangssaker.

3.2 ***Datagrunnlaget***

Det totale datagrunnlaget består av 29 akuttsaker, 22 norske og 7 tyske. Det norske datagrunnlaget er benyttet i de tre artiklene som inngår i avhandlingen. Det tyske datagrunnlaget er benyttet i artikkel 2.

Tabell 3 – Oversikt over avhandlingens totale datagrunnlag

	Norge	Tyskland
Antall barneverntjenester/Jugendämter deltatt	16	4

Metode

Antall barnevernsarbeidere deltatt/til stede på intervju	30	4
Transkriberte tekster fra intervju, antall saker	22	7
Vedtak fra klagebehandling i fylkesnemnda, antall saker	15	-
Dommer i tingretten (ulike tingretter), antall saker	4	-

Den venstre kolonnen viser at det norske datagrunnlaget, i tillegg til transkriberte tekster fra intervjuene, består av dokumenter fra ulike fylkesnemnder og tingretter. Av høyre kolonne framgår at det tyske datagrunnlaget i sin helhet består av de transkriberte tekstene fra intervjuene.

I tråd med studiens problemstilling, utforsking av hvordan barnevernets praksis i akutte tvangssaker arter seg, er det barnevernsarbeidernes betraktninger om praksis jeg har innhentet data om. Ved utvelgelse av norske barneverntjenester la jeg til grunn tre hensyn: Det ene var at akutt-saken jeg ønsket kunnskap om, skulle være så ny som mulig. Det andre, som henger sammen med det første, knytter seg til kommunens størrelse og en betraktning om at større kommuner oftere har akuttsaker enn mindre. Det tredje hensynet var pragmatisk og knyttet til geografi og overkommelige reiseavstander, tidsbruk og økonomi. Robinson (2014) nevner geografisk spredning ved innhenting av data som et virkemiddel for større grad av representasjon og økt mulighet for generalisering av resultatene. Rekrutteringen av barneverntjenester og barnevernsarbeidere kan ellers ha karakter av det Robinson (2014) kaller bekvemmelighetsrekruttering (convenience sampling).

Når det gjelder utvelgelse av de tyske barneverntjenestene, fikk jeg under studieoppholdet i Tyskland kontakt med en vitenskapelig ansatt ved Alice Salomon Hochschule i Berlin samt en tidligere leder av Jugendamt. Fra disse fikk jeg forslag til tyske barneverntjenester jeg kunne kontakte. I den tyske utvelgelsen ble også geografisk variasjon og innbyggertall tillagt vekt. Mens jeg i Norge selv valgte hvilke barneverntjenester jeg ville kontakte, var utvelgelsen av barneverntjenester i Tyskland basert på forslag fra andre. På den måten fikk jeg kontakt med fire tyske barneverntjenester som betjener et innbyggertall på mer enn 300.000.

3.2.1 Norske informanter og akuttsaker

Jeg kontaktet via e-post med forespørsel om intervju 19 barneverntjenester i Sør-Norge som betjener fra omkring 25 000 innbyggere til mer enn 70.0000. En barneverntjeneste besvarte ikke, heller ikke etter purring, henvendelsen. To barneverntjenester svarte negativt av kapasitetsmessige grunner. Fra barneverntjenestene som besvarte forespørselen, fikk jeg etter hvert e-postadressen til de to barnevernsarbeiderne som var ansvarlige for den sist behandlede akuttsaken hvor barneverntjenestens akuttvedtak var påklaget til fylkesnemnda av foreldre og hvor foreldrene ikke fikk medhold. Foreldrene har heller ikke vunnet fram i tingretten. Jeg tok nærmere kontakt med barnevernsarbeiderne og avtalte tidspunkt for intervju samtidig som jeg oversendte den åpne semistrukturerte intervjuguiden (Kvale & Brinkmann, 2015). Ett intervju ble gjennomført i 2016, de resterende i 2015. Intervjuene ble tatt opp med digital lydopptaker og gjennomført i barneverntjenestens lokaler. Som oftest deltok en eller to sosionomer/barnevernspedagoger. Tre av de som deltok hadde mastergrad i sosialt arbeid. På flere av intervjuene var også studenter i praksis og andre ansatte i barneverntjenesten tilstede uten å si noe. Intervjuene varte fra tre til seks kvarter. Etersom flere barneverntjenester hadde parallelle saker, fortalte barnevernsarbeidere i seks av intervjuene om mer enn en akuttsak. I alt inngår 22 norske akutte tvangssaker i datagrunnlaget.

Tabell 2 – Fordeling av norske saker i datagrunnlaget

Alder	Bekymringsmelder	Problematikk
0	Barneverntjenesten	Rus/omsorgssvikt
0	Sykehuset	Omsorgssvikt
0	Sykehuset	Omsorgssvikt
>14	Skolen	Vold
>14	Helsesøster	Vold?
<2	Politiet	Omsorgssvikt
2	Sykehuset	Vold
2	Barnehagen/naboer	Omsorgssvikt/rus

Metode

4 og 10	Skole/barnehage	Vold
<2	Foreldre/annen barneverntj.	Omsorgssvikt
<6	Barnehage/politiet	Vold
>7/<6	Skolen	Omsorgssvikt/rus
<5	Barnehagen	Vold
3	Politiet	Omsorgssvikt
<5	Politiet	Vold
>5	Annen barneverntjeneste	Omsorgssvikt
13, 15	Skolen	Vold
7	Skolen	Vold
16	Skolen	Vold
4 til 13	Barnehagen	Vold
12, 14	Skolen	Vold
>1	Helsesøster	Omsorgssvikt

Den venstre kolonnen viser alder på barnet/barna da barneverntjenesten traff akuttvedtaket. Alder 0 betyr at barnet er akutt plassert fra føde- eller barselavdelingen eller like etter hjemkomst. Fem av sakene omfattet flere enn ett barn. Sakene med flere barn fikk både i fylkesnemnda og tingretten samlet behandling. Den midterste kolonnen viser hvem som først tok kontakt med barneverntjenesten for å melde bekymringen. Av høyre kolonne går det fram hva barneverntjenesten i første omgang oppfattet at bekymringen gjaldt. Vold kan omfatte både seksuelle overgrep og mistanke om overgrep.

Ved avslutning av det enkelte intervju spurte jeg om det var mulig å få oversendt anonymiserte vedtak fra fylkesnemndas og tingrettens dom i den eller de akutte tvangssaker intervjuet hadde handlet om. Hensikten med å spørre om dokumentene var todelt. Den ene knyttet seg til ønsket å følge akuttsakens formelle saksforløp så langt som mulig. Den andre gjaldt muligheten for å utforske i hvilken grad de uformelle opplysninger og vurderinger barnevernsarbeiderne ga i intervjuet var gjenkjennbart i de formelle dokumentene.

Etter intervjuet oppsøkte jeg nærmeste kafe, gjennomgikk intervjuet og noterte meg hva som fungerte bra, mindre bra og hvordan jeg ville forberede meg til neste intervju. Jeg kunne også merke meg og innsirkle tentative tema for videre analyse. Barnets troverdighet er et eksempel. Gjennomgangen og det jeg noterte var inspirert av og begynnelsen på det det Charmaz (2014) kaller memowriting.

Jeg transkriberte anonymt hele intervjuet så snart som mulig, som regel samme dag eller dagen etter. All transkribert tekst samt tekstene fra fylkesnemnda og tingretten ble lagt inn i NVivo. NVivo er et dataprogram for systematisering av tekst (Bazeley & Jackson, 2013).

3.2.2 Tyske informanter og akuttsaker

Via e-post fikk jeg, som nevnt, kontakt med barnevernsarbeidere i tyske barneverntjenester som betjener et innbyggerantall på mer enn 300.000. Ved to anledninger fikk jeg fra den barnevernsarbeideren i Jugendamt jeg hadde intervjuet forslag til en annen barnevernsarbeider jeg kunne kontakte. Dette har i en viss forstand innslag av det Tansey (2007) kaller snøballrekruttering (snowball sampling). Tansey (2007) nevner at snøballrekruttering er anvendelig når det er utfordrende for forskeren å vite hvem han skal rekruttere. Min utfordring var snarere at jeg i en kortere periode var i relativt fremmede omgivelser mer enn at det generelt gjaldt en vanskelig tilgjengelig informantgruppe

Innenfor det tidsrommet jeg hadde til disposisjon fikk jeg avtalt intervju med fem tyske barnevernsarbeidere, fire kvinner og en mann. Av praktiske grunner ble det umulig å gjennomføre et av intervjuene. Til forskjell fra de norske intervjuene deltok kun en barnevernsarbeider på de tyske. Alle jeg intervjuet hadde sosialarbeiderutdanning sammenlignbar med norsk barnevernspedagog- eller sosionomutdanning. Intervjuene ble gjennomført i Jugendamts lokaler.

Metode

Da intervjuet ble avtalt, oversendte jeg nærmere informasjon om prosjektet og den åpne tyske semistrukturerte intervjuguiden. Jeg gjennomførte alle intervjuene våren 2017. I den tyske intervjuguiden er det tatt hensyn til at det er mulig for barnet eller den unge selv å be Jugendamt om å bli flyttet ut av hjemmet (Braches-Chyrek et al., 2014, s. 434).

I intervjuene fortalte de tyske barnevernsarbeiderne om mer enn en sak. I alt inngår sju tyske akuttsaker i datagrunnlaget. De transkriberte tekstene fra intervjuene er sammen med det norske datagrunnlaget benyttet i artikkel 2 i avhandlingen.

Tabell 5 – Oversikt over de tyske sakene i datagrunnlaget etter barnets alder, melder og problematikk.

Alder	Bekymringsmelder	Problematikk
14	Ungdommen	Omsorgssvikt
11	Nabo	Vold
14	Ungdommen	Vold, trusler
1	Politi	Vold
1	Sykehus	Omsorgssvikt
2	Politi	Rus/psykiatri
4	Barneh/nabo	Omsorgssvikt

Den venstre kolonnen viser alder på barnet/ungdommen da Jugendamt ble kontaktet. Det går fram av den midterste kolonnen at det i to av sakene var ungdommen som selv meldte bekymring ved å møte opp hos Jugendamt. Høyre kolonne viser hva bekymringen gjaldt. Når det gjelder barnets alder og problematikk, har de tyske akuttsakene felles trekk med de norske sakene.

Intervjuene ble tatt opp med digital lydopptaker. Jeg transkriberte selv intervjuet, innimellom med bistand fra tyskspråklige, så snart som mulig. Som den norske transkriberte teksten, ble også de tyske langt inn i NVivo.

3.3 Valg av analysemetoder

Analysemetoder for kvalitative data har flere felles kjennetegn. Noen kjennetegn er av «teknisk» karakter, mens andre er av epistemologisk art. Et felles trekk er at forskeren må sette seg grundig inn i teksten, for eksempel transkripsjoner fra intervjuer, eller annet materiale som skal være gjenstand for analyse. Et annet felles trekk er trinnvis tilnærming i analyseprosessen. Forskeren går trinnvis fram for å finne fram til det teksten uttrykker og tekstens underliggende ideer (underlying ideas) (Braun & Clarke, 2006). Charmaz (2014) er opptatt av noe av det samme og advarer mot forskning som unngår å løfte og abstrahere datagrunnlaget. Dersom forskeren ikke løfter teksten, begrenser «forskningen» seg til å referere eller til å gjengi innhold. Hensikten med foredlingen er å finne fram til kategorier og tema som kan kaste lys over forsknings-temaet.

I utarbeidelse av de tre artiklene benyttet jeg følgende analysemetoder:

- Artikkel 1: Systematic text condensation (STC), Malterud, 2012.
- Artikkel 2: Tematisk innholdsanalyse, (Using thematic analysis in psychology), Braun & Clarke, 2006.
- Artikkel 3: Constructing Grounded Theory, Charmaz, 2014.

De tre analysemetodene vektlegger induktiv tilnærming, altså at det er det datagrunnlaget formidler som også skal gi føringer for analysen. Charmaz vektlegger den induktive tilnærmingen i større grad enn de to andre. Hun oppfordrer sterkt til at forskeren skal være kreativ både i tilnærmingen og utføringen av analysen. Her er hun også på linje med Malterud (2012) som påpeker at kreative studier kan gi rikere resultater og derfor er mer motiverende å lese.

Nedenfor presenterer jeg først karakteristiske trekk ved de ulike metodene og hvorfor jeg valgte konstruktivistisk Grounded Theory (GT) som analysemetode i den siste artikkelen.

3.3.1 *Artikkel 1 og 2, bruk av STC og Tematisk innholdsanalyse*

Malterud (2012) og Braun & Clarke (2006) peker på at deres metoder er åpne og anvendbare til det meste innen kvalitativ forskning og uavhengig av forskerens vitenskapsteoretisk ståsted. Malterud nevner at STC er åpen og fleksibel, men også inspirert av Giorgis (Castro, 2003) fenomenologiske vitenskapssyn (Zahavi, 2003). Som en kontrast påpeker Braun & Clarke at deres metode er fleksibel og ikke knytter an til noen bestemt vitenskapsteoretisk retning. Både Braun & Clarke og Malterud nevner at deres metoder er relativt enkle i bruk og egner seg for uerfarne forskere, for eksempel stipendiater.

Malterud (2012) og Braun & Clarke (2006) nevner at inngangen til analysen er å sette seg grundig inn i teksten. Malterud (2012) kaller dette det første av fire steg, steget for å få et totalinntrykk av datagrunnlaget. Dette steget legger grunnlaget for at forskeren i det neste skal kunne bevege seg fra «chaos to themes» (Malterud 2012, s. 796). Det andre steget er å identifisere meningsbærende enheter, jfr. sitatene jeg nevner under avsnitt 3.4.1 Troverdighet. Det tredje steget er å abstrahere, altså «løfte» eller foredle meningsbærende enheter. Siste steg er å forene ulike abstraksjoner til tema eller konsepter og å beskrive disse nærmere. Her kan det jeg kaller «Det langsomme hastesporet» og «Det raske hastesporet» i den første artikkelen i avhandllingen være eksempler. Jeg går nærmere inn på dette i avsnitt 3.4.2. Både Braun & Clarke (2006) og Charmaz (2014) nevner utarbeidelse av artikkel eller rapport som det siste steget.

3.3.2 *Artikkel 3 og konstruktivistisk Grounded Theory*

Bruk av konstruktivistisk Grounded Theory i artikkel 3, er direkte knyttet til studieoppholdet i Tyskland. Etter at oppholdet i Tyskland var over gikk jeg, som forberedelse til den tredje artikkelen, gjennom den norske delen av datagrunnlaget på nytt. De transkriberte tekstene fra intervjuene

sto fram på en annen måte da jeg leste dem på nytt. På flere områder representerte relesingen av tekstene en vitalisering sammenlignet med tidligere: Et område var hvordan norske barnevernsarbeidere beskriver og omtaler familien. Et annet var barnevernsarbeiderne formidling av oppfølgingen av barnet, foreldre og familien i etterkant av akuttvedtaket.

Også gjennomføringen av intervjuene med norske barnevernsarbeidere kom i et annet lys etter at jeg hadde gjort de tyske. Erfaringene fra de tyske intervjuene gjorde at jeg både undret meg og irriterte meg over at jeg ikke i større grad hadde forfulgt og dvelt med aspekter som kom fram da jeg intervjuet de norske barnevernsarbeiderne. Dette førte meg i konstruktivistisk retning og den konstruktivistiske varianten av GT (Charmaz, 2014). Det følger av metodens navn at den bygger på et konstruktivistisk vitenskapssyn og betoner det interaksjonistiske perspektivet (Berger & Luckmann, 1966; Glasser & Strauss, 1967). En annen faktor som skiller Charmaz' metode fra STC og Tematisk innholdsanalyse, er at den representerer et totalkonsept for forberedelse og innhenting av data, gjennomføring av intervju og analyse og ferdigstillelse av rapport eller artikkel. I motsetning til GT slik Glasser & Strauss (1968) opprinnelig beskrev den, er konstruktivistisk GT åpnere og mindre opptatt av datametning (saturation). I kontrast til Glasser & Strauss (1967) nevner Charmaz (2014) også at forskerens inngang til forskningstemaet ikke nødvendigvis skal være uten forforståelse. Charmaz (2014, s. 117) viser til Dey (1999) når hun påpeker at det er forskjell på å være uten forforståelse, tom i hodet, og å være åpen for det datagrunnlaget presenterer. Videre legger Charmaz (2014) vekt på at det å ha kjennskap til et tema ikke står i konflikt til det å utforske eller få fram ny kunnskap om et tema forskeren allerede kjenner til. Et annet trekk ved Charmaz (2014) og hennes konstruktivistiske variant av GT er at metoden er subjektiv og at forskeren plasserer seg inn i det hun eller han utforsker, og at det er hensikten. Hun legger også vekt på at forskeren ikke er nøytral og at det subjektive også slår ut i utforskningen. Videre nevner hun at både forskeren og de som deltar i intervjuet i et interaksjonistisk samspill, skaper det som skjer.

3.3.3 *Betraktninger om konsekvenser av valg av analysemetoder*

Et spørsmål knyttet til bruken av de ulike analysemetodene er om resultatene ville vært annerledes om jeg hadde benyttet samme analysemetode for de tre artiklene. Jeg tar først for meg de to første artiklene.

Resultatene i de første artiklene ville etter min vurdering neppe vært vesentlig annerledes om jeg hadde benyttet samme analysemetode i begge eller byttet rundt. Slik jeg leser Malteruds (2012) og Braun & Clarkes (2006) beskrivelse av sine analysemetoder, er begge åpne med et utforskende perspektiv overfor datagrunnlaget. Videre beskriver både Malterud og Braun & Clarke innganger til datagrunnlaget og framgangsmåter for analyse som har betydelige likhetstrekk.

Konstruktivistisk GT (Charmaz, 2014), som jeg benyttet i den tredje artikkelen, skiller seg mer fra de to andre analysemetodene. Konstruktivistisk GT slik Charmaz (2014) beskriver den, gir mulighet for et tydeligere kritisk perspektiv. Konstruktivistisk tilnærming åpner også, mer enn Malterud og Braun & Clarkes utforskende perspektiv, for analyse med tanke på avdekking, motsetninger og kontraster i datagrunnlaget. Hadde jeg benyttet konstruktivistisk GT i de første artiklene, kunne dette i større grad ansporet for kritisk å argumentere for eller mot deler av barneverntjenestens praksis. Eksempler kan være oppfølgingen av barn og foreldre i etterkant av akuttvedtaket og hvordan barneverntjenesten forholder seg til at akuttvedtakets midlertidige karakter. Bruk av konstruktivistisk GT kan også være på linje med Hennums (2010) kritiske tilnærming når hun argumenterer mot positivistiske trekk i barneverntjenestens tiltakspraksis. Hun peker på at positivistisk tiltakspraksis og bruk av standardiserte tiltak kan skygge for strukturelt problem-skapende forhold. Jeg kunne benyttet en lignende tilnærming for eksempel når det gjelder barneverntjenestens oppfatning av foreldres troverdighet i saksforløpet.

3.4 Nærmere om analyse

Braun & Clarke (2006) nevner at utsagn og beskrivelser i datagrunnlaget forskeren presenterer som tema, bør forekomme i et mønster. Det samme gjør Charmaz (2014) som også oppfordrer forskeren til å se etter ulike innfallsvinkler til «noe» som kan være et mønster for å danne utgangspunktet for et tema eller konsept. Charmaz (2014) betoner at det er forskeren som bestemmer hva som inngår i tematisering av datagrunnlaget.

I det følgende går jeg nærmere inn på hvordan jeg har arbeidet med å analysere datagrunnlaget. Troverdighet er et tema både i artikkel 1 og artikkel 3. Jeg bruker dette som eksempel på hvordan jeg generelt har funnet fram til tema. Jeg nevner også kort hvordan jeg har utviklet det «Det raske hastesporet» og «Det langsomme hastesporet» i artikkel 1. Betraktninger om analysemetodene avslutter denne kapitteldelen.

3.4.1 Troverdighet

Da jeg gjorde notater umiddelbart etter de første intervjuene, kunne jeg fornemme troverdighet som en premiss for barneverntjenestens beslutning for å treffe akuttvedtak. Allerede i de første intervjuene kom varianter av troverdighet til uttrykk. Troverdighet kom også til uttrykk når jeg etter hvert leste dokumenter fra fylkesnemnda og tingretten. Jeg kunne likevel ikke etablere troverdighet, i første omgang som et tentativt tema, før jeg ved hjelp av STCs stegvise framgangsmåte hadde analysert datagrunnlaget. Jeg videreførte dette i analysen til den tredje artikkelen hvor jeg benyttet konstruktivistisk GT (Charmaz, 2014). Den stegvise framgangsmåten og ved å pendle mellom sitater i transkriberte tekster og dokumenter, etablerte troverdighet som et tema i den første artikkelen og et gjennomgående tema i den tredje. Analysen til den tredje artikkelen viste at troverdighet var et trekk i datagrunnlaget fra barneverntjenestens første møte med barnet, samtaler med foreldre, klagebehandlingen i fylkesnemnda og ved ankebehandlingen i tingretten. På denne måten

dannet troverdighet seg som et mønster (Charmaz, 2014) som kunne knyttes både til barneverntjenesten, barnet, foreldrene og andre informanter.

Ved å belyse tre varianter av sitater går jeg nærmere inn på hva i de transkriberte tekstene (mønsteret) jeg knyttet til troverdighet: Det første er der troverdighet konkret er uttrykt, det neste er barnevernsarbeidernes og fylkesnemndas oppfatning av det konsistente i barnets formidling. Det tredje gjelder barnets kroppslige holdning i møte med barnevernsarbeiderne. Det er overlapp mellom sitater som inngår i mønsteret.

Troverdighet kom konkret til uttrykk når barnevernsarbeideren etter møte med barnet uttrykte: «Hun [jenta] framsto som troverdig når hun fortalte til oss». Det neste aspektet, altså det konsistente i barnets formidling, kom til uttrykk ved at barnet først hadde fortalt historien sin til for eksempel en lærer eller en helsesykepleier. Barnet gjenforteller så hele historien til barnevernsarbeiderne: «[hun] var troverdig når hun gjenfortalte historien til oss». I fylkesnemndas behandling av klagen kom det konsistente til uttrykk i vedtaket: «[barna] har i all hovedsak gitt sammenfallende forklaringer til forskjellige voksne: ansatt ved skolen, ansatte i barneverntjenesten og til politi i henholdsvis dommeravhør og i avhør.»

I tillegg til barnets verbale uttrykk, knyttet jeg også aspekter ved barnets kroppslige formidling til temaet troverdighet. Et eksempel fra vedtak i fylkesnemnda er: «Barneverntjenesten la vekt på at jenta hadde dradd i buksene sine mens hun fortalte om dette [det som var vanskelig]». Av samme vedtak går det også fram: «[hun hadde] tydelige kroppslige reaksjoner i form av uro og unnvikelse».

3.4.2 Det raske og det langsomme hastesporet

I notater jeg gjorde like etter at de norske intervjuene var avsluttet, noterte jeg meg etter hvert, at tida fra barneverntjenesten mottok melding

om bekymring og til akuttvedtaket ble truffet varierte. Det var særlig en sak der tidsaspektet var slående. Det hadde gått nærmere ett år fra barneverntjenesten mottok bekymringsmeldingen til akuttvedtaket ble truffet. Identifisering av dette tidsintervallet åpnet opp for å gå mer generelt inn på tidsaspektet i datagrunnlaget. Tidsintervallet i den nevnte saken sto også i kontrast til saker der barneverntjenesten traff beslutningen om akuttvedtaket et par timer etter at bekymringsmeldingen var mottatt.

Ved trinnvis analyse av datagrunnlaget identifiserte jeg meningsbærende enheter knyttet til tidsbruk i saksforløpet. Ved videre stegvis analyse så jeg at det var meningsbærende enheter som kunne knyttes til kort tidsforløp og noen til et lengre tidsforløp fra barneverntjenesten mottok bekymringsmeldingen og til akuttvedtaket ble truffet. Jeg identifiserte etter hvert tidsforløp som et konsept i tråd med det Malterud (2012) beskriver som det fjerde steget i STC, eller til et tema jeg «løftet» (Charmaz, 2014) til Det raske hastespor og Det langsomme hastespor (se artikkel 1). Til forskjell fra troverdighet, er ikke raskt eller langsomt hastespor konkret nevnt i datagrunnlaget, hverken som ord eller begrep.

3.5 Metodologiske refleksjoner

I de følgende avsnittene reflekter jeg over den metodiske tilnærmingen ved å ta utgangspunkt i følgende momenter: Det første gjelder alternativ til enkeltintervjuer og mulig bruk av fokusgruppeintervju. Jeg reflekterer så over studieoppholdet i Tyskland og det tyske datamaterialet. Det siste gjelder min erfaring som barnevernsarbeider og hvordan det kan ha påvirket datainnsamlingen.

3.5.1 Fokusgruppeintervju?

I fokusgruppeintervjuer skapes datagrunnlaget ved interaksjonen i gruppa (Wibeck, 2011). Dette kan skape grunnlag for utveksling av opplevelser og erfaringer ansatte har i arbeidet med en sak som fører fram til akutt

tvangsvedtak. Dette kunne også ansporet til nærmere analyse også i fenomenologisk retning (Zahavi, 2003).

Kvale & Brinkmann (2015) nevner at fokusgrupper vanligvis består av fra åtte til ti personer. Av praktiske grunner viste det seg umulig å rekruttere et tilstrekkelig antall barnevernsarbeidere til fokusgruppeintervjuer. Barneverntjenestene nevnte at de hadde et betydelig arbeidspress. Det var derfor ikke mulig å samle flere ansatte samtidig til fokusgruppeintervju i den tidsperioden jeg gjorde datainnsamlingen.

Sammenlignet med de intervjuene jeg gjorde kunne fokusgruppeintervjuer, i tillegg til gjennomgang av en enkeltsak, gitt mer og utfyllende informasjon om barnverntjenestens oppfatning og beskrivelse av akutte tvangsvedtak som tiltak. Eventuelle interne spenninger i barneverntjenestens bruken av akutte tvangsvedtak kunne da trolig lettere ha kommet til uttrykk. På den måten kunne bruk av fokusgrupper gitt et breiere datatilfang med mulighet for alternative forklaringer. Det var under de rådende omstendigheter ikke mulig å gjennomføre fokusgruppeintervjuer.

3.5.2 Studieopphold i Tyskland

Jeg fant etterhvert i ph.d.-løpet ut at det kunne ha noe for seg å bringe inn praksis i akuttsaker fra et annet land. Sammenligning av data har potensiale for å frambringe en rikere analyse. Innslaget av det tyske data-materialet gjorde det enklere å identifisere særmerkede trekk ved både norsk og tysk akuttpraksis. Sammenligning av data kan også bringe fram overraskende funn i akuttforløpet. Her kan forskjellen i akutt-plasseringens lengde de to barneverntjenestene imellom være et eksempel.

Jeg valgte å dra til Tyskland hovedsakelig av to grunner: Den ene var at jeg ønsket å få kjennskap til barnevernspraksis fra et land med et velferdssystem som ligner, men likevel er forskjellig fra det norske (Esping-Andersen, 1990; Haug & Höynck, 2017). Jeg valgte bort

nordiske land fordi det allerede er mye forskning der aspekter innen barnevern mellom land i Norden er belyst og sammenlignet (Hestbæk et al., 2020; Pösö et al., 2014). Jeg ønsket å utforske akuttpraksis i et land som representerte noe som både var «nært» og tilgjengelig, men som også var relativt «fjernt».

Den andre grunnen gjaldt en refleksjon over hvorfor tyske forskere er sparsomt representert i referanselistene til internasjonale artikler om barnevern. I referanselistene til de tre artiklene som inngår i avhandlingen og i referanselista til kappen, er internasjonale publikasjoner i betydelig grad representert. I referanselistene til de internasjonale publikasjonene jeg ellers har benyttet, er det svært sparsomt med referanser til tyske forskere. Jeg undret meg over fraværet av referanser også i forkant av oppholdet i Tyskland sett i lys av at Tyskland har en historisk lang universitetstradisjon.

Under studieoppholdet deltok jeg på en tysk landsdekkende konferanse (Jahrestagung) innenfor sosialt arbeid samt andre faglige samlinger. Jeg erfarte da at tysk barnevernsforskning er mangfoldig og omfattende, men i mindre grad publisert internasjonalt. Å bringe inn tysk barnevernpraksis vurderte jeg derfor som hensiktsmessig både ved at det tilførte avhandlingen et komparativt element og ved at det ville kunne tilføre forskningsfeltet erfaringer som er underdekket.

3.5.3 *Det tyske datamaterialet*

De fleste metodiske problemstillingene jeg har nevnt for den norske konteksten, gjelder også for den tyske. En forskjell er at omfanget av det tyske datamaterialet er begrenset og utgjør omtrent en tredjedel av det totale datamaterialet. Resultatene fra den tyske delen av studien representerer derfor større grad av usikkerhet sammenlignet med resultatene fra den norske. I det tyske materialet var det færre barnevernsarbeider som bidro til et mest mulig informasjonsrikt samlet materiale.

Særlig to faktorer skiller innhentingene av det tyske datagrunnlaget fra innhentingene av det norske. Den første er, at jeg ikke har formell tyskspråklig kompetanse. Mitt utgangspunkt er at jeg siden midten av 70-tallet periodevis har oppholdt meg i Tyskland og praktisert muntlig tysk. Under intervjuene kan jeg på grunn av språklige begrensninger ha gått glipp av nyanser og også latt være å stille oppfølgingsspørsmål jeg ville ha gjort i en norsk kontekst. Det kunne vært en styrke om det under intervjuene også hadde deltatt en tyskspråklig forsker eller kollega med barnevernkompetanse. Det var ikke mulig innenfor rammen av studien. Jeg har kompensert for manglende tysk språkkompetanse dels ved å la tyskspråklige fagpersoner bistå ved transkripsjon av intervjuene og dels ved å la tyske fagpersoner gjennomgå, også ved å lytte til deler av opptaket, mine egne transkripsjoner av intervjuene. Konfidensialitet ble ivarettatt ved at det verken i lydopptakene eller i transkripsjonen er navn på personer eller steder.

Det er også en mulighet for at en tysk barnevernsarbeider i møte med en norsk kan gi et mindre fullstendig bilde av arbeidet med akuttsaken. Både Jugendamts lokaler og det barnevernsarbeiderne formidlet hadde stor grad av gjenkjennelse for en norsk barnevernsarbeider (Ackermann, 2017). Det gjaldt for eksempel også inngangen til akuttsaken.

3.5.4 Refleksivitet og min erfaring som barnevernsarbeider

Charmaz (2014, s. 344) trekker fram at refleksivitet handler om hvordan forskeren bringer inn egne erfaringer, interesser og vurderinger i utforskningen. Erfaringen jeg har som barnevernsarbeider har det verken vært ønskelig eller mulig å skjule i innhentingene av datagrunnlaget. Alvesson & Sköldbäck, (2008, s. 486) peker på at refleksivitet kan handle om «att fundera kring förutsättningarna för sin aktivitet, att undersöka hur personlig och intellektuell involvering påverkar interaksjonen med vad som beforskas». Nedenfor går jeg nærmere inn på det refleksive aspektet som jeg belyser med to eksempler fra intervjuene.

Det første handler om at den siste delen av intervjuet med de norske barnevernsarbeiderne, noen ganger, fikk karakter av uformell debriefing (om debriefing, se for eksempel Miller (2004)). Barnevernsarbeiderne kom på slutten av intervjuet tilbake til det i saken de hadde opplevd som mest problematisk. Det kunne for eksempel være møtet med barnet da det fortalte om overgrep eller en vanskelig omsorgssituasjon. Det kunne også være barnevernsarbeidernes møte med foreldrene like i etterkant av at akuttvedtaket var truffet. Når intervjuet fikk karakter av debriefing, kan det være fordi jeg har med meg erfaring fra arbeid med akuttsaker inn i intervjusituasjonen. På den måten kan jeg ha fått nærmere tilgang til barnevernsarbeidernes interne vurderinger forskere uten barnevernerfaring vanskeligere ville fått tilgang til. Men det kan også være at jeg unnlot å stille spørsmål av kritisk karakter fordi jeg antok at slike spørsmål kunne gjøre situasjonen problematisk for barnevernsarbeiderne.

Særlig i de intervjuene som hadde innslag av debriefing fornemmet jeg at jeg ble sett på både som barnevernsarbeider, kollega og som forsker. Det kan være at barnevernsarbeidere som snakker til en av «sine egne» formuler seg annerledes og vektlegger andre forhold enn om man snakker til andre. Jeg nevner også at av de omtrent 30 norske barnevernsarbeiderne som har deltatt på intervjuene, har to vært menn. Det er tenkelig at intervju gjennomført av en kvinnelig forsker ville forløpt annerledes enn det gjorde for meg.

Intervjuet med tyske barnevernsarbeidere kunne til tider, mer enn i de norske intervjuene, ha karakter av utveksling av erfaringer i arbeidet med akuttsaker. Det tyske datagrunnlaget er på den måten preget av et noe annerledes samspill mellom intervjuer og de intervjuede enn de norske intervjuene. Flere av de tyske barnevernsarbeiderne nevnte også at det var «spennende» å formidle tysk akuttpraksis til en norsk barnevernsarbeider. Muligens har erfaringen jeg har hatt med meg inn i den tyske intervjusituasjonen bidratt til at jeg har fått rikere data enn forskere uten slik erfaring.

3.6 Er studiens resultater overførbare?

Kan så resultatene fra denne studien overføres til behandling av akutt-saker mer generelt? Studien kan også leses som case studier som viser hvordan saksforløpet i akutte tvangssaker kan være (om casestudier se Bartlett & Vavrus (2017)). I et konstruktivistisk perspektiv (Berger & Luckmann, 1966) er det nærliggende å tenke at det kan være ulike oppfatninger av akutt tvangsvedtak som tiltak og vurderinger barnevernsarbeiderne har formidlet under intervjuene. Innenfor rammen av studien har det ikke vært mulig å undersøke dette nærmere. Heller ikke om de som saken direkte gjelder slutter seg til eller kjenner seg igjen det barnevernsarbeiderne har formidlet. At det kan være ulike innganger og forståelse av akutte tvangsvedtak som tiltak, kan også gi føringer for i hvilken grad resultater fra denne studien er overførbare.

Gjennomgangen av akuttsakene i datagrunnlaget illustrerer faser i saksforløpet som er tilstede i de fleste akuttsaker. Hver akuttsak har sin egen kontekst. Hvordan praksis i den enkelte barneverntjeneste utfolder seg er også knyttet til denne konteksten. Dette kan sees på som et konstruktivistisk trekk som åpner for refleksjon og utveksling av erfaringer barnevernsarbeidere imellom, mer enn standardisering av framgangsmåter. En slik overføring av erfaring og kompetanse barnverntjenester imellom kan også stå i kontrast til for eksempel bruk av mer eller mindre standardiserte maler i undersøkelsesarbeidet (se for eksempel Kvello, 2015). Videre utvikling av erfaringsbasert praksis kan også åpne for utforskning av og tilnærming til det Hennum (2014) kaller problembringende strukturer.

En annet inngang til spørsmålet om overførbarhet er å gå nærmere inn på det Kvale & Brinkmann (2015) nevner som forutsetninger for å gjøre resultater fra en mindre kvalitativ studie overførbare til andre akuttsaker. En forutsetning Kvale & Brinkmann peker på er at innsamlingen av data, (intervjuene) bør være utført likeartet. Prinsipielt lå den samme åpne intervjuguiden til grunn for alle intervjuene. Videre går det i de norske

sakene en form for rød tråd fra intervjuene via avgjørelsen i fylkesnemnda og i tingretten. Datagrunnlaget beskriver også situasjoner som er til stede i alle akuttsaker, for eksempel barneverntjenestens møte med barnet, møtet med foreldre og oppfølging i etterkant av akutt-plasseringen. Beskrivelsen er ikke uttømmende, men peker på hvordan forskjell i praksis kan være for eksempel i barneverntjenesten og Jugendamts møte med barn og foreldre. Et eksempel er Jugendamts bruk av «pendelsamtale» i møte med en far som jeg går nærmere inn på i avsnitt 6.5.2. Liknende tiltak kan være omdreiningspunkter i saksforløpet som kan gi innspill til refleksjoner i barneverntjenestens utvikling av egen praksis i akuttsaker. Studiens innslag av tysk barnevernspraksis tilfører også studien et rikere refleksjonsgrunnlag.

Det kan både i drøftingen av resultater og i konklusjoner være nyanser og eventuelle uenigheter som ikke kommer fram. En begrensning i tolkingen av resultatene er at det ikke er innhentet informasjon fra alle involverte i saksforløpet. Synspunkter fra barn og foreldre er kun indirekte representert i datagrunnlaget. Saksforløpet omhandler heller ikke akuttvedtak og forløp hvor foreldre ikke har påklaget akuttvedtaket til fylkesnemnda. Slike akuttsaker kan ha et annet forløp og andre «mekanismer» enn akuttsakene i datagrunnlaget.

3.7 Forskningsetiske betraktninger

Barnevernsarbeiderne i Tyskland og Norge fikk ved forespørselen om intervju tilsendt informasjon om studien samt den åpne tematiserte intervjuguiden. Under den muntlige orienteringen før intervjuet startet, undertegnet de norske barnevernsarbeiderne samtykkeerklæring. Av praktiske grunner undertegnet ikke de tyske barnevernsarbeidere slik erklæring. Jeg informerte både de tyske og norske barnevernsarbeiderne om at intervjuet var basert på frivillig deltakelse. Den enkelte hadde anledning til å trekke seg fra intervjuet før det startet eller forlate intervjusituasjonen når som helst uten nærmere begrunnelse. Både de

tyske og norske transkriberte tekstene ble sendt tilbake til deltakerne på intervjuet. Jeg fikk ikke tilbakemeldinger på innholdet.

Innsamlingen av data er gjort anonymt. Barnevernsarbeiderne har i anonym form fortalt om akuttsaken ved å ikke nevne navn på personer eller steder. Det er ikke navn på personer verken i lydfiler eller transkribert tekst. Opplysninger kan ikke spores tilbake til enkeltpersoner, barneverntjenester eller til steder. Jeg kjenner heller ikke selv navn på barn eller foreldre barnevernsarbeiderne anonymt omtaler i intervjuene. Alle lydfiler ble i tråd med godkjenningen fra NSD slettet ved prosjektets avslutning. Når studien var meldepliktig til NSD, var det fordi lyd (stemmer) som er opptatt digitalt i seg selv regnes som en personopplysning, uavhengig av innholdet.

Ved innsamlingen av data i Tyskland, som altså er gjort på samme måte som i Norge, videreførte jeg godkjenningen fra Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD). Godkjenningen fra NSD gjelder i prinsippet også innhenting av intervjudata fra andre europeiske land. Jeg har derfor ikke innhentet særskilt tysk forskningstillatelse.

I forkant av både de tyske og norske intervjuene ga jeg muntlig orientering om hensikten med studien. Både de tyske og norske barnevernsarbeidere fikk informasjon om at hensikten var å samle inn data til doktorgradsavhandling (ph.d) ved Det samfunnsfaglige fakultet/Institutt for sosialfag ved Universitetet i Stavanger.

I alle artiklene kommer brukeres synspunkter og vurderinger til uttrykk gjennom andre, først og fremst barnevernsarbeiderne. Jeg har ikke hatt mulighet til å undersøke i hvilken grad de som omtales kjenner seg igjen i det barnevernsarbeiderne har formidlet. Videre har jeg forsøkt å presentere sakene med respekt både overfor barneverntjenesten og brukere, slik at det jeg har skrevet kan leses av alle berørte.

4 Teoretisk perspektiv

Denne studien er empirinær. De teoretiske perspektivene jeg her presenterer er i stor grad vitenskapsteoretiske. De omhandler problematisering av objektiv kunnskap i den forstand at kunnskapspostulat kan innebære en risiko for maktovertramp. Vitenskapsteori og særlig et sosialkonstruktivistisk overordnet perspektiv kan tematisere hvordan kunnskap oppstår og anvendes, inkludert på måter som ikke bygger på et klart, rasjonelt eller objektivt grunnlag.

Justesen & Mik-Meyer (2012) presenterer tre vitenskapsteoretiske perspektiver: realisme, fenomenologi og konstruktivisme. De peker på at det også kan trekkes opp flere perspektiver og at det er overlapp mellom perspektivene. Avhandlingen gjør i overveiende grad bruk av en konstruktivistisk forståelse av akuttsaker. Valget av dette perspektivet er dels knyttet til avhandlingens utforskende problemstilling og forskningsspørsmål og dels til en vurdering av at akutte tvangsvedtak langt på vei er bundet til den kontekst de oppstår i. Dersom jeg for eksempel hadde vært opptatt av kausale sammenhenger mellom barnets situasjon og barneverntjenestens bruk av akuttvedtak, kunne en realistisk tilnærming vært aktuelt. Hadde jeg vært ute etter barnevernsarbeidernes egne opplevelser ved bruk av akuttvedtak, kunne en fenomenologisk tilnærming vært nyttig.

Det konstruktivistiske perspektivet vektlegger skillet mellom verden som objektiv størrelse og menneskers oppfatning av den (Berger & Luckmann, 1966). Virkelighetsforståelsen i en konstruktivistisk tradisjon er på en dynamisk måte preget av de kommunikasjonsrelasjonene menneskene inngår i. Å få tilgang til andres forståelse som forsker krever tilgang til og analyse av den kontekst man er i. I min studie av akuttsaker får det konstruktivistiske utgangspunktet konsekvenser for analysen. Akuttpraksisen i barnevernet vil være preget av den kulturelt overleverte forståelsen til de som arbeider i barnevernet, av samhandlingsmønstre og kontekst. Å være bevisst denne påvirkningen betyr å søke etter å avdekke

sosiale konstruksjoner og mekanismer snarere enn å identifisere hvordan objektive realiteter spiller inn.

Jeg vil i det følgende utdype den konstruktivistiske tilnærmingen ved først å presentere et eksempel for å illustrere at barnevernets nåværende praksis innenfor akuttsaker er kulturelt og historisk betinget. Jeg går så nærmere inn på det interaksjonistiske perspektivet som en variant av det konstruktivistiske perspektivet. Den interaksjonistiske tilnærmingen viser hvordan dagens meningsdannende prosesser arter seg (Blumer 1986; Mains 1982). Sist, når det gjelder det tredje diskursteoretiske perspektivet, som jeg også lener meg på (Keller, 2011a), tilfører det et maktaspekt til den teoretiske innfallsvinkelen.

4.1.1 Praktisk eksempel

For å knytte det praktiske opp mot teoretiske perspektiver i sosialt arbeid og teori opp mot hvordan kultur og kontekst påvirker praksis (se også Charmaz (2014), s. 231; Payne (2014)), presenterer jeg nedenfor et eksempel hentet fra egen erfaringsbakgrunn. Eksempelet er egnet til å sette barneverntjenestens historiske praksis inn i et teoretisk og praksisorientert perspektiv. Det kan også indirekte belyse praksisen i akuttsaker i dag.

I en periode like etter siste århundreskifte hadde jeg anledning til å gjennomgå utvalgte protokoller fra barnevernsnemnda fra førti, femti og sekstitallet. Bakgrunnen var introduksjon av vederlagsordningen (Studs-rød, 2018) og økonomiske kompensasjon til tidligere barnevernsbarn. Gjennomgangen av protokollene var en første tilnærming og registrering av barn og unge som barnevernsnemnda hadde plassert på barnehjem. Et trekk ved begrunnelser for å plassere barnet utenfor hjemmet, slik det framkom i protokollene, var at familien hadde flyttet mye og manglet et egnet fast sted å bo. I noen av sakene kunne også for eksempel fars bruk av alkohol og manglende inntekt være en del av begrunnelsen. Hyppige flyttinger og mangel på et sted å bo var likevel poengtert som en avgjørende grunn for å plassere barnet. Min refleksjon, 50–60 år etter at

beslutningene var truffet, var knyttet til om ikke også forhold utenfor familien spilte inn. I hvilken grad hadde barnevernsnemnda vurdert andre tiltak enn plassering av barnet utenfor hjemmet? Kunne for eksempel hjelp til bolig være et reelt alternativ når det var mangel på bolig som var problemet? Den andre var i hvilken grad familiens situasjon avdekket behov for boligtiltak for vanskeligstilte (se også Arnstein (1969) om ulike gruppers vanskeligheter med å komme inn på boligmarkedet). I protokollene kom det ikke fram hvorvidt andre alternativer til plassering av barnet var vurdert. Dette er også et aktuelt tema, konferer Helsetilsynets (2019) rapport nevnt tidligere. I den videre presentasjonen kommer jeg tilbake til eksempelet.

Ved å se denne tidligere praksisen i et historisk lys kommer kontingente trekk til uttrykk, altså at en barnevernssak kan få det ene eller det andre utfallet (om kontingens Joas & Knöbel (2009), s. 261 ff). Den historiske konteksten former hvilke handlingsalternativer barnevernsarbeidere har tilgjengelig. En del forhold, som for eksempel bostedsløshet, kunne tidligere bli sett på som et individuelt moralsk problem. Tiltaket ble da at personen eller familien som ikke hadde noe sted å bo måtte «ta seg sammen». Et handlingsalternativ kunne også være at det offentlige overtok omsorgen for barna fordi familien ikke var i posisjon til å skaffe seg noe sted å bo. På samme måte som datidens praksis var preget av datidens tenkemåter, kultur og organisatoriske struktur, kan man tenke seg at også dagens praksis sett i ettertid vil fortone seg annerledes.

4.2 Om sosialt arbeid i et historisk og konstruktivistisk perspektiv

Historisk er det særlig to sosialarbeidere som har inspirert og direkte lagt premisser både for teorigrunnlaget og praksis i sosialt arbeid. Den ene er Jane Addams (1860–1935), den andre er Alice Salomon (1872–1948). Jane Addams har særlig bidratt til fagutviklingen gjennom sitt arbeid blant innvandrere (settlement house) i Chicago (Addams, 2002). Alice

Salomon, også kalt den tyske Jane Addams, sin posisjon i det sosial arbeidets historie er knyttet til arbeid for tysk kvinnefrigjøring og som grunnlegger av den tyske sosialarbeiderutdanningen (Kuhlmann, 2012). Alice Salomon Hochschule i Berlin som utdanner sosialarbeidere er oppkalt etter henne. Fra disse kvinnene går det også en linje til Paulo Freire (1999) og hans arbeid på nittenseksti og syttitallet for landarbeidere i Brasil. Et felles trekk ved disse tre er at de både har engasjement for marginaliserte enkeltmennesker og underpriviligerte grupper, tro på mobilisering av ressurser, empowerment, (Grinde et al., 2004, s. 241, 242) koblet sammen med arbeid for likhet og større grad av rettferdighet i samfunnet. Alle tre har også betonet viktigheten av utvikling av demokrati, solidaritet og likestilling.

Dette er verdier som er toneangivende i det etiske grunnlagsdokumentet til sosialarbeiderprofesjonen i dag (Fellesorganisasjonen, 2019). Hvordan verdiene omsettes i hverdagspraksisen, er et annet spørsmål. Det spørsmålet kan blant annet forstås i lys av det konstruktivistiske perspektivet Berger & Luckmann (1966) beskriver i Den samfunnsskapt virkelighet. I akuttsituasjoner framstår virkeligheten annerledes for foreldre enn for barneverntjenesten. Konstruktivistiske perspektiv kan avdekke hvordan denne diskrepansen oppstår. I min studie konsentrerer jeg meg om å belyse ulike aspekt ved akuttpraksisen, basert på en empirisk undersøkelse av det ansatte i barneverntjenesten har formidlet. Gitt de konstruktivistiske og interaksjonistiske teoretiske innfallsvinklene, blir det viktig å understreke at et annet empirisk grunnlag vil kunne utfylle det empiriske materialet. Det gjelder for eksempel om det var foreldrenes opplevelser som var innfallsvinkelen til akuttsak-temaet.

Det konstruktivistiske perspektivet har, med rette vil noen si, hatt tilbøyeligheter til å dra ting ut i det absurde. Sitter jeg på en stol når jeg skriver, eller er det jeg sitter på bare noe jeg oppfatter som en stol, og som en kollega kan oppfatte som noe annet? Overført til en akuttsituasjon er den delen som handler om ulike måter å forstå virkeligheten på relevant. I akutte tvangssaker har barneverntjenesten og foreldre ulike

oppfatninger av det som ligger til grunn for utløsningen av vedtaket. Under klagebehandlingen i fylkesnemnda kan det være kamp om forståelsen av beslutningsgrunnlaget mellom foreldrene, barnet og barneverntjenesten. Det kan også være uenighet og ulik vurdering av alvorlighetsgraden i det som er kommet fram forut for akuttvedtaket. I en akuttsituasjon er det hvordan de som er involvert forstår situasjonen og hvordan barnevernet konstruerer beslutningsgrunnlaget som er av betydning (Langsrud et al., 2019).

Hvor farlig og skadelig er situasjonen for barnet og hva er relevante tiltak? Relatert til eksempelet foran med mangel på bolig der barnevernsnemnda forsto situasjonen slik at barnet må flytte ut av hjemmet, ville barnevernsarbeidere i dag sannsynligvis både ha forstått og vurdert behovet for tiltak annerledes.

I dag ville en barnevernsarbeider kunne vurdere bostøtte eller kommunal bolig som aktuelle alternativer. Problemforståelsen ville i større grad kunne være strukturelt betinget. Barneverntjenesten kan ha som utgangspunkt at foreldrene er i stand til å gi tilstrekkelig omsorg for barna, selv om de altså ikke har noe sted å bo. Dette er i så fall også et eksempel på at praksis i barneverntjenesten har endret seg. En annen endring er barnevernets utgangspunkt for rekruttering av fosterforeldre. Den forrige barnevernsloven fra 1953 la vekt på å rekruttere voksne heterofile ektepar med eller uten egne barn. Nå skriver Barne-, ungdoms og familiedirektoratet på sin hjemmeside: «[...] familier, både gifte, samboere, enslige og likekjønnede par [kan] være egnet [som fosterforeldre og fosterhjem]». (Bufdir, 2020). Hovedhensynet er at fosterhjemmet må være til barnets beste uavhengig av fosterforeldres sivile status eller legning. Barnets beste kommer også til uttrykk ved at det i langt større grad enn tidligere også rekrutteres fosterforeldre med ulik etnisk og religiøs bakgrunn. Utvidelse av rekrutteringsgrunnlaget av fosterforeldre kan også sees på som et konstruktivistisk trekk for å møte en virkelighet med nye behov.

Et hovedpoeng hos Berger & Luckmann (1966) er at samfunnsvirkeligheten både er materiell, menneskeskapt og i endring. Begrepene internalisering, objektivisering og eksternalisering fanger opp hvordan sosiale endringer fra en dannelsesprosess etter hvert blir oppfattet som naturlige tilstander som i en viss grad blir tatt for gitt. Endring kan skje både i kraft av at behov må møtes på nye måter, men også ved at det i et Berger & Luckmann-perspektiv skapes nye problemer og nye løsninger i et dualistisk forhold. Altså at samfunnet påvirker barneverntjenestens praksis og praksis også påvirker samfunnet, i betydningen utforming av barneverntjenestens praksis i akuttsaker. Barneverntjenestens praksis er påvirkelig og kan endre seg både fordi konteksten endrer seg og ved at behov endrer seg eller nye oppstår, noe også den fylkesvise variasjonen i bruk av akuttvedtak kan være uttrykk for.

Sosialt arbeid henter både teori og ideer fra andre fag som ikke har direkte tilknytning til sosialt arbeid. Som en sammensatt fagdisiplin er sosialt arbeid inspirert både av teorier og ideer som legger føringer for praksis uten å være direkte tilknyttet sosialt arbeids teorigrunnlag. FNs barnekonvensjon er også eksempel på en ide som er unnfanget utenfor barneverntjenestens praksis, men som likevel gir føringer når det gjelder medvirkning og medinnflytelse fra brukere i egen sak. Dommene Norge har fått mot seg i EMD i 2017 og seinere er også eksempler på forhold utenfor praksis som kan påvirke barneverntjenestens praksis og kommende avgjørelser i norske rettsinstanser. Tilsvarende vil barnevernssaker hvor Norge får medhold, altså ikke bli dømt i EMD, kunne bekrefte norsk barnevernspraksis. Et annet eksempel er tilknytnings-teorien (Ainsworth & Bowlby, 1991; Bretherton, 1992). Tilknytnings-teorien legger premisser for det barnevernsarbeidere ser etter når de observerer barn i samspill med andre voksne, og de skal vurdere hvorvidt omsorgen foreldrene gir er god nok eller ikke (Winnicott, 1964). Dette står i kontrast til beslutningene i eksempelet foran om barn som ble plassert utenfor hjemmet de første ti-årene etter krigen. I disse sakene ble det materialistiske ganske ensidig vektlagt og tilknytningen barnet hadde

til foreldrene ble ikke nærmere vurdert eller vektlagt, i alle fall ikke slik at det ble referert i protokollene.

Både det historiske eksemplet nevnt innledningsvis, samt tilknytnings-teorien og EMD-dommene kan vise hvordan «objektiverte» forestillinger i barnevernet har alternative forståelsesformer. Det konstruktivistiske perspektivet kan være et verktøy for å identifisere slike trekk.

4.3 Interaksjonisme og «negotiated order»

Det interaksjonistiske perspektivet, som en del av det konstruktivistiske, handler i akuttsaker om hvordan barnevernsarbeiderne samhandler og kommer fram til beslutningen. Noen ganger settes også interaksjonisme sammen med begrepene symbolsk eller sosial. Begrepene symbolsk og sosial interaksjonisme er uttrykk for språklighet og for eksempel gester som en del av samspillet og kommunikasjonen (Charmaz, 2014, s. 262 ff; Mead, 2015). Herbert Blumer (1963/1986) utarbeidet det han kalte tre enkle interaksjonistiske premisser (three simple premises) for handlinger. Relatert til akuttsituasjonen der barnevernsarbeidere møter barnet og andre involverte kan premissene uttrykkes slik:

1. Barnevernsarbeiderne reagerer og handler ut fra det de møter og hvilken mening det de møter har for dem.
2. Barnevernsarbeidernes oppfatninger og vurderinger dannes både i den interne sosiale interaksjonen, for eksempel gjennom felles refleksjon og drøftinger og gjennom det andre involverte formidler.
3. Barnevernsarbeidernes handlinger og beslutningen formes i en fortolkningsprosess. I akuttsaker innebærer det for eksempel å overføre eller fortolke det barnevernsarbeiderne møter inn i en barnevernfaglig kontekst.

Blumers tre premisser anskueliggjør det som skjer ansikt til ansikt mellom barnevernsarbeiderne og barnet og noen ganger foreldrene når barneverntjenesten treffer akuttvedtaket. Interaksjonismen er kritisert for

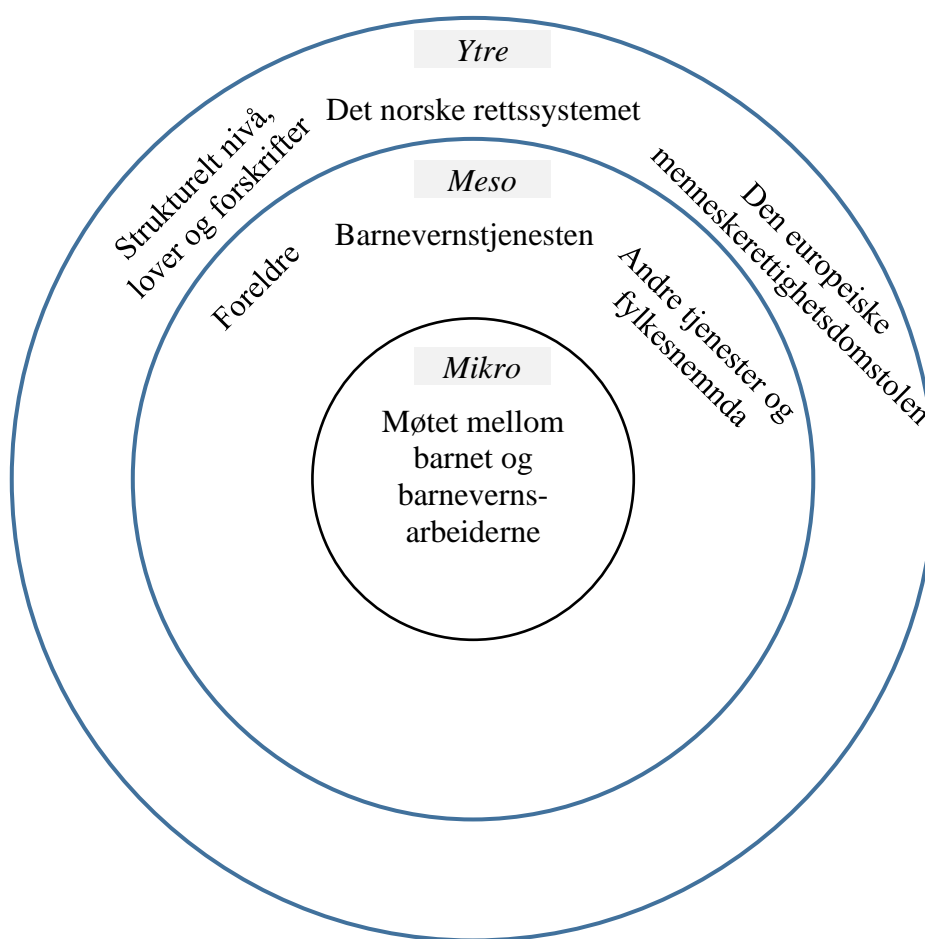
å være mikro-orientert og mest opptatt av det som skjer i nære møter og i mindre grad av faktorer som kan påvirke og legge premisser for det nære møtet. Relatert til akuttsaker vil Blumers tre premisser i utgangspunktet i mindre grad ta opp i seg barneverntjenestens behov for å handle raskt, tidsaspektet, eller forskjellen i maktposisjoner mellom barnet og barnevernsarbeiderne og foreldre. Maines (1982) viser til en utvidet interaksjonisme som Anslem Strauss seint på 1950-tallet betegnet som *negotiated order*, (se også Svensson (1996)) for en praksisnær bruk av begrepet). *Negotiated order*, som kan oversettes med samspill og samspillsforhandlinger, tematiserer barnevernsarbeidernes organisatoriske tilknytning og strukturelle forhold som er av betydning for drøftinger og handlinger når barneverntjenesten møter barnet og treffer akuttvedtaket. Begrepet *negotiated order* kan også bidra til å belyse hvordan faktorer og forutsetninger på ulike nivåer kan påvirke akuttsaken.

Maines (1982) peker generelt på at *negotiated order* inneholder elementer på tre nivåer. I en barnevernkontekst og overført til akutte tvangsaker er det første nivået, som også er i tråd med Blumer (1963/1986), interaksjonen og formen forhandlinger eller drøftingene har når barneverntjenesten møter barnet. Det andre nivået er den organisatoriske tilhørigheten barnevernsarbeiderne har til egen barneverntjeneste, andre tjenester og fylkesnemndas behandling av akutte tvangssaker. Foreldre er plassert på dette nivået fordi de som regel er representert under fylkesnemndas behandling av en eventuell klage på akuttvedtaket. Dersom foreldre deltar i forhandlinger med barneverntjenesten når eller før den treffer akuttvedtaket, er de også en del av den innerste sirkelen. Organisatoriske føringer og kulturen i den enkelte barneverntjeneste kan gi ulike implikasjoner når barneverntjenesten treffer akuttvedtaket. Andre ganger er foreldre først en del av samspillet i etterkant av at akuttvedtaket er truffet. I akuttvedtak som påklages til fylkesnemnda er foreldre med advokat aktivt tilstede.

Det tredje nivået er strukturelle føringer, som for eksempel lover og forskrifter relatert til barnevern, rettskraftige dommer i norske domstoler og

avgjørelser i EMD. Alt dette er føringer som både legger premisser og gjør det mulig for barneverntjenesten å handle når den møter barnet.

Figuren nedenfor illustrerer nivåene og ulike forhold som blir en del av samspillet. Negotiated order kan også kaste lys over forskjeller barneverntjenester imellom når det gjelder omfang og bruk av akutte tvangsvedtak. Det er samspillet mellom nivåene som til sammen danner utgangspunktet og blir en del av beslutningsgrunnlaget når barneverntjenesten treffer det akutte tvangsvedtaket.

Figur 2 – Illustrasjon av samspillet (negotiated order) relatert til akutte tvangssaker

Illustrasjonen er forfatterens egen basert på tolkning av Blumers og Mains' beskrivelser.

De to ytterste sirklene omslutter den innerste. Den innerste er også sentrum for alle sirklene. Sentrum, altså når barneverntjenesten treffer akuttvedtaket, representerer det første møtet og samspillet mellom barnevernsarbeiderne og barnet. Samspillet med de andre nivåene utgår derfra. Faktorene som er representert i den ytterste sirkelen, påvirker faktorene i den mellomste. Samlet og hver for seg gir faktorene i de to ytterste sirklene føringer for interaksjonen i den innerste. Med utgangspunkt i en sosialkonstruktivistisk forståelse kan perspektivet om negotiated order få fram at nivåene kan influere på utfallet. Barneverntjenestens avgjørelse om å treffe akutt tvangsvedtak kan være betinget av forhandlingsutfall – slik at akuttvedtakene ikke alene følger et legalt-rasjonelt mønster.

Tidsaspektet er sterkt tilstede i akuttsaker, noe som kan representere brudd med en legal-rasjonell vedtaksprosess. I første omgang er barneverntjenestens behov for å handle raskt, knyttet til en vurdering av at barnet er i en sårbar og kritisk situasjon. I en slik situasjon er de ulike samvirkende faktorer under press (Munro, 2019, s. 1 ff). Avhengig av barneverntjenestens organisering kan derfor samspillet (i mikrosirkelen) være begrenset ved at beslutningen i stor grad hviler på de vurderinger barnevernsarbeiderne som møter barnet foretar. Vurdering av akuttsituasjoner setter kompetansen til den enkelte barnevernsarbeider på spissen. Sagt på en annen måte, tidsaspektet i akuttsaker kan i større grad enn i andre barnevernssaker medføre at samspillet blir begrenset. Det kan øke risikoen for at det blir truffet akutt tvangsvedtak i saker det ikke var grunnlag for, og omvendt.

I det første møtet med barnet har barnevernsarbeiderne makt til, med tvang, å skille barnet fra foreldrene. I neste omgang er fylkesnemnda i posisjon til både å underkjenne eller stadfeste det akutte tvangsvedtaket. Etter at barneverntjenesten har truffet akuttvedtaket (i mikrosirkelen) forsetter forløpet ved at barnet skilles fra biologiske foreldre og flytter ut

av hjemmet. Klager foreldrene på akuttvedtaket, behandler fylkesnemnda klagen i møte. Her er samspillet mellom de impliserte, som altså foregår på mesonivå, utvidet sammenlignet med samspillet på mikronivå da barneverntjenesten traff akuttvedtaket. På mesonivået er det også mulig for foreldre å bringe inn nye momenter som kan påvirke samspillet sammenlignet med samspillet på mikronivå. Samspillet på mesonivået kan også ha klarere føringer fra det ytre nivået ettersom fylkesnemndas behandling av klagen kan ha en tydeligere juridisk forankring enn samspillet mellom barneverntjenesten og barnet på mikronivå. Samspillet på mesonivå kan føre til at fylkesnemnda opphever eller opprettholder akuttvedtaket. Uavhengig av om akuttvedtaket oppheves eller opprettholdes, utvides samspillet. Opprettholder fylkesnemnda akuttvedtaket blir det forhandlinger mellom barneverntjenesten, foreldrene, barnet, og andre tjenester. Andre tjenester kan være representanter fra beredskaps-hjemmet hvor barnet bor og tjenester for å organisere samvær mellom barnet og foreldrene mens det er akutt plassert. Blir akuttvedtaket opphevet kan det være aktuelt for barneverntjenesten å iverksette hjelpetiltak i familien når barnet flytter tilbake til hjemmet. Det kan også da ligge til rette for samspillsforhandlinger for eksempel mellom barnet, foreldrene og andre tjenester.

Når Norge får en dom mot seg i EMD i Strasbourg, er det en faktor på det ytre strukturelle nivået. Det samme gjelder avgjørelser i barnevernsaker i norske rettsinstanser. Dommer kan gi konsekvenser for samspill og avgjørelser på mesonivå og vurderinger og handlinger barnevernsarbeiderne foretar når akuttvedtaket blir truffet. Dette kan tjene som eksempel på sammenhenger som illustrerer Mains` nivåer og også utvider og utfyller perspektivet for Blumers tre premisser for handling, anvendt på akuttsaker.

4.4 Makt og akutte tvangsvedtak

Å iverksette vedtak med makt er i akuttsammenheng tidvis en nødvendighet for barneverntjenesten og Jugendamt. Selv om tvangsparagrafen

som hjemler myndighetsbruken i en norsk kontekst skisserer forutsetninger, er det i første omgang det faglige skjønnnet som er avgjørende (Oppedal, 2008). Som denne delen av kapittelet går inn på, kan makt forstås videre enn fysisk tvang.

Barnevernet bruker sin makt til å gi barnet beskyttelse ved at den fratar, for en kortere eller lengre periode, foreldre muligheten for å utøve den daglige omsorgen for barnet. I et familieperspektiv retter barneverntjenestens maktbruk seg både mot foreldrene og barnet som begge, for en periode, mister retten til familieliv. Bruk av makt støter an mot grunnleggende prinsipper i sosialt arbeid som for eksempel brukes medbestemmelse og innflytelse over eget liv, jfr. for eksempel arbeidene til Addams og Freire nevnt foran. Det støter også an fordi bruk av makt setter til side prinsippet om frivillighet, noe som kan gi dårligere kår for mobilisering av ressurser og videre samarbeid med brukere (Slettebø, 2000). På den andre siden, når barneverntjenesten likevel anvender makt på et faglig og legalt grunnlag, er det fordi fravær av maktbruk i gitte situasjoner kan få katastrofale og tragiske følger for barnet. I slike situasjoner anser barneverntjenesten barnet som den svakeste parten og kan med det som utgangspunkt faglig forsvare bruken av makt (Oterholm, 2003). Bruk av tvang i sosialt arbeid har historisk vært forbundet med skepsis fra sosialarbeidere (Fellesorganisasjonen, 2019).

4.4.1 Makt i et diskursperspektiv

Foucault, (1999) knytter diskursbegrepet opp mot språklige uttrykksformer. Han bruker også diskursbegrepet om ulike historiske måter å identifisere og til å forstå sammenhenger, utfoldelse av makt og maktrelasjoner. Foucault knytter videre dette opp mot en form for institusjonell makt som er en del av samfunnet, mer enn utøvelse av makt fra personer eller institusjoner. Max Weber (2010) knytter blant annet makt til byråkratiet og legale føringer, men også til en form for maktutøvelse der den som bruker makt tvinger sin vilje igjennom mot en annens. I et

diskursteoretisk perspektiv er et nøkkelspørsmål hvilken type diskurs som blir dominerende ved å oppnå definisjonsmakt.

Vurderingsgrunnlaget i akutte tvangssaker er utvidet selv om kriteriene for inngrep ikke har endret seg tilsvarende (Oppedal, 2008). Dette reiser også spørsmål om samfunnsutviklingen og endringer i barneverntjenestens praksis i seg selv er en konstruksjon som inviterer til økt bruk av tvang (Joas & Knöbel, 2009, s. 358). Det diskursteoretiske perspektivet til Foucault vektlegger hvordan styring skjer ved andre styringsmidler enn direkte tvang. Hvordan de som har makt kan oppnå kontroll i den grad de har definisjonsmakt over hva som er saksfeltets kjerne.

En måte for barneverntjenesten å skape endring eller oppnå kontroll i en familie på, kan falle inn under det Foucault kaller «pastoral ledelse» (se Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 18). Dette er en individualiserende maktform der foreldre overfor barneverntjenesten bør «bekjenne» sannheten om sitt familieliv for eksempel når barneverntjenesten vurderer å sette inn tiltak (Villadsen, 2007).

Ved å benytte standardiserte kartleggingsverktøy og evidensbaserte tiltak kan barneverntjenesten oppnå kontroll ved å disiplinere familien inn i en bestemt form for familieliv. I dette perspektivet har diskursen knyttet til psykologisk orientert forskning en betydelig posisjonen. De som ikke behersker denne diskursen, kommer til kort i interessekonflikter, kan man påstå ut fra et diskursteoretisk perspektiv. Den overordnede diskursen kan på denne bakgrunn knytte seg til en endret forståelse hos lovgivere og at barnets posisjon har gått fra å tilhøre familien til også å få en sterkere posisjon som eget selvstendig rettssubjekt. Årsakene til endringene kan forstås som en forskyvning av hvilke diskurser eller hvilket kunnskapssyn som dominerer i barnevernets praksis.

I tillegg til at barnevernslovgivningen legitimerer maktanvendelse, har også Grunnlovens § 104 og barnekonvensjonen både styrket legitimiteten og barnets posisjon som eget rettssubjekt. Maktdiskursen og kunnskapssynet i barnevernet har endret seg fra å ha en materiell inngang til maktbruk, se også eksemplet foran med kobling mellom å ikke ha et sted

å bo til å plassere barnet utenfor hjemmet, til også å omfatte forhold som for eksempel psykisk helse, oppdragelsesstiler, relasjoner og barnets tilknytning til omsorgspersoner (Ainsworth & Bowlby, 1991).

Etter at barnevernloven trådte i kraft har bruk av akuttvedtak fordoblet seg to ganger. Først fra 1995 til 2004 (Oppedal, 2008) og fra videre fra 2005 til 2014, men har siden 2017 hatt en utflatende og nedadgående trend. Det sistnevnte viser at barnevernets praksis stadig er i endring og indikerer at den juridisk orienterte diskursen styrker seg, se også avsnitt 1.6.

4.5 Oppsummering

De tre teoretiske innfallsvinklene kan i en viss forstand utfylle hverandre. Det konstruktivistiske perspektivet redegjør teoretisk for hvordan akutt-saker kan forstås som praksiser som er kulturelt og historisk betinget. Med interaksjonisme som innfallsvinkel kan de nåtidige kommunikasjonsprosessene konkretiseres. Diskursteorien på sin side kan antyde hvordan de sosiale prosessene har preg av underliggende maktstrukturer. I et negotiated order perspektiv influerer samspillet internt i barneverntjenesten og samspillet med barnet og noen ganger foreldrene på beslutningen om å treffe akuttvedtak eller ikke.

I et videre perspektiv ligger det også an til at dommer Norge har fått mot seg i EMD vil gi konsekvenser for samspillsforhandlingene på mikronivå og også på mesonivå når fylkesnemnda skal ta stilling til akuttsaker som er påklaget. Samspillsforhandlingene, særlig når barneverntjenesten treffer akuttvedtaket, må i større grad ta hensyn til føringer på det som i negotiated order oppsettet er på det ytre nivået. Dette kan gi konsekvenser for den dominerende praksisorienterte diskurskursen. Den praktisk orienterte diskursen må i større grad balanseres mot en legal diskurs representert ved konsekvenser fra dommer i EMD. Balanseringen av diskurser kan også gi konsekvenser for maktforholdet slik det kan utspille seg på det negotiated order forståelse identifiserer som mikronivået. I et konstruktivistisk perspektiv viser dette at maktutøvelsen i

Resultater

akutte tvangssaker også blir påvirket av forhold utenfor barneverntjenestens praksis.

Resultater

5 Resultater

Kapittelet består først av en kort presentasjon av hovedfunn i artiklene. Deretter beskriver jeg hvordan de svarer på studiens forsknings-spørsmål. Jeg avslutter kapittelet ved å sammenstille resultater.

I avhandlingen inngår artiklene nevnt i tabellen nedenfor:

Tabell 6 – Artikkeloversikt

Artikkel	Tittel	Publikasjon	Status	Forfatter/e
1	Hastevedtak i barnevernet	Kapittel 5 i antologien: Barneomsorg på norsk. I samspill og spenning mellom hjem og stat. Universitetsforlaget 2017.	Publisert	Arve Lerum
2	Emergency Out-Of-Home Placements, a Comparison Between Child Welfare Practice in Germany and Norway	Social work review, anual XVII, nr 3/2018, pp 7–21 www.swreview.ro	Publisert	Arve Lerum
3	Akutte tvangssaker og medvirkning i barnevernet. Perspektiver fra saksbehandlersiden.	Tidsskriftet Norges Barnevern	Innsendt, og til vurdering	Arve Lerum og Svein Erik Tuastad

Tabellen viser navnet på artikkelen, status når det gjelder publisering og forfatter/e.

Den første artikkelen svarer på studiens første forskningsspørsmål om beslutningsprosessen og sakstyper. I den andre artikkelen sammenligner jeg norsk og tysk barnevernpraksis og svarer på forskningsspørsmålet som gjelder brukermedvirkning og medinnflytelse. Den tredje artikkelen tematiserer ulike former for medvirkning og barnevernsarbeidernes oppfatning av medvirkning og innflytelse i saksforløpet.

De tre artiklene svarer samlet på studiens hensikt om å utforske barnevernets praksis i akutte tvangssaker.

5.1 Artikkel 1: Hastevedtak i barnevernet

Datagrunnlaget for artikkelen er transkripsjoner fra intervjuer med norske barnevernsarbeidere og vedtak fra fylkesnemnda og dommer i tingretten. I alt inngår 22 akuttsaker i datagrunnlaget. Analysen er utført ved hjelp av Malteruds (2012) firetrinns analysemetode: Systematic text condensation (STC).

Et hovedfunn er at barneverntjenesten, fra den får melding om bekymring og til den treffer hastevedtaket (akuttvedtaket), arbeider seg fram langs to beslutningsspor: Det raske og det langsomme hastespor. Sporene kan også indikere at det er ulike terskler for barneverntjenestens bruk av akuttvedtak. Begge hastespor består av akuttsaker som lar seg gruppere: Trossaker (barnets troverdighet og at barneverntjenesten tror på barnets formidling) og nyfødtsaker er typiske i det raske hastespor, mens avdekkingsaker (vold, overgrep) og sammensatte saker er typiske i det langsomme. Det er overlapp av sakstyper hastesporene imellom. I det raske sporet er som regel de som saken direkte gjelder ukjente for barneverntjenesten. I det langsomme kjenner barneverntjenesten barnet og familien fra tidligere, men har ikke kommet i posisjon til å iverksette tiltak. Barnet i det langsomme hastesporet risikerer derfor å være lengre i en mulig problematisk omsorgssituasjon sammenlignet med barnet i det raske hastespor. En forskjell er også at barnet i det raske hastespor, i mitt datamateriale, er tilbøyelig til oftere

å bli tilbakeført til hjemmet sammenlignet med barnet i det langsomme sporet. Dette kan også ha sammenheng med barneverntjenestens arbeidsmåte. Et trekk ved sakene, uavhengig av hvilket spor de følger, er at beslutningen om akuttvedtak og plasseringen av barnet skjer svært raskt og som regel uten at familien er forberedt eller underrettet i forkant.

5.2 Artikkel 2: Emergency out-of-home placements, a comparison between child welfare practice in Germany and Norway

Artikkelen bygger på det norske datagrunnlaget og transkriberte tekster fra intervjuene med tyske barnevernsarbeidere. I alt inngår 22 norske og sju tyske akuttsaker i datagrunnlaget. Analysen av er utført med Braun & Clarkes (2006) sekstrinns tematiske analysemetode. Artikkelen utforsker og sammenligner barneverntjenestens og Jugendamts praksis i akutte tvangssaker.

Artikkelen konkluderer med at de største kontrastene mellom norsk og tysk akuttpraksis handler om brukermedvirkning og innflytelse, akutt-plasseringens lengde og familiens posisjon. Når det gjelder brukermedvirkning, indikerer resultatet at tyske barn og foreldre har et tydeligere eierforhold til sin egen akuttsak. En konsekvens kan være at barn og ungdom i de tyske sakene er tilbøyelige til å ha en mindre omstendelig vei om de ønsker å avslutte akuttplasseringen. Tyske ungdommer kan også i stor grad selv bestemme hvor de i fortsettelsen helst vil bo, i familien, hos slektninger eller utenfor hjemmet. Det er også et trekk ved de tyske akuttplasseringene i datagrunnlaget at de også varer kortere sammenlignet med norske. Det tyske saksforløpet kan derfor framstå som mindre konfliktfylte sammenlignet med det norske. Et annet trekk ved de tyske sakene er at hjelpetiltak i større grad settes i verk i etterkant av akuttplasseringen sammenlignet med de norske. Dette kan ha å gjøre med at Jugendamts posisjon overfor familien tenderer til å være mindre motsetningsfull enn den er for barneverntjenesten. Mens hensikten med barneverntjenestens bruk av akuttvedtak er å beskytte barnet, synes

Jugendamt i større grad *også* å benytte akutt plasseringen som inngang til å iverksette hjelpetiltak i familien.

5.3 Artikkel 3: Akutte tvangssaker og medvirkning i barnevernet. Perspektiver fra saksbehandlersiden.

Artikkelen har samme datagrunnlag som artikkel 1. Analysen av datagrunnlaget er gjennomført med konstruktivistisk Grounded Theory, (Charmaz, 2014)

Artikkelen tematiserer ulike aspekter av barn og ungdoms medvirkning og medinnflytelse i akuttsaker. Barneverntjenestens oppfatning av barnets troverdighet i det første møtet legger premisser for saksforløpet videre. Et hovedfunn er at barn og ungdom som formidler sin vanskelige omsorgssituasjon til barneverntjenesten, både medvirker og har medinnflytelse på beslutningen om å treffe akuttvedtaket. Barnet skaper troverdighet i akuttforløpet ved verbal kommunikasjon og ulike kroppslige formidlingsformer. For foreldre er situasjonen nærmest omvendt. Sammenlignet med barnet legger barneverntjenesten gjennomgående mindre vekt på foreldrenes synspunkter. Artikkelen drøfter også forholdet mellom barnesentrisme og paternalisme og konkluderer med at barn både medvirker og har innflytelse i saksforløpet.

5.4 Sammenstilling av resultater

Studiens resultater kan leses som case studier som viser hvordan barneverntjenesten og Jugendamts praksis i akuttsaker kan være. Det er ikke et fullstendig bilde av alle sider ved barneverntjenestens og Jugendamts akuttpraksis som framkommer i avhandlingen. Dette illustrerer også studiens vitenskapsteoretiske plassering med vekt på konstruktivistisk tilnærming.

Sammenstilling av resultatene indikerer at barneverntjenesten og Jugendamt ofte står i et dilemma når de skal treffe akuttvedtaket. Dette

identifiserer akuttvedtak med påfølgende akutt plassering som et wicked problem. Det vil si et problem som ikke har en bestemt løsning (Rittel & Webber, 1973). Kontrastene i praksis mellom barneverntjenestens og Jugendamts indikerer også dette.

Jeg vil sammenfatte resultatene fra delstudiene og kontraster mellom Jugendamts og barneverntjenestens praksis i følgende tre hovedpunkter:

1. Akuttvedtakets hensikt og forløp:

Når barneverntjenesten eller Jugendamt treffer akuttvedtaket, er hensikten å gi barnet umiddelbar beskyttelse fra en uholdbar omsorgssituasjon. Jugendamt benytter i tillegg, i større grad enn barneverntjenesten, akuttvedtaket til å initiere hjelpetiltak i familien. Beslutningsprosessen og tidsaspektet i saksforløpet indikerer også at barneverntjenesten og Jugendamt kan ha ulik terskel både for å treffe akutt tvangsvedtak og for eventuelt å oppheve det. Analysen av de norske akuttsakene viser at tidsforløpet varierer og at akuttsakene følger et langsomt eller et raskt «hastespor».

2. Barnets troverdighet og medinnflytelse:

Både barneverntjenesten og Jugendamt legger vekt på barnets troverdighet når akuttvedtaket treffes. Selv om det norske barnet seinere bringer inn nyanser eller nye momenter, preger i stor grad det barnet formidlet i det første møtet med den norske barneverntjenesten akuttforløpet. Jugendamts vurdering av barnets troverdighet er åpnere og gir barnet tydeligere medinnflytelse også etter at akuttvedtaket er truffet. Jugendamt legger også i større grad vekt på det barnet formidler, selv om det skifter mening eller nyanserer sin oppfatning.

3. Foreldre og familiens betydning i saksforløpet:

Sammenlignet med barneverntjenestens praksis bringer Jugendamt tydeligere foreldre og familien inn i akuttforløpet. Satt på

spissen bringer den norske staten, ved barneverntjenesten, seg selv inn som substitutt for foreldrene og barnets familie når akuttvedtaket treffes (se også Picot, 2012). I norsk barnevernspraksis synes barnesentrisme og foreldreinvolvering å innebære et enten – eller. Den tyske praksisen indikerer at det ikke trenger være slik: Der er det snarere snakk om et både – og.

Jeg vil i drøftingen i det neste kapitlet løfte fram følgende tema fra akuttforløpet når vi ser artiklene under ett: Terskel for å treffe akuttvedtak, medvirkning i akuttforløpet med vekt på barnesentrisme og bruk av hjelpetiltak i oppfølgingen av familien. Jeg vil også her se de tre temaene i lys av det komparative elementet hvor det norske barnevernets praksis kontrasteres mot det tyske.

6 Drøfting

I avhandlingens tre artikler har jeg belyst ulike sider ved barneverntjenesten og Jugendamts praksis i akuttsaker. Innrammingen av artiklene har kretset om hvordan barnevernets handlingsmåter i motsetning til å reflektere objektiv avdekking av saksforhold, kan forstås som historisk og kulturelt betingede handlingsmåter. Disse involverer makt, ikke bare på synlige måter knyttet til en fysisk relasjon, men også i form av dominerende diskurser som reflekterer maktforhold. Videre avdekket en sammenligning med tysk barnevernspraksis forskjeller i praksisene de to landene imellom. Sist, fører det norske barnevernets barnesentrisme til at den faktiske innflytelsen til barn i mange saker kan være relativt stor.

Det arbeidsmåten til barnevernet i akuttforløpet viser, er hvordan norsk barnevern i sin praksis ender opp med å gi barnets framstilling avgjørende betydning. Det kan vitne om en annen side ved barnesentrismen enn tidligere forskning har funnet som et kjennetegn ved, blant andre, den norske barneverntjenesten (Hennum, 2014; Hestbæk et al. 2020) Slik artikkel 1 avdekker, er barnevernet avhengig av ulike typer «knagger» eller pekepinner som kan gjøre at de kjenner seg trygge nok til å fatte inn-gripende beslutninger. Da er særlig det barnet selv forteller eller indirekte viser, avgjørende. Også andre «knagger», som at ulike instanser bekrefter det som er en anelse hos barnevernet, spiller inn. Den andre artikkelen viser at barnevernet i Norge i større grad enn hva som er tilfellet i Tyskland, lener seg sterkere på barnets framstilling enn foreldrenes. Hvordan barnets framstilling og troverdighet representerer det sentrale omdreiningspunktet i akuttsakene, er tematisert eksplisitt i artikkel tre. På bakgrunn av denne kan man spørre om ikke et medvirningsbegrep med vekt på faktisk innflytelse, innebærer at norske barn i realiteten er sentrale premissleverandører i de avgjørende fasene i egne saker.

I drøftingen fører jeg dette overordnede perspektivet videre. Først ved å betrakte hvordan ulike terskler for hva som tilsier at omfanget av akuttvedtak varierer både mellom land og norske barnevernstjenester i mellom. Deretter går jeg inn på ulike aspekter ved medvirkning i akuttforløpet og knytter dem sammen i en refleksjon over maktforhold. Før jeg til slutt antyder hvilke implikasjoner funnene i avhandlingen kan ha for utvikling av barneverntjenestens praksis, går jeg inn på tema som kan egne seg for videre forskning. I det avsluttende avsnittet reflekterer, oppsummerer og antyder jeg justeringer for barneverntjenestens praksis.

6.1 Terskel for akuttvedtak

Tre forhold kan illustrere hvordan den norske barnevernspraksisen ikke synes å reflektere klare objektive saksforhold. For det første er det i en norsk kontekst en ganske betydelig fylkesvis variasjon som ikke korresponderer med en klar sosioøkonomisk profil, som kunne ha forklart variasjonen (Bufdir, 2014, s. 90). Et annet moment gjelder selve beslutningen, altså hvorvidt den situasjonen barnet er i, står i forhold til barneverntjenestens utøvelse av myndighet. Dommene Norge har fått mot seg i EMD aktualiserer at norsk barnevernspraksis og avgjørelser i fylkesnemnd og domstoler kan oppfattes som mangelfull gitt avveilingen av partenes rettigheter. En tredje omstendighet gjelder i hvilken grad akuttvedtak kan skygge for alternativer og hjelpetiltak barnet og familien.

6.1.1 Terskel og geografi

Barnevernets praksis i ulike geografiske områder synliggjør at det eksisterer forskjellige terskler for tiltak fra barnevernet, både når det gjelder frivillige tiltak og tvangstiltak. Dette kan også sees på som et konstruktivistisk trekk (Beger & Luckmann, 1966). Barneverntjenester kan vurdere saker med liknende problematikk ulikt, avhengig av trekk ved konteksten barneverntjenesten er knyttet til. Biehal, et al. (2018) peker på at det er komplekse årsaker til at terskelen for iverksetting av

tiltak varierer fra et område til et annet. I en norsk kontekst er det sparsomt med forskning som belyser det store bildet både når det gjelder endringer i bruk av akutte tvangsvedtak eller geografisk variasjon. Sannsynligvis er årsaksforholdene sammensatte og kan inkludere hvordan barneverntjenesten er organisert, samarbeid med andre tjenester og forholdene i den enkelte familie (Font & Maguire-Jack, 2015). En vurdering kan være at ulike kontekstuelle faktorer vel så mye som trekkene ved saksforholdene spiller inn for praksisen. Noen barneverntjenester som har hyppigere bruk av akuttvedtak, kan for eksempel ha bedre erfaringer med slike tiltak enn de som sjeldnere treffer akutt tvangsvedtak

På den andre siden kan man også oppfatte variasjonen som uttrykk for at saksforholdene som utløser akuttvedtak, i overveiende grad er likartede trass i den fylkesvise variasjonen. En mulig forklaring på variasjonen i praksis når det gjelder lav akutt-terskel kan være at noen barneverntjenester mer enn andre er i posisjon til å avdekke situasjoner som utløser akuttvedtak (Slettebø, 2018). Ellers kan en likartet forklaring være at barneverntjenester som har høy terskel, altså få akuttvedtak, i større grad kommer i posisjon overfor familien til å iverksette nødvendige hjelpetiltak i familien som alternativ til akuttvedtak. Nok en forklaring på forskjellen kan være at situasjoner som krever akutt tvangsvedtak er ulikt fordelt barneverntjenester, områder og land imellom.

Hyppig bruk av akuttvedtak kan også reflektere at det er mange barn som lever i utsatte situasjoner. Høy terskel kan derimot indikere at det er få barn i vanskelig situasjoner, men også det motsatte, altså at det kan være flere barn i bekymringsfulle situasjoner, men at barneverntjenesten ikke får bekymringsmeldinger eller kommer i posisjon til å iverksette tiltak. Det går fram av barnevernlovens formålsparagraf, §1, at barn skal sikres «omsorg og beskyttelse til rett tid». Dette kan komme under press når akutt-terskelen er høy og antallet akuttsaker varierer slik det gjør norske barneverntjenester og fylkesnemnder imellom.

Når det gjelder forskjellen i praksis mellom Norge og Tyskland, er forskjeller i akuttlovgivning et moment som kan spille inn for ulike terskler

og omfanget av akutte tvangsvedtak. Norske barn, har ikke som tyske, en direkte lovhjemmel for selv å be om å bli plassert utenfor hjemmet. Tyske barns lovhjemlede akuttmulighet kunne indikert en lavere akuttterskel i det tyske saksgrunnlaget sammenlignet med det norske. Gjennomgangen av saksgrunnlaget kan indikere det omvendte. I de norske sakene som inngår i datagrunnlaget, legger barneverntjenesten i betydelig grad barnets troverdighet og synspunkter til grunn når den treffer akutt tvangsvedtak (Christiansen & Anderssen, 2011). Hestbæk et al. (2020) peker på at det norske barnevernet i større grad enn Jugendamt har en gjennomgående barnesentrisk innretning, noe denne studien indikerer. Det medfører sterkere vektlegging av barnets rettigheter og barnet som eget rettssubjekt. I akutte tvangssaker i en norsk kontekst henger graden av barnesentrisme dels sammen med de seinere års styrking av barnets posisjon som rettssubjekt og dels med barneverntjenestens vektlegging av barnets synspunkter når den treffer akuttvedtaket (Hennum, 2014). Denne kumulative virkningen kan indikere at den norske terskelen for akuttvedtak er lavere enn den tyske, selv om tysk lovgivning gir barnet en direkte akuttmulighet. Empirien både i det tyske og norske datagrunnlaget indikerer at barneverntjenestens og Jugendamts bruk av tvang kan knyttes opp mot foreldrene, som i første omgang mister den daglige omsorgen for barnet, men også mot barnet som mister retten til familieliv. Videre i saksforløpet kan tvang mot barnet komme ytterligere til uttrykk for eksempel ved at barneverntjenesten opprettholder akuttvedtaket mot barnets eller ungdommens vilje.

6.1.2 Bruk av akuttvedtak og erfaring med akuttarbeid

I sin økologiske beslutningsmodell peker Baumann et al. (2013) på flere kontekstuelle faktorer som knytter an til terskelen for selve beslutningen. I praksis er det hvor barnevernsarbeiderne konkret vurderer at terskelen ligger som utløser eller ikke utløser akuttvedtaket. Et annet forhold beslutningsmodellen nevner, er betydningen av erfaring og kompetanse til

de som treffer beslutningen. Forfatterne nevner at erfarne barnevernsarbeidere er tilbøyelige til å være mer tilbakeholdende med å bruke akuttvedtak enn uerfarne (se også Broadley, 2019). Erfarne barnevernsarbeidere kan også i større grad enn uerfarne være opptatt av problematiske konsekvenser av det akutte tvangsvedtaket. Betydningen av erfaring er i tråd med samtaler jeg hadde med tyske og norske barnevernsarbeidere i etterkant av intervjuene.

Jeg har i artikkel 2 i avhandlingen presentert forskningsfunn fra intervjuene med de tyske informantene. Jeg vil her supplere med noen utfyllende refleksjoner for å illustrere de foregående poengene. Spesielt en erfaren tysk akuttarbeider (BK) fortalte at hun var opptatt av å ha hendene på ryggen og å vurdere nøye i hvilken grad et akuttvedtak «egentlig» var egnet til å løse det som var problematisk. Dette var ofte i motsetning til mer uerfarne kollegers oppfatning. Hun mente at en i første omgang reflekterende holdning, kunne åpne for mindre inngripende alternativer og større grad av involvering av foreldre og barn. Dette er også i tråd med Drury-Hudson (1999) som fant at erfarne barnevernsarbeidere gjør mer omstendelig vurderinger enn uerfarne. Eksempelet fra den tyske barnevernsarbeideren illustrerer også vurderinger og refleksjoner barnevernsarbeidere gjør i det første møtet med barnet. Eksempelet viser videre muligheten barneverntjenesten har til å overføre kompetanse ved å la erfarne og mindre erfarne barnevernsarbeidere arbeide sammen. Utveksling av erfaring barneverntjenester imellom kan også være et virkemiddel for å gjøre bruken av akuttvedtak likeartet (Slettebø, 2018).

Ackermann et al. (2010) påpeker at ukritisk overføring av erfaringer fra en sak til en annen med lignende problematikk, kan være en fallgrube. De nevner at i enhver sak som ligner en annen likevel kan være forskjeller i problematikk og kontekst. Hver sak krever derfor konkret vurdering. Det er ikke heller ikke gitt at konkret bruk av erfaring fra beslutningen i en akuttsak bør påvirke beslutningen for en kommende (Munro et al., 2017, s. 6).

6.1.3 Beskyttelse av barnet

Kan barneverntjenesten beskytte barnet på andre måter enn ved akuttvedtak? Hvilken praksis bør barneverntjenesten i så fall følge? Her vil også barnets alder være av betydning. Små barn er mer sårbare enn større barn selv om større barn også er sårbare. Kristoffersaken fra Vestfold i Norge (Gangdal, 2011) og tyske saker som Kevin fra Bremen (Jüttner, 2006) og Lea-Sophie fra Schwerin (Biesel & Wolff, 2014, s. 14) er eksempler på barn som døde. Barna hadde de respektive barneverntjenester hatt kjennskap til over tid. Forklaringen på hvorfor sakene likevel fikk et tragisk utfall kan knytte seg både til organisatoriske forhold og faglige vurderinger (Lauritzen et al., 2018). Når det gjelder det organisatoriske, er antallet saker den enkelte barnevernsarbeider har oppfølgingsansvar for en faktor. Saken med Kevin fra Bremen førte til en debatt i Tyskland om hvor mange saker en barnevernsansatt kan ha oppfølgingsansvar for. I den tyske barnevernloven (SGB VIII) ble det i 2011 tilføyd en bestemmelse (§ 55) om at antall saker en barnevernsarbeider kan ha ansvar for er begrenset oppad til 50 (se også Nunes, 2021).

Et annet moment som kan påvirke barneverntjenestens bruk av tiltak, er hvordan barnevernsarbeidere vurderer risiko. Munro et al. (2017, s. 6.) peker på at det er problematisk å predikere risiko eller økt grad av risiko i barnevernssaker. Det er også vanskelig å peke på bestemte risikofaktorer som skaper sammenheng (kausalitet) for et bestemt (tragisk) utfall. Kombinasjonen av tilpasset saksmengde, tett oppfølging av barn og foreldre, erfaring med å «se» og forstå situasjoner som innebærer risiko, kan gi barnevernet mulighet for å iverksette forbyggende hjelpetiltak.

6.2 Medvirkning fra barn og foreldre

Norge og Tyskland har undertegnet FNs barnekonvensjon. Lovgrunnlaget i akuttsaker i de to landene land ligner hverandre. Det er likevel forskjeller i praksis når det gjelder medvirkning fra brukere. Det norske datagrunnlaget indikerer at barneverntjenesten kan fatte akuttvedtak uten

på forhånd å ha møtt foreldrene. Mens det i det tyske begrensede datamaterialet, ikke er eksempler på slik praksis. Det tyske datagrunnlaget indikerer at Jugendamt snakker med foreldrene og balanserer informasjon fra foreldre opp mot informasjon fra og om barnet og omvendt i forkant av akuttvedtaket.

6.2.1 Tillit og troverdighet

Gjennomgangen av det norske saksforløpet (Lerum & Tuastad, 2021, i vurderingsprosess), viser at barneverntjenesten oppfatter barnet som troverdig når barneverntjenesten treffer akuttvedtaket. Barnet skaper også troverdighet ved ikke-verbal kommunikasjon for eksempel i form av kroppslige uttrykk, følelser og gråt. Det er «noe» ved måten barnet framstår på som barneverntjenesten oppfatter som troverdig. Barnet viser tillit til barnevernsarbeiderne og har forventninger om at noe må skje (se Kristiansen, (2003) om tillit og troverdighet). Forut for beslutningen om å treffe akuttvedtaket og når barneverntjenesten treffer vedtaket, legger den vekt på barnets troverdighet og formidlingen av det som er vanskelig. Når barneverntjenesten, ofte i etterkant av å ha truffet akuttvedtaket, møter foreldrene, må foreldrene «kjempe» om å bli oppfattet som troverdige. I akutte tvangssaker vil foreldrenes ønske om medvirkning og innflytelse stå i kontrast til barnevernets oppfatning av barnets omsorgssituasjon.

I det norske datamaterialet var det nærmest et «konkurransforhold» mellom barnet på den ene siden og foreldrene på den andre med hensyn til barneverntjenestens vurdering av troverdighet. Når barnet øker eller styrker sin troverdighet, minker ofte foreldrenes. Foreldrene kan styrke sin troverdighet ved å komme barnet og barneverntjenesten i møte ved å gi tilslutning til det barnet har formidlet. Det smått paradoksale ved at foreldre styrker sin troverdighet ved å komme med innrømmelser, er at barnet også styrker sin troverdighet. Selv om foreldre styrker sin troverdighet ved å bekrefte barnets historie, er dette i første omgang, hverken tilstrekkelig for barneverntjenesten til å sette i verk hjelpetiltak

eller til å oppheve akuttvedtaket. Forskjellen i troverdighet i det barnet og foreldrene, ofte hver for seg formidler, legger føringer for saksforløpet. I motsetning til både barnet og barneverntjenesten, har foreldre liten eller ingen innflytelse på avgjørelsen (Juhasz, 2018). Foreldrenes medvirkning bidrar både til at barneverntjenesten treffer akuttvedtaket og til at det blir opprettholdt videre i saksforløpet.

Dette står i en viss kontrast til saksforløpet i de tyske akuttsakene i datagrunnlaget, der foreldre er tydeligere tilstede i akuttforløpet, se også avsnitt 6.3.1. Samtidig kombinerer den tyske barneverntjenesten foreldreinvolveringen med medvirkning fra barna. Spørsmålet er om det viser at det er mulig å unngå en praksis hvor barnets innflytelse nærmest blir en omvendt proporsjonal størrelse til foreldrenes interesser. Dersom det er tilfellet, antyder dette at de praksisene som har utviklet seg i norsk barnevern kan ha noe å tjene på å studere praksis i andre land.

6.3 Oppfølging av akuttvedtak

Rittell & Webber (1973) kaller det wicked problems, når en bestemt beslutning eller tiltak ikke fører til at problemet blir løst. Og videre, at en første beslutning i en sak kan genere nye problemer. Mange barnevernsaker er vanskelige, de kan være sammensatte og kompliserte. Det som skiller slike saker fra wicked problems, er at de likevel vil kunne få gunstige løsninger. Wicked problems derimot, har en karakter der det knapt er mulig å finne løsninger som ikke fører til nye problem eller at alle parter er tjent med løsningen. I akuttsaker kan dette i noen tilfeller komme til uttrykk når barneverntjenesten flytter barnet ut av hjemmet og inn i et beredskapshjem. Flyttingen gir barnet beskyttelse, men kan skape andre problemer både for barnet, foreldrene og barneverntjenesten. Det kan oppstå vanskeligheter i beredskapshjemmet som fører til at barnet må flytte på nytt (Sallnäs et al. 2004). Videre kan det være at barnet ikke finner seg til rette i beredskapshjemmet, lengter hjem og vil flytte tilbake til foreldrene. Et annet eksempel, i tråd med det nevnt foran, er at barnet gjentatte ganger rømmer eller forsøker å flykte fra beredskapshjemmet.

Gjentatte fluktforsøk kan medføre at barnet må flytte til et annet og mer forsterket beredskapshjem. Det kan være begynnelsen på en fase med flere uheldige og utilsiktede flyttinger (Backe-Hansen et al. 2012)

I etterkant av akuttvedtaket må både barneverntjenesten og Jugendamt vurdere berettigelsen og varigheten av akutt plasseringen. Ofte har barneverntjenesten enda ikke kommet i posisjon til å iverksette hjelpetiltak i barnets biologiske familie. I en amerikansk kontekst nevner Maguire-Jack & Font (2014) nærmest som en forutsetning for at barnet skal kunne flytte tilbake til hjemmet, at situasjonen i hjemmet og familien må være annerledes enn den barnet forlot. Et spørsmål blir om det er mulig for barneverntjenesten å komme i posisjon for å sette inn hjelpetiltak i akuttprosessen, altså både før og under oppfølgingen i etterkant av akuttvedtaket. Dette stiller krav til barnevernsarbeiderne om å kunne møte familien og foreldre åpent. Barneverntjenestens må balansere barnets behov for beskyttelse opp mot foreldrenes ønske og vilje eller motvilje til å ta imot hjelpetiltak.

I den neste avsnittet går jeg nærmere inn på barneverntjenestens forhold til de involverte i saken.

6.3.1 Oppfølgingen i saksforløpet

En forskjell når det gjelder oppfølging i saksforløpet, at Jugendamt ser ut til å komme i annen posisjon overfor barnet og foreldrene enn barneverntjenesten er i de norske sakene. At posisjonen er annerledes kan knyttes opp mot at tyske barn har mulighet til selv å bestemme om det vil flytte ut av hjemmet. I det tyske datagrunnlaget er det eksempler på at barnet selv har bestemt utflyttingen som Jugendamt legger til rette for og er med på å effektivere. Datagrunnlaget indikerer at oppfølgingen i slike saker er mindre komplisert både for Jugendamt og de involverte. Det påhviler også de saken gjelder et større ansvar for selv å finne løsninger. En eventuell tilbakeføring er i større grad enn i de norske sakene en del av forhandlinger som Jugendamt tilrettelegger mellom barnet og

foreldrene. Posisjonen balanserer også, mer enn i de norske sakene, forholdet mellom selve beslutningen, resultatet og konsekvensene.

En videre refleksjon kan være at Jugendamt gir de saken gjelder, et eget og større handlingsrom enn barneverntjenesten gir brukere i de norske sakene. Jugendamt er åpnere for barnets initiativ og medinnflytelse. De tyske sakene indikerer at Jugendamt har større mulighet for å legge vekt på å reparere relasjonen mellom barnet og foreldrene. Jugendamt kan på den måten ha mulighet til å beskytte barnet ved å iverksette frivillige hjelpetiltak i familien.. Jugendamts praktisering av medvirkning kan også ha som konsekvens at saksforløpet i tyske akuttsaker kan fortone seg som mindre dramatisk enn i norske. Dette indikerer også at forholdet mellom brukere og Jugendamt kan være mindre konfliktfylt enn forholdet mellom spesielt foreldre og barneverntjenesten i de norske akuttsakene. Slik var det i de sakene som var i mitt datamateriale, men som nevnt, er det ikke grunnlag for annet enn en antydning om at det kan være forskjeller.

6.4 Familie, makt, og barnesentrisme

I barnevernloven er ordet familie nevnt to ganger: I første og andre ledd av § 4-4 under overskriften «Hjelpetiltak for barn og barnefamilier». Familien som institusjon og hvilken betydning barnet har for familien og omvendt, kommer i liten grad direkte til uttrykk i barnevernloven. I akuttsaker må barnets behov for tilknytning til familien veies opp mot behovet for beskyttelse. Videre må både barneverntjenesten og Jugendamt vurdere og ta stilling til hvorvidt det er mulig å gi barnet tilstrekkelig beskyttelse uten at det flytter ut fra familien. Både barneverntjenesten og Jugendamt legger grunnlaget for akuttvedtaket i møtet med barnet. Et trekk ved det norske datagrunnlaget er at barneverntjenesten ofte gjennomfører akutt plasseringen uten å ha møtt foreldre. Mens den norske barneverntjenesten kan være opptatt av å skjerme barnet fra familien, synes Jugendamt i større grad å oppmuntre til og å legge til rette for kontakt. Sammenligningen av de tyske og norske akuttsakene i

datagrunnlaget kan også indikere at familiens betydning i akuttsakene er av ulike karakter (Lerum, 2018). Et annet aspekt er at diskursen som bygger på psykologisk orientert forskning subjekt (jfr. avsnitt 1.6) er et trekk i flere av de norske sakene i datagrunnlaget sammenlignet med det tyske. Antallet norske akutte tvangsplasseringer sammenlignet med tyske, gir også støtte til en betraktning om at det norske barnevernet kan ha et større innslag av psykologisk orientert diskurs sammenlignet med det tyske hvor tilknytning til familien er tydeligere vektlagt (Haug & Höynck, 2017; Witte, et al., 2019). Det kan ellers også være at det norske barnevernet i større grad tilbyr rettighetsbasert beskyttelse for barn sammenlignet med andre barneverntjenester

Dommene Norge har fått mot seg i barnevernssaker i EMD aktualiserer et kritisk perspektiv på den barnesentriske tilnærmingen i norsk barnevern. Denne tilnærmingen står i kontrast til det biologiske prinsipp, om betydningen av familieband. I et maktperspektiv kan dette være uttrykk for at barnevernets bruk av makt i første omgang motiveres av barnets behov for beskyttelse uten i tilstrekkelig grad å balansere mot foreldre og barnets rett til familieliv. Barnets behov for beskyttelse er i mange saker åpenbart, og lar seg vanskelig løse uten bruk av makt. Et spørsmål blir i hvilken grad saker der beskyttelsesbehovet er stort, skal styre maktanvendelsen og legitimiteten generelt. Barnevernstjenestens maktanvendelse reiser videre også spørsmålet om makt som «noe» som er selvproduktivt, altså at makten reproducerer seg selv når inngrepskriteriet for utøvelsen er mer eller mindre gitt (Foucault, 2001). I barnevernssammenheng har spørsmålet om bruk av institusjonell makt i liten grad vært reist. Innimellom er det i media reaksjoner, som regel både for barneverntjenestens forvaltning av makten på et institusjonelt nivå, men mest knyttet opp mot barneverntjenestens utøvelse av myndighet i enkeltsaker.

6.5 Forslag til tema for ny forskning og til mulige endringer i norsk barnevernpraksis

Når det gjelder videre forskning på justering av barneverntjenestens praksis vil jeg, med utgangspunkt i studiens datagrunnlag og resultater, trekke fram tre tema: Konsekvenser av akuttvedtaket, medvirkning og akutt plasseringens lengde. Det er overlapp og sammenhenger mellom temaene.

6.5.1 Konsekvenser av akuttvedtaket?

Formelle føringer, tilgang på hjelpetiltak, medvirkning fra brukere, barneverntjenestens organisering og bruk av faglig skjønn møtes når barneverntjenesten treffer akuttvedtaket. Barnevernsarbeidernes tolkning av det som kommer fram i møtet med barnet er førende for om den treffer akutt tvangsvedtak eller ikke.

Forskningen som foreligger om akutte tvangsvedtak kan ha karakter av å være fragmentert. Det er for eksempel få studier om barnevernsarbeidernes oppfatninger av akuttvedtak (Storhaug & et al. 2019). Storhaug & Kojan (2017) tar for seg foreldres oppfatning av akuttvedtaket og plassering av barnet utenfor hjemmet. Slettebø (2013) har i en intervju og fokusgruppebasert studie utforsket biologiske foreldres, fosterforeldres og barneverntjenestens oppfatninger av konsekvenser når et barn flytter ut av sitt opprinnelige hjem. Foreningen for barnevernsbarn og BarnevernsProffene har på ulike måter belyst hvilke konsekvenser utflytting fra hjemmet og adskillelse fra foreldre og søsken har for barn.

Det er sannsynligvis få studier som på en samlet måte belyser konsekvenser akutte tvangsvedtak har for barnet, foreldre, familien og barneverntjenesten. Rapporten, Akutt for hvem? fra Storhaug et al. (2020) har gitt et betydelig bidrag. Flere studier, for eksempel basert på fokusgrupper og induktiv kvalitativ tilnærming, kan gi et bidrag for å belyse akutte tvangsvedtaks konsekvenser for de som er direkte involvert.

6.5.2 Foreldres medvirkning

Gitt akuttvedtakets inngripende karakter kan det framstå som påfallende at barneverntjenesten i en norsk kontekst treffer akuttvedtak uten å ha møtt eller snakket med foreldre. Det kan det være flere grunner til. En grunn er tidsaspektet, at barneverntjenesten vurderer behovet for å handle som stort og av den grunn ikke gir seg et tidsmessig rom for å snakke med foreldrene. En annen grunn kan være at barnet motsetter seg å møte foreldrene. Barneverntjenesten velger å ikke ta en konfrontasjon med barnet og plasserer derfor barnet før den møter foreldrene. Det kan også være at barneverntjenesten, sett hen til tidsaspektet og barnets behov for at noe må skje, prioriterer barnets behov og ønske om å flytte ut av hjemmet. Det kan også tenkes situasjoner der barnets foreldre ikke er tilgjengelige. Mens barneverntjenesten i de norske sakene i datagrunnlaget ofte involverer foreldrene i etterkant av akuttvedtaket, er foreldre i de tyske i større grad involvert i hele akuttforløpet. Mens tyske foreldre allerede er en del av Jugendamts konstruksjon, må den norske barneverntjenesten i større grad «tegne om» for å bringe foreldrene inn.

En måte å involvere norske foreldre i akuttsituasjonen på, kan være bruk av «pendelsamtale». Pendelsamtale vil si at barnet og foreldrene er tilstede samtidig og at barnevernsarbeideren snakker med barnet og foreldrene sittende i hver sine rom. I løpet av samtalen formidler og vurderer barnevernsarbeideren informasjon fra begge parter før akuttvedtaket treffes. For foreldre kan en slik samtale ha karakter av kontradiksjon, se avsnitt 2.1.2.

Justering av praksis med tanke på systematisk involvering av foreldre i akuttsituasjonen kan, uavhengig av vektlegging av synspunktene, gi barneverntjenesten et bedre utgangspunkt for samarbeid med foreldrene videre i saksforløpet. Videre kan slik samtidig involvering være en måte å imøtekomme kritikken fra dommene Norge har fått mot seg i EMD.

6.5.3 Akutt plasseringens lengde og barnevernets praksis

Det akutte tvangsvedtaket har i en norsk kontekst gyldighet i inntil seks uker fra det er truffet. I denne perioden må barneverntjenesten løpende vurdere om det er grunnlag for å opprettholde vedtaket. Barneverntjenesten kan også vurdere det som aktuelt med et langvarig omsorgstiltak for barnet. I så fall må barneverntjenesten innen fristen på seks uker sende fylkesnemnda begjæring om overtakelse av omsorgen for barnet. Det kan gå flere uker fra fylkesnemnda mottar barneverntjenestens begjæring til den behandles i møte i fylkesnemnda. Både for barnet, foreldre og barneverntjenesten kan det derfor gå flere måneder fra akuttvedtaket ble truffet til det er avklart hvor barnet i et noe lengre perspektiv skal bo. Ventetida skaper usikkerhet for de som saken direkte angår. Det tyske datagrunnlaget indikerer at Jugendamt, ofte i samarbeid med barnet og familien, i løpet av inntil en ukes tid avklarer barnets framtidige bosituasjon.

Innkorting av norske akutt plasseringers varighet er i seg selv neppe kontroversielt. En studie med tanke på hvordan dette kan følges opp og hvilke justeringer av praksis og formelle føringer som er aktuelle, kan belyse dette nærmere.

6.6 Avsluttende og oppsummerende refleksjoner

Etter 2015 har det vært reduksjon i omfanget av akutte tvangsvedtak. Reduksjonen har sammensatte årsaker, men det er nærliggende å tro at reduksjonen, særlig siden 2017, også kan knyttes opp mot kritikk norsk barnevern har fått i dommer i EMD. Høyesterett pekte etter gjennomgang av fire barnevernssaker våren 2020 på at barnevernloven er i tråd med internasjonale konvensjoner, men at barnevernets praksis trenger justering. Et område som Høyesterett mener trenger justering, er avveining av barn og foreldres interesser i barnevernssaker der tvang er

involvert. Tilrettelegging av samvær mellom barn og biologiske foreldre for barn som er plassert utenfor hjemmet, er et annet område.

Studiens norske datagrunnlag er hovedsakelig innhentet i 2014, det tyske i sin helhet i 2017. I det norske datagrunnlaget er det mulig å se konturer av norsk barnevernspraksis som har elementer av det EMD og Høyesterett kritiserer ved norsk barnevernspraksis. Dette trer fram i avhandlingens artikkel 2, publisert i 2018, der jeg sammenligner norsk og tysk akuttpraksis. Et aspekt sammenligningen viser er at tysk barnevernspraksis i større grad balanserer barn og foreldres interesser i saker som involverer tvang. Avhandlingen kan på den måten gi innspill til refleksjon over dagens praksis og innspill til mulige *justeringer*, som Høyesterett kaller det.

Jeg har tidligere pekt på (avsnitt 1.3) at plassering av barn utenfor hjemmet har vært et tiltak både etter loven om forsømte børn fra 1886, de castbergske barnelover fra 1915 og barnevernsloven fra 1953 (se også avsnitt. 2.1). Det bærende inngrepskriteriet i akuttparagrafen i den nåværende barnevernsloven fra 1992 er videreført i den nye barnevernsloven som trer i kraft i 2023. Sagt på en annen måte: bruk av akutt tvangsvedtak med påfølgende plassering av barn utenfor hjemmet vil være en del av barnevernets tiltaksportefølje i uoverskuelig framtid.

Et annet aspekt, som jeg nevner i drøftingen (avsnitt 6.1.2), er at erfarne barnevernsarbeidere i større grad enn uerfarne nøyere vurderer hvorvidt akuttvedtak i en tilspisset situasjon er det riktige tiltaket. Med andre ord erfaring skaper kunnskap, i dette tilfellet, om hva som kan være god praksis i akuttsituasjoner. Et moment i forlengelsen er hvordan erfart kunnskap om akutte tvangsvedtak kan videreformidles. Systematisk evaluering av et årlig utvalg av akutte tvangssaker kan være en måte å gi innspill til utvikling av det norske barnevernets akuttpraksis.

7 Referanser

- Ackermann, T. (2017). *Über das Kindeswohl entscheiden: Eine ethnographische Studie zur Fallarbeit im Jugendamt*. transcript Verlag.
- Ackermann, T., Brandhorst, F. & Wolff, R. (2010). Aus Fehlern lernen. *BdW Blätter der Wohlfahrtspflege*, 157(5), 170–173.
- Addams, J. (2002). *Democracy and social ethics*. University of Illinois Press.
- Ainsworth, M. S. & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46(4), 333. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.46.4.333>
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur.
- Andersland, G. K. (2011). Mot et bedre barnevern? *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 88(03), 158–170. <https://www.idunn.no/tnb/2011/03/art03>
- Antonovsky, A. (2000). *Helbredets mysterium: At tåle stress og forblive rask*. Hans Reitzels Forlag.
- Archard, D. & Skivenes, M. (2009). Hearing the child. *Child & Family Social Work*, 14(4), 391–399. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2008.00606.x>
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Backe-Hansen, E. (2019). Barnevernets hasteplasseringer i et 30-årsperspektiv. *NUBU KONTEKSTonline*, 3. <https://www.nubu.no/utgave-3/barnevernets-hasteplasseringer-i-et-30-arsperspektiv-article3015-2499.html>
- Backe-Hansen, E., Christiansen, Ø. & Havik, T. (2012). *Utilsiktet flytting fra fosterhjem: En litteratursammenstilling* (Bd. 2/13). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bufdir. (2014). *Rapport om akuttarbeid i kommunalt barnevern*. Barne-, ungdoms og familiedirektoratet. <https://bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00002457>

Referanser

- Bufdir. (2021). *Akuttvedtak*. Hentet fra:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/barn_med_tvangsvedtak/akuttvedtak/
- Bufdir. (2020). *Hvem kan bli fosterforeldre?* Barne-, ungdoms og familiedirektoratet. Hentet fra:
https://bufdir.no/Fosterhjem/hvem/?gclid=EAIaIQobChMIgJ6Ys_XJ6QIVAkYCh3GfAuGEAAAYASACEgLtaPD_BwE
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester (LOV-1992-06-17-92)*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=Barnevernloven>
- Bartlett, L., & Vavrus, F. (2017). Comparative case studies: An innovative approach. *Nordic Journal of Comparative and International Education (NJCIE)*, 1(1).
<https://doi.org/10.7577/njcie.1929>
- Baumann, D. J., Fluke, J. D., Dalglish, L. & Kern, H. (2013). *The Decision-Making Ecology* (s. 24–38). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199973729.003.0002>
- Bazeley, P., & Jackson, K. (2013). *Qualitative data analysis with NVivo* (2nd ed.). Sage.
- Bennett, K., Booth, A., Gair, S., Kibet, R. & Thorpe, R. (2020). Poverty is the problem—not parents: So tell me, child protection worker, how can you help? *Children Australia*, 45(4), 207–214.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Fagbokforlaget.
- Biehal, N., Baldwin, H., Cusworth, L. & Allgar, V. (2018). In-home support or out of home care? Thresholds for intervention with abused and neglected children. *Children and Youth Services Review*, 89 (2018), 263–271.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.04.041>
- Biesel, K. & Wolff, R. (2014). *Aus Kinderschutzfehlern lernen: Eine dialogisch-systemische Rekonstruktion des Falles Lea-Sophie*. transcript Verlag.
- Bjune, M. C. (2017). Skånsom henting? Erfaringer med akuttvedtak i barnevernet (Rapport 2017). Redd Barna.
<https://www.google.com/search?q=sk%C3%A5nsom+henting&oq>

- =sk%C3%A5nsom+henting&aqs=chrome..69i57.4063j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8
- Blumer, H. (1986). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. University of California Press.
- Bode, I. & Turba, H. (2014). *Organisierter Kinderschutz in Deutschland: Strukturdynamiken und Modernisierungsparadoxien*. Springer-Verlag.
- Braches-Chyrek, R., Sünger, H., Röhner, C. & Hopf, M. (2014). *Handbuch Frühe Kindheit*. Verlag Barbara Budrich.
- Bragdø-Ellenes, S. C. & Torjesen, S. (2020). Diplomatsk hodebry: Internasjonale reaksjoner på kontroversielle avgjørelser i norsk barnevern. *Internasjonal Politikk*, 78(1), 1–31. <https://doi.org/10.23865/intpol.v78.1069>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, Vol. 28, No 5, 759–775. <https://psycnet.apa.org/fulltext/1993-01038-001.html>
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2010). *Kvalitative metoder: En grundbog*. Hans Reitzels Forlag.
- Broadley, K. (2019). Decision-Making Guidelines for the Child Protection. I I. Bryce, Y. Robinson, & W. Petherick (Eds.), *Child Abuse and Neglect. Forensic Issues in Evidence, Impact and Management* (s. 325–341). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-815344-4.00017-9>
- Burns, K., Pösö, T. & Skivenes, M. (2017). *Child welfare removals by the state: A cross-country analysis of decision-making systems*. Oxford University Press.
- Castro, A. D. (2003). Introductio to Giorgi's existential phenomenological research method. *Psicología Desde El Caribe*, 11, 13. <https://www.redalyc.org/pdf/213/21301104.pdf>
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory*. SAGE.
- Christiansen, Ø. & Anderssen, N. (2011). *Fra bekymring til overbevisning: Barnevernets beslutninger om å plassere barn*

- utenfor hjemmet. Tidsskriftet Norges Barnevern, 88(04), 200–214. <https://www.idunn.no/tnb/2011/04/art03>
- Christiansen, Ø. & Havnen, K. (2003). Plassering utenfor hjemmet—Sammenbrudd eller gjennombrudd? I E. Bache-Hansen (Red.), *Plassering utenfor hjemmet—sammenbrudd eller gjennombrudd?* (s. 44–69). Gyldendal akademisk.
- Dey, I. (1999). *Grounding grounded theory: Guidelines for grounded theory inquiry*. Academic Press.
- Drury-Hudson, J. (1999). Decision making in child protection: The use of theoretical, empirical and procedural knowledge by novices and experts and implications for fieldwork placement. *The British Journal of Social Work*, 29(1), 147–169. <https://academic.oup.com/bjsw/article-abstract/29/1/147/1646865>
- Emberland, M. (2016). Det norske barnevernet under lupen. *Lov og Rett*, 55(06), 329–330. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3061-2016-06-01>
- Ergo, T. & Vandvik, R. (2016, 30. januar). Glassjenta. *Stavanger Aftenblad*. <https://mm.aftenbladet.no/2016/glassjenta/>
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Polity Press.
- Falch-Eriksen, A. & Skivenes, M. (2019). Right to Protection: An Implementation Paradox? I M. Langford, M. Skivenes, & K. H. Søvig, (Eds.), *Children's Rights in Norway*. (s. 107–135). Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215031415-2019-04>
- Fellesorganisasjonen (2019). *Yrkesetisk grunnlagsdokument*. Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere. <https://www.fo.no/getfile.php/1311735-1585635696/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>
- Font, S. A. & Maguire-Jack, K. (2015). Decision-making in child protective services: Influences at multiple levels of the social ecology. *Child Abuse & Neglect*, 47, 70–82. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.02.005>

- Forandringsfabrikken. (2016). *Forandringsfabrikken*. MITT LIV Barnevern - Anbefalinger til god praksis (2016). Hentet fra <https://docplayer.me/105159511-Mitt-liv-anbefalinger-til-god-praksis-for-et-barnevern-som-samarbeider-med-barn-og-unge.html>
- Forgatch & Cramo (2011). Sustaining Fidelity Following the Nationwide PMTO™ Implementation in Norway. *Prevention Science*, 12(3), 235–246. <https://doi.org/10.1007/s11121-011-0225-6>
- Foucault, M. (1999). *Diskursens orden*. Spartacus.
- Foucault, M. (2001). *Madness and civilization: A history of insanity in the age of reason*. Routledge.
- Freire, P. (1999). *De undertryktes pedagogikk*. Gyldendal.
- Fylkesmannen i Agder. (2018). *Historien om Stina. Fylkesmannens rapport etter tilsyn med Kristiansand kommune, Sørlandet sykehus HF, Bufetat Region Sør, Næromsorg Sør og Aleris Ungplan & BOI 27.7.2017 – 7.2.2018*. <https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-agder/dokument-agder/barn-og-foreldre/2019/historien-om-stina---rapport-etter-fylkesmannens-tilsyn.pdf>
- Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker. (2021). *Årsrapport for fylkesnemndene for barnevern og sosial saker, 2020*. <https://www.fylkesnemndene.no/globalassets/pdf/arsrapport/arsrapport-2020.pdf>
- Gallagher, M., Smith, M., Hardy, M. & Wilkinson, H. (2012). Children and families' involvement in social work decisionmaking. *Children & Society*, 26(1), 74–85. DOI:10.1111/j.1099-0860.2011.00409.x
- Gangdal, Jon. (2011). *Jeg tenker nok du skjønner det sjøl*. Kagge.
- GG (1949). *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*. GG. (Lov/gesetz-1949-23-05). <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>
- Glad, J. (2006). Co-operation in a child welfare case: A comparative cross-national vignette study. *European Journal of Social Work*, 9(2), 223–240. <https://doi.org/10.1080/13691450600723187>

- Glaser, B. S. & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory*. Aldine de Gruyter.
- Grinde, T. V., Egelund, T. & Bunkholdt, V. (2004). *Nordisk barnevern: Terskelen for barneverntiltak og beslutningsprosessen ved bruk av tvang* (NOVA Rapport 18/04; NOVA Rapport). <https://doi.org/10.7577/nova/rapporter/2004/18>
- Hansen, A. (2019a, 10. september). Trude knuste Norge i Strasbourg. *Dagbladet.no*. <https://www.dagbladet.no/a/71567869>
- Hansen, A. (2019b, 2. oktober). - Norge sitter igjen med svarteper. *Dagbladet.no*. <https://www.dagbladet.no/nyheter/norge-sitter-igjen-med-svarteper/71610428>
- Haug, M. & Höynck, T. (2017). Removing children from their families due to child protection in Germany. I K. Burns, T. Pösö, & M. Skivenes (Eds.), *Child Welfare Removals by the State. A cross-country Analysis of Decision-making systems* (s. 89–116). Oxford University Press.
- Helsetilsynet. (2019). *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernsaker*. Statens helsetilsyn. <https://www.helsetilsynet.no/publikasjoner/rapport-fra-helsetilsynet/2019/det-a-reise-vasker-oynene.-gjennomgang-av-106-barnevernssaker/>
- Henggeler, S. W. (1999). Multisystemic Therapy: An Overview of Clinical Procedures, Outcomes, and Policy Implications. *Child Psychology and Psychiatry Review*, 4(1), 2–10. <https://doi.org/10.1017/S1360641798001786>
- Hennum, N. (2010). Mot en standardisering av voksenhet. *Sosiologi i dag*, 40(1-2/2010), 57–75. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/10642/540/531851post.pdf?sequence=2>
- Hennum, N. (2014). Developing Child-Centered Social Policies: When Professionalism Takes Over. *Social Sciences*, 3(3), 441–459. <https://doi.org/10.3390/socsci3030441>
- Hennum, N. (2015). Makten i barnet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 92(02), 125–138. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2015-02-05>

- Hennum, N. (2016). Kunnskapens makt i beslutninger. I Ø. Christiansen & B. Kojan (Red.), *Beslutninger i barnevernet* (s. 48–61). Universitetsforlaget.
- Hennum, N. (2017). The Norwegian child protection services in stormy weather. *Critical and Radical Social Work*, 5(3), 319–334.
<https://doi.org/10.1332/2046986017X15029695863676>
- Hestbæk, A.-D., Höjer, I., Pösö, T. & Skivenes, M. (2020). Child welfare removal of infants: Exploring policies and principles for decision-making in Nordic countries. *Children and Youth Services Review*, 108, 104572.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104572>
- Holland, S. (2011). *Child & family assessment in social work practice* (2nd ed.). SAGE.
- Innst. 625 L. (2020-2021). *Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven*.
<https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2020-2021/inns-202021-625l.pdf>
- Joas, H. & Knöbel, W. (2009). *Social Theory: Twenty Introductory Lectures*. Cambridge University Press.
- Juhasz, I. B. (2018). Defending parenthood: A look at parents' legal argumentation in Norwegian care order appeal proceedings. *Child & Family Social Work*, 23(3), 530–538.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12445>
- Justesen, L. & Mik-Meyer, N. (2012). *Qualitative research methods in organisation studies*. Hans Reitzels Forlag.
- Jüttner, J. (2006, oktober 12). Fall Kevin: Chronik eines vermeidbaren Todes. *Spiegel Online*.
<https://www.spiegel.de/panorama/justiz/fall-kevin-chronik-eines-vermeidbaren-todes-a-442225.html>
- Kane, A. A. (2018). Forsvarlighetskravet i barneverntjenester. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 95(02–03), 200–216.
<https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2018-02-03-09>
- Keller, R. (2011a). *Diskursforschung*. Springer Fachmedien.

- Keller, R. (2011b). The Sociology of Knowledge Approach to Discourse (SKAD). *Human Studies*, 34(1), 43–65.
<https://doi.org/10.1007/s10746-011-9175-z>
- Kirkman, E. & Melrose, K. (2014). *Clinical Judgement and Decision-Making in Children's Social Work: An analysis of the «front door» system*. Department for Education.
https://www.researchgate.net/publication/263652682_Clinical_Judgement_and_Decision-Making_in_Children%27s_Social_Work_An_analysis_of_the_%27front_door%27_system
- Korpinen, J. & Pösö, T. (2020). Social workers' views about children's and parents' competence in child protection decision-making. *Journal of Social Work*, 0(0), 1–18.
<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1468017320940635>
- Kosher, H. & Ben-Arieh, A. (2020). Children's participation: A new role for children in the field of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 110, Part 1, 104429.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104429>
- Kristiansen, A. (2003). Når «Lille Tre» får bære oljelampen selv: Om autoritet og tillit i et lærings- og utviklingsperspektiv. *Bedre skole*, 4, 71–83.
- Kuhlmann, C. (2012). *Alice Salomon und der Beginn sozialer Berufsausbildung: Eine Biographie*. ibidem-Verlag/ibidem Press.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal akademisk.
- Kvelling, Ø. (2015). *Barn i risiko*. Gyldendal akademisk.
- Lamponen, T., Pösö, T. & Burns, K. (2019). Children in immediate danger: Emergency removals in Finnish and Irish child protection. *Child & Family Social Work*, 24(4), 486–493.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12628>
- Landsforeningen for barnevernsbarn (LFB). (2021). *Barnevernsbarna. Våre meninger*. Hentet fra: <https://barnevernsbarna.no/>
- Langsrud, E., Fauske, H. & Lichtwarck, W. (2019). Den barnevernskapte virkelighet. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(01), 74–89. <https://doi-org.ezproxy.uis.no/10.18261/issn.2464-3076-2019-01-05>

- Lauritzen, C., Vis, S. A. & Fossum, S. (2018). Factors that determine decision making in child protection investigations: A review of the literature. *Child & Family Social Work*, 23(4), 743–756. <https://doi.org/10.1111/cfs.12446>
- Lerum, A. (2017). Hastesaker i barnevernet. I S. E. Tuastad & I. Studsrød (Red.), *Barneomsorg på norsk: I samspill og spenning mellom hjem og stat*. (s. 80–106). Universitetsforlaget.
- Lerum, A. (2018). Emergency Out-Of-Home Placements, a Comparison Between Child Welfare Practice in Germany and Norway. *Revista de Asistență Socială*, 3, 7–21. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=717358>
- Lovdata. (2019). *Menneskerettsdomstolen, (Storkammer). Dom: Case of Strand Lobben and others v. Norway*. (Norsk sammendrag). <https://lovdata.no/dokument/EMDN/avgjorelse/emdn-2013-37283-2-norge>
- Lundström, T. & Sallnäs, M. (2019). Barnskyddets innersta kärna. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 26(3–4), 283–302. <https://socvet.se/article/view/3091>
- Maines, D. R. (1982). In Search of Mesostructure: Studies in the Negotiated Order. *Urban Life*, 11(3), 267–279. <https://doi.org/10.1177/089124168201100301>
- Malterud, K. (2002). Kvalitative metoder i medisinsk forskningsforutsetninger, muligheter og begrensninger. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 122(25), 2468–2472.
- Malterud, K. (2012). Systematic text condensation: A strategy for qualitative analysis. *Scandinavian journal of public health*, 40(8), 795–805. <https://doi.org/10.1177/1403494812465030>
- Mead, G. H. (2015). *Mind, Self, and Society: The Definitive Edition*. University of Chicago Press.
- Merton, R. K. (1987). The focussed interview and focus groups: Continuities and discontinuities. *Public Opinion Quarterly*, 51(4 (Winter, 1987)), 550–566. <https://www.jstor.org/stable/pdf/2749327.pdf?refreqid=excelsior%3A454bdafaea340270fcdf5d324b4a9eab>
- Mik-Meyer, N. & Villadsen, K. (2007). *Magtens former Socialpolitiske perspektiver på statens møde med borgeren*. Hans Retizels forlag.

- Miller, J. (2004). Critical incident debriefing and social work: Expanding the frame. *Journal of social service research*, 30(2), 7–25. https://doi.org/10.1300/J079v30n02_02
- Molven, O. (2012). Helse og jus. Gyldendal juridisk.
- Mosteiro, A., Beloki, U., Sobremonte, E. & Rodríguez, A. (2018). Dimensions for argument and variability in child protection decision-making. *Journal of Social Work Practice*, 32(2), 169–187. <https://doi.org/10.1080/02650533.2018.1439459>
- Munro, E. (2019). *Effective Child Protection*. SAGE.
- Munro, E., Cartwright, N., Hardie, J., & Montuschi, E. (2017). *Improving child safety: Deliberation, judgement and empirical research*. Centre for Humanities Engaging Science and Society (CHESS), Philosophy Department, Durham University.
- NIM. (2020). *Hvorfor dømmes Norge i EMD? En statusrapport om barnevernet*. Norges institutt for menneskerettigheter. <https://www.nhri.no/2020/hvorfor-dommes-norge-i-emd/>
- Nunes, R. R. (2021). Participation in child protection: Empowering children in placement processes. *The International Journal of Human Rights*, 0(0), 1–17. <https://doi.org/10.1080/13642987.2021.1931137>
- Oppedal, M. (2008). *Akutthjemlene i barnevernloven*. Gyldendal akademisk.
- Oterholm, I. (2003). Deltakelse og beslutninger i barnevernet. *Nordisk sosialt arbeid*, 23(04), 217–223. https://www.idunn.no/nsa/2003/04/deltakelse_og_beslutninger_i_barnevernet
- Payne, M. (2014). *Modern Social Work Theory, Fourth Edition*. Oxford University Press.
- Pedersen, A. R. (2016). Nok er nok - En kvalitativ dokumentanalyse av akuttvedtak i den norske barneverntjenesten (Masteroppgave, Universitet i Bergen). *Bergen Open Research Archive*. <https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/1956/12775>
- Picot, A. (2012). Out-of-home placements and notions of family in Norway and in France. *Sosiologi i dag*, 42 (3-4), 13–53.

- Picot, A. (2015). 'Dispositifs' of parenting in child welfare work: A cross-cultural study of home-based interventions in child protective services in Norway and France. *Nordic Social Work Research*, 5(3), 212–226.
<https://doi.org/10.1080/2156857X.2015.1072324>
- Prop. 106 L. (2012-2013). *Endringer i barnevernloven*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-106-l-20122013/id720934/>
- Prop. 133 L. (2020-2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven*. Barne- og familiedepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-133-l-20202021/id2842271/>
- Pösö, T., Pekkarinen, E., Helavirta, S. & Laakso, R. (2018). 'Voluntary' and 'involuntary' child welfare: Challenging the distinction. *Journal of Social Work*, 18(3), 253–272.
<https://doi.org/10.1177/1468017316653269>
- Pösö, T., Skivenes, M. & Hestbæk, A.-D. (2014). Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states - Time for a child centric approach? *European Journal of Social Work*, 17(4), 475–490.
<https://doi.org/10.1080/13691457.2013.829802>
- Pösö, T., Skivenes, M. & Thoburn, J. (2021). *Adoption from Care: International Perspectives on Children's Rights, Family Preservation and State Intervention*. Policy Press.
<https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/47833>
- Riksrevisjonen. (2018). *Undersøkelse av Bufetats bistandsplikt ved akutt plasseringer i barnevernet* (Dokument 3:8 (2017–2018)).
<https://www.riksrevisjonen.no/rapporter-mappe/no-2017-2018/barne--ungdoms--og-familieetatens-bistandsplikt-ved-akutt-plasseringer-i-barnevernet/>
- Rittel, H. W. & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy sciences*, 4(2), 155–169.
<https://link.springer.com/article/10.1007/BF01405730>
- Robinson, O. C. (2014). Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide. *Qualitative*

- Research in Psychology*, 11(1), 25–41.
<https://doi.org/10.1080/14780887.2013.801543>
- Sallnäs, M., Vinnerljung, B. & Westermark, P. K. (2004). Breakdown of teenage placements in Swedish foster and residential care. *Child & Family Social Work*, 9(2), 141–152.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2004.00309.x>
- Sandberg, K. (2020). Storkammeravgjørelsene om barnevern. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 18(02), 148–159. <https://doi.org/10.18261/issn0809-9553-2020-02-05>
- Sankaran, V., Church, C. & Mitchell, M. (2019). A Cure Worse Than the Disease? The Impact of Removal on Children and Their Families. *University of Michigan Law School*.
<https://repository.law.umich.edu/articles/2055>
- SGB VIII (1990). *Sozialgesetzbuch SGB VIII Kinder- und Jugendhilfe* (Lov/gesetz-1990-06-26). <https://www.sozialgesetzbuch-rgb.de/sgbviii/1.html>
- Skivenes, M., & Strandbu, A. (2006). A child perspective and children's participation. *Children Youth and Environments*, 16(2), 10–27.
https://www.jstor.org/stable/10.7721/chilyoutenvi.16.2.0010#metadata_info_tab_contents
- Skivenes, M. & Sørdsdal L. M. (2020). The child's best interest principle across child protection jurisdictions. I A. Falch-Eriksen & E. Bache-Hansen (Red.) *Human Rights in Child Protection* (s. 59-88). Springer
- Skivenes, M. & Tefre, Ø. (2020). Errors and mistakes in the Norwegian child protection system. I K. Biesel, J. Masson, N. Parton, & T. Pösö (Eds.), *Errors and Mistakes in Child Protection: International Discourses, Approaches and Strategies* (s. 115-134). Policy Press.
- Slettebø, T. (2000). Empowerment som tilnærming i sosialt arbeid. *Nordisk sosialt arbeid*, 2, 75–85.
https://www.researchgate.net/profile/Tor-Slettebo-2/publication/272815579_Empowerment_som_tilnaerming_i_sosialt_arbeid/links/54ef3bd70cf25f74d721c7b0/Empowerment-som-tilnaerming-i-sosialt-arbeid.pdf

- Slettebø, T. (2013). Partnership with parents of children in care: A study of collective user participation in child protection services. *British Journal of Social Work, 43*(3), 579–595. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcr188>
- Slettebø, T. (2018). Flyttinger i all hast. En tilstandsrapport om Bufetats og det kommunale barnevernets arbeid med akutt plasseringer i Region øst. *VID rapport, Oslo, 2018/3*, 61. <http://hdl.handle.net/11250/2501211>
- Smith, J. A., Harré, R. & Van Langenhove, L. (1995). *Rethinking methods in psychology*. SAGE.
- Storhaug, A. S., Havnen, K. J. S., Fylkesnes, M. K., Kojan, B. H., Christiansen, Ø., Langsrud, E., Jarlby, F., Jørgensen, K., Sørli, H. E., Gresdahl, M. & Skrove, G. (2020). *Akutt – for hvem? Akuttarbeid i kommunalt barnevern* (Rapport nr 4; Rapportserie for sosialt arbeid). NTNU. https://www.bufdir.no/globalassets/global/nbbf/barnevern/akutt_for_hvem_akuttarbeid_i_kommunalt_barnevern.pdf
- Storhaug, A. S. & Kojan, B. H. (2017). Emergency out-of-home placements in Norway: Parents' experiences. *Child & Family Social Work, 22*(4), 1407–1414. <https://doi.org/10.1111/cfs.12359>
- Storhaug, A. S., Kojan, B. H., & Fjellvikås, G. (2019). Norwegian child welfare workers' perceptions of emergency placements. *Child & Family Social Work, 24*(2), 165–172. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/cfs.12599>
- Studsrød, I. (2018). Utføre oppreisning: Saksbehandle søknader, støtte overlevende og konfrontere en samfunnsmessig skamlett. *Tidsskriftet Norges Barnevern, 95*(01), 18–35. <https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2018-01-03>
- Svensson, R. (1996). The interplay between doctors and nurses—A negotiated order perspective. *Sociology of Health & Illness, 18*(3), 379–398. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.ep10934735>
- Sørensen, T., Skjeggstad, E. & Slettebø, T. (2019). *Faglig forsvarlighet i barnevernet: En kvantitativ undersøkelse av forsvarlighet, internkontroll, avvik og arbeidskultur i den kommunale barnevernstjenesten* (2019 / 2). VID vitenskapelige

- høgskole. <https://vid.brage.unit.no/vid-xmlui/handle/11250/2593776>
- Søvig, K. H. (2020). Kommentar til høstens barnevernssaker mot Norge. *Juridika*. <https://juridika.no/innsikt/kommentar-til-h%C3%B8stens-barnevernssaker-mot-norge>
- Tansy, O. (2007). Process tracing and elite interviewing: A case for non-probability sampling. *PS: Political Science and Politics*, 40(4), 765–772.
https://www.jstor.org/stable/20452062?seq=1#metadata_info_tab_contents
- Viblemo, T. E., Gleinsvik, A., Meltevik, S. & Vestergaard, M. (2015). *Organisering, effektivitet og rettssikkerhet Evaluering av Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker*. Oxford Research. <https://www.regjeringen.no/contentassets/2213d0a428b54c1895f93f89b2d95a22/evaluering-av-fylkesnemndene-for-barnevern-og-sosiale-saker.pdf>
- Villadsen, K. (2007). Magt og selvteknologi: Foucaults aktualitet for velfærdsforskningen. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 10(3). https://www.academia.edu/4968404/Magt_og_selvteknologi_Foucaults_aktualitet_for_velf%C3%A6rdsforskningen?auto=download&email_work_card=download-paper
- Vis, S. A., Holtan, A. & Thomas, N. (2012). Obstacles for child participation in care and protection cases- why Norwegian social workers find it difficult. *Child Abuse Review*. 21(2), 7-23.
<https://doi.org/10.1002/car.1155>
- Vindegg, J. & Stang, E. G. (2016). Utvikling av kritisk refleksjon i barnevernet gjennom evaluering og selvregulering. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 93(03–04), 200–212.
<https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2016-03-04-05>
- Vis, S. A. & Thomas, N. (2009). Beyond talking – children’s participation in Norwegian care and protection cases. *European Journal of Social Work*, 12(2), 155–168.
<https://doi.org/10.1080/13691450802567465>
- Weber, M. (2010). *Makt og byråkrati: Essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. Gyldendal akademisk.

Referanser

- Westin, C. (1994). Från registrering av uppgifter til tolking av texer. I B. E. Eriksson & E. Näsman (Red.), *Samhällsvetenskap och vardagserfarenhet: Teori, praktik och etik* (s. 149–170). Liber Utbildning.
- Wibeck, V. (2011). *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Studentlitteratur.
- Winnicott, D. W. (1987). *Child, the family, and the outside world*. Addison-Wesley Pub. Co.
- Winther-Jensen, T. (2004). *Komparativ pædagogik: Faglig tradition og global udfordring*. Akademisk Forlag.
- Witte, S., Miehlsbradt, L. S., van Santen, E. & Kindler, H. (2019). Preventing child endangerment: Child protection in Germany. I L. Merkel-Holguin, J. D. Fluke, & R. D. Krugman (Red.), *National Systems of Child Protection* (s. 93–114). Springer.
- Woodman, E., Roche, S., McArthur, M. & Moore, T. (2018). Child protection practitioners: Including children in decision making. *Child and Family Social Work*, 23(3), 475–484. Scopus.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12439>
- Zahavi, D. (2003). *Fænomenologi*. Vigmostad & Bjørke.

Referanser

Blank side

8 Avhandlingens artikler

Artikkel 1

Lerum, A. (2017). Hastesaker i barnevernet. I S. E. Tuastad & I. Studsrød (Red.), *Barneomsorg på norsk: I samspill og spenning mellom hjem og stat.* (s. 80–106). Universitetsforlaget.

Artikkel 2

Lerum, A. (2018). Emergency Out-Of-Home Placements, a Comparison Between Child Welfare Practice in Germany and Norway. *Revista de Asistență Socială*, 3, 7–21.
<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=717358>

Artikkel 3

Lerum, A. & Tuastad S.E. (2021). *Akutte tvangssaker og medvirkning i barnevernet. Perspektiver fra saksbehandlersiden.* Artikkelen er innsendt til Tidsskriftet Norges Barnevern, men ikke publisert.